

Dr. Takáts Ágoston

„IGNIS NUMQUAM DICIT: SUFFICIT...”

- A TŰZ SOHASEM MONDJA: ELÉG... -

**Kerkai Jenő jezsuita atyára emlékezik
utolsó munkatársá.**

[Tartalom](#)

Kerkai Jenő szobra, Csesztregen

*„Nem a magam akaratát kell keresnem,
Hanem annak akaratát, aki küldött engem...”
(Jn 5. 30.)*

*„Az én kívánságom az, hogy – amennyiben –
a Te nagyobb dicsőségedre szolgál, Istenem,
Krisztust kövessem a jogtalanságok és
igazságtalan szenvedések elviselésében...”
(Loyolai Szent Ignác: Lelkigyakorlatok
II. hét 1. elmélkedés.)*

Bevezetés.

Kedves Barátom!

... A munka, amelybe a Katolikus Népfőiskolai Szövetséggel belevágtatok: szent és szép, de végtelenül nehéz. Az elmúlt 45 esztendő ugyanis Kerkai Atya „vetéséből” nagyon sok „magot” kipusztított. Csak azokban a magokban lehet igazán bízni, akikről Krisztus azt mondta: „Hacsak el nem rothadnak, nem hoznak termést...” Ilyen pedig bőven volt Rákosi és Kádár börtöneiben, nem beszélve a kényszermunka-táborok és a kitelepítések megkínzottjairól és elpusztítottjairól, meg azokról, – mint Kerkai Atya is, – akik a börtönben szerzett betegségekbe pusztultak bele.

Vannak persze, főleg a nagycsaládosok között, akik meghozták a maguk „harmincszoros, hatvanszoros, százszoros gyümölcseit” az elnyomatás idején is. Persze, az elmúlt 45 év nem kedvezett a „talentumoknak”. Még örülhetünk, ha sokan – akár elásva is – megőrizték a maguk szerény, vagy kevésbé-szerény „talentumát”, nem tékozták el azt, és „nem vetették a disznók elé a drágagyöngyöt”.

Egyet azonban nem szabad elfeledni, hogy mindenkinek azt kell nyújtania a mai világban, amire Isten képesítette: nekem Kerkai Atyáról csak azt lehet megírnom, amit mellette és róla tapasztaltam. Nem lehet kiválogatni sem a „lelkesítő epizódokat”, sem a „derűs dolgokat” Kerkai Atyával kapcsolatban. Mi mellette a megfeszített munkát és a megfeszített áldozatot tapasztaltuk meg, és kénytelenek voltunk látni 55 éves korától a folyamatos „eljelentéktelenedést”, és szellemileg „deklasszálódni” Őt, akit Széchenyi után a „legnagyobb magyarnak” tartunk. S mindezt vállalta tudatosan, zokszó nélkül, és felajánlotta a magyar népért. Valóban érvényes rá legkedvesebb népdala:

*„Szivárvány havasán, felnyílt rozsmaring szál.
Haj! Nem találja helyét, el akar bujdosni...”*

Ki is vette a mennyei Atya, és új helyre tette, mert „egyetlen szerelme: a magyar nép” nem tudta és nem akarta megbecsülni!

De halálának 30. évfordulóján nem akarok keseregni, hiszen számára mennyei Születésnap volt a halál, s ez a mostani megemlékezés „valódi Születésnapjának” évfordulója. Éppen ezért arról akarok megemlékezni: milyenek láttuk Őt mi, utolsó munkatársai. S ebből talán mások is megsejtik, hogy ki volt KERKAI JENŐ S. J. aki „onnan túlról” is velünk van, és segít nekünk megvalósítani azt, amire Ő az életét tette fel...

Baráti üdvözlettel:

T. Á.

I. Hogyan lettünk P. Kerkai munkatársai.

P. Kerkaival 1938-ban ismerkedtem meg, mint a jezsuita novícius T. S. öccse (1987-ben fél év alatt vitte el a rák T. S. jezsuita atyát, a bátyámat), mint magam is leendő jezsuita. Kerkai Atya akkor Budapesten a zugligeti Manrézában a jezsuiták kötelező harmadik próbaévet – a tanulmányi évek után következő u. n. „harmadik próbációt” – töltötte, egyben a novíciusmester segítőtársa volt.

P. Kerkai akkor 34 éves, 15 éve a jezsuita rend tagja. Filozófiai tanulmányai után 3 évig volt nevelő-tanár Kalocsán az internátusban, utána 4 évig Innsbruckban teológiát tanult, melynek végén teológiából és filozófiából doktorált. Tanulmányait olyan kiváló eredménnyel végezte, hogy Glattfelder Gyula csanádi püspök a szegedi egyházmegye-közi szeminárium dogmatanárává nevezte ki. Tudása magas-szintű volt, előjárói nagyon meg voltak vele elégedve, tanítványai rajongtak érte. Ő mégis a magyar katolikus szociális mozgalmaknak kívánta szentelni életét, még pedig a parasztfjúság vonalán, hiszen erre készült hosszú évek óta. – Meginđította tehát a katolikus agrár-fiataltság számára a KALOT mozgalmat – először a szegedi tanya-világban és Szeged környékén, majd az egész országra kiterjesztve – és néhány év alatt bámulatos eredményeket ért el: alig 6-7 év alatt 4000 faluban félmilliónyi tagot számlál az egyesület, 20 Népfőiskolája van, s évenként több tízezer legény végez népfőiskolai tanfolyamot. – 1938-ban, amikor megismertem Őt, akkor költözött a KALOT Központja Szegedről Budapestre, s vett elképzelhetetlen lendületet országosan a mozgalom.

Magam 1939-ben léptem be a Rendbe, 5 év múlva azonban – három és félévi állandó fejfájás után, (mely a mai napig útítársam), és több súlyos betegséget, operációt követően – kénytelen voltam elhagyni a szerzetet. Akkor azonnal írtam P. Kerkainak felajánlva szolgálataimat és tudakolva, hogy milyen irányú végzettségre van leginkább szüksége a mozgalomnak. De az Atya – nagyon udvariasan – visszautasított: „Még a teljesen egészségesek jelentős része sem bírja azt a nagy igénybevételt, amit a KALOT munkája igényel”. – Nem volt időm spekulálni, annál kevésbé, mert 1944. januárjában behívtak katonának, háromnegyed éves frontszolgálat és négy sebesülés után 1944. Karácsonyán kivetkőztem a katonaruhából, Buda felszabadulása után pedig hazamentem Édesanyámhoz, aki leánytestvéreimmel vészelté át a háborút.

Közben jezsuita bátyám visszatért Szegedre teológiai tanulmányait folytatni, ott beíratott engem a Tudományegyetem Matematikai és Természettudományi karán matematika-fizikabölcsélet szakra. Amint erről értesített, azonnal leutaztam Szegedre egyetemi tanulmányaimat végezni. (Megjegyzem, hogy a szaktárgyaimon kívül 2-4 félévet hallgattam kémiából, biokémiából, biológiából, antropológiából, hogy természettudományos képzettségem minél szélesebbkörű legyen.) – 1946. végén – jezsuita tanulmányaimat beszámítva – a Bölcsélet-tudományok doktorátusát megszereztem, 1947. májusában matematika-fizikai tanulmányaimat is befejeztem.

1947. május második felében P. Kerkai Szegeden járt, és Sass Imre jezsuita egyetemi lelkész javaslatára hosszan elbeszélgetett feleségemmel – akkor még menyasszonyommal – és velem. Menyasszonyom a matematika-fizika szakot akkor már befejezte, és filozófiai tanulmányokat folytatott, mert bölcsész-doktorátusra készült. (Meg kell jegyezni, hogy menyasszonyom volt a katolikus egyetemista lányok vezetője, én pedig az egész egyetemi ifjúság elnöke, ugyanakkor a katolikus egyetemisták népi kultúrcsoportjának vezetője. – Tekintettel arra, hogy jezsuita bátyámmal nagyon hasonlítottunk egymásra, némi kellemetlenségem is adódott, mert „jóakaróim” a szovjet-parancsnokságon feljelentettek, hogy „álruhás jezsuita vagyok, aki befurakodtam az egyetemisták közé, hogy zavart keltsek”. A szovjetek napokig maguknál is

tartottak, amíg nyomoztak utánam, de aztán rájöttek, hogy testvérek vagyunk, nagyon hasonlítunk egymásra, egyikünk jezsuita, másikunk valódi egyetemista.)

P. Kerkai megkérdezte tőlünk, hogy mi a szándékunk a jövőt illetően. Mi egybehangzóan kijelentettük, hogy közvetlenül szeretnénk szolgálni Istent. Kerkai Atya felajánlotta, hogy – keresztény házastársként – mellette dolgozhatnánk tudományos- és szervezőmunkában, főleg a szociológia területén. Mi örömmel vállaltuk a feladatot.

Szóbeli megállapodásunkat követően, hamarosan írásban is megerősítette az Atya alkalmazásunkat. Éppen ezért villámcsapásként ért mindkettőnket 1947. június 21.-i levele:

„... Amilyen örömmel írtam Jézus Szíve péntekén, olyan nehéz szívvel szólok most. Egy időre bizonyos erők lehetetlenné tették szociális munkámat. Indokait később megtudják. Tehát sem Önök, sem én nem tervezhetünk együttesen tovább... Bízunk Isten bölcsességében, hogy minden rosszból jót is tud kihozni. De azért az egyének felelőssége megmarad... Kötelességem volt ezt sürgősen tudatni önökkel! – Testvéri szeretettel köszönti mindkettőjüket utaink esetleges találkozásában is reménykedve: P. Kerkai Jenő S. J.”

Az expressz-levél vétele után másnap felutaztunk Budapestre. Ott megtudtuk az indokot: a legfelsőbb magyar egyházi Vezető P. Kerkait és legközelebbi munkatársait kitiltotta minden egyházi munkából, mert az Atya nem értett egyet politikai és egyházpolitikai elgondolásaival. – A Gondviselés azonban kegyes volt hozzánk! A problémák a jezsuita Provinciális határozott közbelépésére megszűntek, és mi – házasságkötésünk után – 1947. július 1.-én megkezdhetjük munkánkat, mint a magyar jezsuita Rendtartomány polgári alkalmazottai.

Így lettünk Kerkai Jenő jezsuita atya utolsó munkatársai, s így lettem én társa a letartóztatásban, a vádban, az ítéletben és a fegyházban.

II. A CENTRUM SOCIALE megindítása P. Kerkai irányítása mellett.

A jezsuiták Általános Rendi Nagygyűlése – a CONGREGATIO GENERALIS – 1946. nyár-utóján ült össze Rómában az új Általános Rendfőnök – PRAEPOSITUS GENERALIS – megválasztására. Egyben áttekintették a II. Világháború utáni helyzetet és a jezsuitákra váró legsürgősebb feladatokat. Ennek keretében előírták minden jezsuita Rendtartomány számára a CENTRUM SOCIALE – Szociális Központ – felállítását. A rendelkezés szerint a társadalom egészét és a társadalmi problémákat „szekciók” keretében kellett vizsgálni és feldolgozni, szociális könyvtárat és folyóirattárat létrehozva kartotékrendszert kiépíteni a szekcióknak megfelelően. A könyvtár, a folyóirattár és a kartotékrendszer révén a Szociális Központ segítséget kellett, hogy nyújtson nemcsak a Rend tagjainak, hanem minden hozzáférő egyházinak szociológiai cikkek írásához, szociális előadások és előadássorozatok tartásához, egyáltalán: a társadalmi problémák szövevényében való keresztény eligazodáshoz.

A magyarországi Szociális Központ szervezését és irányítását a jezsuita Tartományfőnök P. Kerkaira bízta, ebben lettünk feleségemmel Kerkai Atya munkatársaiként a magyar Rendtartomány polgári alkalmazottjai. – A Szociális Központ szervezetének és munkáinak körvonalait maga P. Kerkai határozta meg Dr. Kovrig Béla közgazdász-szociológus egyetemi tanár segítségével, aki aztán a továbbiakban is a Központ szak-tanácsadója maradt. A szekciók általános körvonalait nekünk kellett kitölteni részletes tartalommal, de mindig P. Kerkai irányítása és számonkérése mellett. A CENTRUM SOCIALE keretein belül a következő feladatokat kellett megoldanunk.

- Kidolgoztuk a Szociális Központ szekció-rendszerét, mely a teljes emberi életet valamennyi szociális relációjával együtt felölelte.
- Szociális Katekizmus kidolgozását kezdtük meg Kovrig professzor irányításával és P. Kerkai ellenőrzésével a Szociális Központ szekciórendszerének megfelelően. (Kb. 75 oldal készült el a tervezett 200 oldalból.)
- Felállítottunk kb. 350 kötetből álló szociális szakkönyvtárat, melynek nagy része idegen nyelvű volt és 1941. után jelent meg.
- Folyóirattárat hoztunk létre kb. 100 napi- és hetilapból, folyóiratból, melyek 70 %-a külföldi volt.
- A könyvtár és folyóirattár legfontosabb megállapításainak, cikkeinek 75 %-át feldolgoztuk kartotékokra, így már több mint 7 ezer lapból álló kartotékrendszerünk volt. A kartotékok egyik oldalán, eredeti nyelven, másik oldalán magyar fordításban állt a szociológiai idézet. A kartotékrendszer – a szekcióknak megfelelően – állandó rendezés alatt állt.
- Folyamatban volt a szociológiai szakkönyvtár köteteiről 3-5 oldalas rövid összefoglalás készítése, valamint a könyvek szerzőiről 1-2 oldalas ismertetés, különös tekintettel az írók felfogásbeli hovatartozására és további szociológiai munkáira.
- Megszerveztük a vatikáni, londoni és svájci rádió híreinek napi figyelését, melyekről heti összefoglaló készült P. Kerkai és a Szociális Központ számára.
- Mindezen munkák „melléktermékeként” összesen évi 8 alkalommal 120-150 oldalas szociológiai áttekintést jelentettünk meg ÉLET A BETŰK MÖGÖTT címmel az eltelt időszak legjelentősebb világnézeti-erkölcsi, kulturális és társadalmi problémáiról a külföldi-belföldi lapok és folyóiratok alapján. (Erről külön fejezetben kívánok beszélni.)

Mindezt a munkát P. Kerkai részletes irányításával, Kovrig professzor szaktanácsadása mellett, 3, majd 4 fordító, 1 gépíró, később 1 adminisztrációs munkaerő segítségével, egy évig feleségemmel ketten, majd – feleségem súlyos betegségét követően – egyedül végeztem. P. Kerkai kaposvári házfőnökségétől kezdve – 1948. szeptemberétől – magam irányítottam a CENTRUM SOCIALE munkáit letartóztatásunkig, persze úgy, hogy egyik héten én utaztam

le Kaposvárra beszámolni, másik héten P. Kerkai jött fel Pestre felülvizsgálni a munkát, és szükség szerint dönteni.

A CENTRUM SOCIALE Budapesten a Horánszky utcában volt. Ebben a központi irodában volt teljes eszköztára, így – a rendházak elvételekor – megmenthető lett volna minden. Beteg feleségem többször is szólt az egyik felelős jezsuita atyának, mire a válasz – sajnós – ez volt: „Ó, itt annyi értékes dolog megy veszendőbe, annyi szén van a pincékben, hogy a Szociális Központ már nem is számít!” – Pedig a kartotékrendszer, a szociológiai könyvtár és folyóirat-tár megsemmisülésével pótolhatatlan veszteség érte a Rendet. Valóban: annyi anyagi érték, annyi alkotó-, irányító- és fordítómunka ment kárba, holott mindez megmenthető lett volna és később mindenestől rendelkezésre állott volna. Csak a szekciók-leírása van birtokomban, ezt dolgoztam át nem régiben a mai problémáknak, szükségleteknek és igényeknek megfelelően. Meg aztán a Szociális-katekizmust írtam meg utólag.

Nem vitás, hogy a CENTRUM SOCIALE elsődlegesen szellemi műhely volt, mely ugyan nem mutatósan, de alapvetően hozzátartozott Kerkai Atya hitet és nemzetet mentő koncepció-jához. Az ilyen MŰHELY szolgálja a kreatív gondolatok születését, a gyakorlati problémák elméleti megragadását és feldolgozását, a problémák megoldásának elemzését és a kísérleti lehetőségek feltárását, a kísérletek kidolgozását, kipróbálását, azok értékelését, s a végleges megoldásokhoz vezető lépések meghatározását, továbbá az eredményes kísérleteknek országos alkalmazására javaslattételt. – Szellemi MŰHELY nélkül lehet időszakos és átmeneti eredményeket elérni, a mélyreható változásnak azonban ez a munka vetheti meg az alapját ma is. – P. Kerkainak ez volt a legmélyebb meggyőződése egészen haláláig, s nekünk, akik gondolatai örököseinek valljuk magunkat, ugyancsak ez lehet a meggyőződésünk.

Egyébként a CENTRUM SOCIALE és annak munkái képezték az egyik legfontosabb vádcsoportot elítélésünk során. De ennek csak örülni tudtam, és erre ma is büszke vagyok!

III. Parlamenti választások 1947. augusztusában.

Tekintettel arra, hogy időbeli sorrendben kívánok megemlékezni P. Kerkaival való kapcsolatainkról, most kell beszámolnom a napi politika területére történt kirándulásunkról, mely munkáinkban igencsak mellékesnek számított, bár jelentőségét nem vitatom.

P. Kerkai nagy fontosságot tulajdonított annak, hogy – lehetőség szerint – minél erősebb, keresztény felfogású ellenzék jusson be a Parlamentbe. Bár – ezt hangsúlyoznom kell! – tudtuk, hogy nem lesz hosszú-életű a „maradék” demokráciát hordozó Parlament; tudtuk, hogy először a szociáldemokráciát töri össze a szovjet szuronyokon nyugvó kommunista párt; tudtuk, hogy utána a maradék ellenzékkel számol le, és végül az egyházakra kényszeríti rá Moszkvából diktált akarátát. – Bizony sokakat kétségbe ejtett, hogy P. Kerkai állandóan 30 évig tartó „új törökhódoltságról” beszélt szemben Bíborosunk – újra meg újra megismétlődő – 3 hónapjaival; Jánosi József jezsuita egyetemi magántanár ugyanakkor 50 évre becsülte ezt az időtartamot. – És majdnem neki lett igaza!

1947-ben keresztény-felfogású erős ellenzékként Dr. Barankovics István újságíró-politikus Demokrata Néppártja jelentkezett. A Schlachta Margit-vezette Keresztény Női Tábor csekély számú választót tudhatott maga mögött, így nem volt más jelentős ellenzék, mely a kereszténység elvein épült volna fel, és a keresztény értékek magvalósítását tűzte volna céljául. – A Demokrata Néppárt eszmei keresztény voltát garantálta vezetősége: Dr. Bálint Sándor európai hírű vallási-néprajz professzor, Dr. Eckhart Sándor professzor, a Francia Akadémia tagja és testvére, Dr. Eckhart Ferenc professzor, kiváló jogász, Dr. Kovrig Béla közgazdász-szociológus professzor, Rónay György író-szerkesztő, Kodály Zoltán zeneszerző, Dr. Szegfű Gyula történész professzor, Dr. Cavallieri József ny. rendkívüli követ, a Magyar Vöröskereszt elnöke, stb. és természetesen Dr. Barankovics István főtítkárral, aki a Magyar Nemzet főszerkesztője volt a német megszállás alatt, amíg be nem tiltották az újságot. A Demokrata Néppárt legfőbb tanácsadója Dr. Jánosi József jezsuita professzor volt. Természetes, hogy P. Kerkai és a teljes volt KALOT apparátus ezt a pártot támogatta, annál is inkább, mert Kerkai Atya 1946-ban a Szentszéktől a Magyar Püspöki Kar és az Állam közötti „modus vivendi” (elvfeladás nélküli politikai megállapodás) megkötésének szorgalmazását és támogatását kapta feladatul. Márpedig ezeknek a tudósoknak, íróknak, politikusoknak felfogásához és a Párt programjához tartozott a „modus vivendi” megoldása.

1947. júliusában – feleségemmel együtt – azt a feladatot kaptuk P. Kerkaitól, hogy a CENTRUM SOCIALE feltételrendszerének megteremtése mellett tegyünk meg mindent, hogy a választásoknál a katolikus álláspont minél kevésbé legyen megosztott. Feleségem, mint a Mária Kongregációk Központjának és a Jézus Szíve Asszonyszövetségnek küldötte, az ACTIO CATOLICA Nőszövetségének keretén belül sikeresen harcolt annak érdekében, hogy a Nőszövetség ne foglaljon egységesen állást – mint eredetileg tervezte – a Keresztény Női Tábor mellett, hanem mindenkinek bízva a lelkiismeretére a keresztény álláspont közti választást. – Ezt követően feleségem végigjárta valamennyi női szerzetesrend tartományfőnökségét és a legnagyobb budapesti női rendházakat, sikeresen elérve azt, hogy a szerzetesnők jelentős része a Demokrata Néppártot támogassa.

Ugyanakkor nekem kellett meglátogatnom P. Kerkai utasítása és intenciója szerint a – nyári Püspökkari Konferenciára összegyűlt – püspököket, püspöki helynököket, aztán a férfi szerzetesrendek tartományfőnökeit, hogy reá – P. Kerkaira – P. Jánosira, Kovrig professzorra, illetve a Demokrata Néppárt vezetőségének tudós egyéniségeire hivatkozva és üzeneteiket közvetítve kérjem, hogy személy szerint foglaljanak állást a Demokrata Néppárt mellett. Azt min-

den esetre sikerült elérnem, hogy a Püspökkari Konferencia a választást a papok, és a hívek lelkiismereti meggyőződésére bízta, továbbá a püspökök és tartományfőnökök jelentős része hajlandó volt személy szerint is a Demokrata Néppártot támogatni.

Közben a Dunántúlt Meggyesi Sándor és Babóthy Ferenc, a felosztatott KALOT két fontos irányító személye, a Duna-Tisza-közét és a Tiszántúlt Dr. Farkas György és Ugrin József, a KALOT két legelső munkatársa, később népfőiskolák alapítói és igazgatói, járták végig autóval, mindenütt felkeresve a volt legfontosabb KALOT központokat, tekintélyes volt KALOT tagokat és vezetőket, valamint a községek plébánosait. – Ez a négy ember hat-hétig alig aludt, több ezer kilométert vezetett, de végigjárta a számára kiosztott területet, és a legjobb reményekkel tért haza.

S a remények valóra is váltak. Az 1947. augusztus 30.-i választáson a Demokrata Néppárt – ha a jelentős mennyiségű törvénytelenül megvont szavazati jogot és a megsemmisített szavazatokat is figyelembe vennénk – több mint 1 millió szavazattal az ország legnagyobb pártjává vált volna. De a kommunisták a hírhedt „kék-cédulákkal” és egyéb választási trükkökkel feltornászták magukat az első helyre. – De még így is – második pártként – több mint 60 képviselőt küldhetett a Demokrata Néppárt a Parlamentbe.

Ez a politikai kitérő a szoros értelemben vett munkánk számára is jelentős haszonnal járt: a püspököket és tartományfőnököket megismertettem a CENTRUM SOCIALE feltétel-, cél- és eszközrendszerével. Tekintettel a Szociális Központban megvalósuló korszerű és fontos koncepcióra, a püspökök, és tartományfőnökök osztatlan érdeklődését kiváltotta, és a későbbiek során jelentős szellemi – és némi anyagi – támogatást is jelentett számunkra. Nem beszélve arról a türelmetlen várakozásról, mely részükről kiadványaink és munkánk eredményei iránt megnyilvánult.

IV. Az ÉLET A BETŰK MÖGÖTT időszakos szociológiai áttekintés megjelentetése.

Már a CENTRUM SOCIALE – Szociális Központ – felállításáról szóló beszámolómban megemlítettem, hogy időszakonként ÉLET A BETŰK MÖGÖTT címmel – a CENTRUM SOCIALE munkáinak mintegy „melléktermékeként” – szociológiai „digestet” jelentettünk meg kb. 120-150 oldal terjedelemben. Maga ez az időszakos szociológiai áttekintés, meg az elnevezése is P. Kerkai ötlete volt, és beletartozott a CENTRUM SOCIALE koncepciójába.

Az áttekintés megjelentetését indokoltta tette az a Világ- és Európa-szerte, valamint hazánkban felmerült és bekövetkezett, jelentős mértékű és minőségű társadalmi-politikai és gazdasági változás, melyekről a külföldi és hazai lapok és folyóiratok napról-napra, hétről-hétre beszámoltak. – Hogy csak néhány példát említsek:

- az 1947. évi párisi békeszerződés hazánkkal, Finnországgal, Bulgáriával és Romániával;
- az 1947-es nagy „népvándorlás”: a lengyelek millióinak áttelepítése Nyugat-Belorusziából Sziléziába, a németek millióinak kitelepítése Kelet-Sziléziából, a szudéta-németek kitelepítése Csehszlovákiából, a svábok kitelepítése Magyarországról, valamint a szlovákiai és bácskai magyarok kitoloncolása;
- a Marshall-terv megindulása 1948-ban;
- Olaszország köztársasággá alakulása 1948-ban;
- a kommunista pártok kiválása a koalícióból Olasz- és Franciaországban; hogy csak a legfontosabbakat említsem.

Hazánkban ugyancsak fontos változások mentek végbe:

- a köztársasági államforma megszavazása;
- Nagy Ferenc és társainak száműzetése;
- a koncepcióperek megindulása a Magyar Közösség perével;
- a kommunista párt „szalámi politikájának” fokozatos megvalósulása; stb.

Mindezek a kül- és belpolitikai események indították arra P. Kerkait, hogy tájékoztatást és eligazítást adjon a hazai katolicizmus vezető rétegének a társadalmi problémák, valamint a politikai és gazdasági élet útvesztőiben. Az ÉLET A BETŰK MÖGÖTT cím pedig azt kívánta dokumentálni, hogy a hírekben, beszámolóiban, tanulmányokban megnyilatkozó – sokszor a betűk mögött megbúvó – életet kívánjuk feltárni, és az összefüggéseket megismertetni.

Ebben a munkában a szerkesztés jelentett különleges feladatot, hiszen maga az „anyag” adott volt: a fordítók által lefordított és idézetekkel megtűzdelt cikkek. Ezeket a fontos és az adott időszakra jellemző cikkeket rendeztük össze témakörök szerint, kommentár nélkül. – A témakörök következők voltak: világnézet; kultúra; társadalmi élet; gazdasági élet; közélet, vagyis politika.

A szociológiai áttekintés érdekességét – sokszor érdekfeszítő voltát – maga az élet produkálta: adódott, hogy ugyanarról a témáról 4-5 – gyakran különböző, sőt ellentétes felfogás szerinti – cikket tudtunk egymás mellé állítani, tartalmukat ütköztetni, esetleg egy-egy – a témába vágó – új könyv ismertetésével kiegészíteni. – Téma pedig volt bőven, hiszen rendelkezésünkre állt kb. 70 nyugati folyóirat és lap, valamint az egész magyar sajtó.

Terjedelme, mint már említettem, 120-150 oldal volt, ebből 100-120 oldal külföldi források alapján, 30 oldal pedig a magyar sajtó időszakos összefoglalása. – Megjelenését általában nagyobb ünnepekhez időzítettük. Első példánya 1947. Advent első vasárnapjára készült el,

1948-ban 8 alkalommal jelentettük meg. Megkapta minden magyar jezsuita rendház, minden jezsuita intézmény, kézhez kapták a Püspöki Kar tagjai, valamennyi szerzetes tartományfőnök, továbbá a Központi Szeminárium és minden egyházmegyei Szeminárium rektora, valamint a Demokrata Néppárt vezetősége. Ennyire volt elegendő a Kerkai Atya által megszabott 100 példány. Mindenki nagyon értékelte és használta, sok teológiai tanár és a lelkeskedő papság közül sokan igényelték volna, de P. Kerkai szigorúan ragaszkodott a százas példányszámhoz. (Bár az érvényes sajtótörvényt ez is alaposan megsértette.)

Magát a szerkesztést – a külföldi anyag szempontjából – az első időben Kovrig professzor végezte, a magyar sajtó időszakos összefoglalását pedig én. Később a teljes szerkesztés rám hárult. – Bár sok munkát jelentett, mégis szívesen tettem, annál is inkább, mert P. Kerkai egyetlen számot sem engedett megjelenni – még kaposvári házfőnök korában sem – anélkül, hogy teljesen és kritikusan végig ne olvasta volna, és szándékát ne érvényesítette volna a szerkesztésben.

Ma is mondhatom, hogy egyik legörömtelibb munkám volt ez a feladat. Kerkai Atyának is mindig szívügye volt és maradt. Vádiratunknak és ítéletünknek is egyik fontos pontjává vált ennek a szociológiai összefoglalásnak szerkesztése és megjelentetése, amire fölöttébb büszke vagyok.

Állítom, hogy ma sem lenne haszon nélkül való egy ilyen szociológiai áttekintés – az ÉLET A BETŰK MÖGÖTT – szerkesztése és megjelentetése. Ma, amikor olyan nagy, szerteágazó és egymásnak ellentmondó információ-áradat borítja el az embereket, igen nagy szükség lenne olyan kommentár nélküli, de objektív tájékoztatására a katolikus egyházi és világi vezetőségeknek, mely ebben az információ-áradatban a reális, objektív és helyes eligazodást elősegítené.

V. A TELEPES-PASZTORÁCIÓ, mint új szociális és lelkipásztori feladat.

Az 1945. utáni földreformot és földosztást követően, valamint a különböző telepítések következtében új társadalmi helyzet állt elő hazánkban. A svábok egy jelentős részét – Volksbundtagság címén – kitelepítették Németországba. Helyükre részben az Erdélyből és Moldvából menekült székelyeket és csángókat, részben a Szlovákiából kitoloncolt magyarokat hozták. Az Alföldről is sok nincstelen földmunkást-napszámost vittek át a Dunántúlra, mint új földhözjuttatottakat. – Ma már elképzelhetetlen az a társadalmi feszültség, mely a helybeli magyarok, a visszamaradt svábok, a betelepítettek és az újonnan földhözjuttatottak között kialakult.

Bakos István írja EURÓPA CSENDES... c. cikkében (Hitel. 1990. 6. sz.):

„... A háború után Közép-Európa és a sorsüldözött magyarság egész kálváriáját átélhettem falumban, ahová erdélyi és délvidéki menekülteket, a felvidékről erőszakkal kitoloncolt magyarokat és városokból száműzötteket telepítettek a megmaradt svábok közé. E helyen bárki érezhette magát bűnösnek és áldozatnak, kisebbséginek és többséginek, mindez csak viszonyítás kérdése volt. A múltjától megfosztott telepes társadalom és a vagyonát, rokonságát veszített németiség békétlen együttélését talán csak mi, együtt tanuló és játszó gyerekek tudtuk oldani-enyhíteni, meg a templom, ahol a szertartás latinul folyt, a plébános úr magyarul és németül egyaránt prédikált, Istenhez pedig ki-ki a maga nyelvén fohászkozott...”

P. Kerkai, akiben évek folyamán hallatlan érzékenység alakult ki a paraszti problémák iránt, dunántúli útjai alkalmával tapasztalta ezt a feszültséget. Nem titkolta aggodalmát Dr. Bánáss veszprémi püspök előtt. A veszprémi püspökség területén volt a földreform következtében – mondhatni – a legnagyobb mozgás: oda érkezett a legtöbb olyan telepes, aki önálló gazdálkodási gyakorlattal nem rendelkezett. Maga Bánáss püspök, akinek püspökségétől 80 ezer holdat vett el a földreform, külön körlevélben atyai szeretettel köszöntötte a földöz juttatottakat, és Isten áldását kérte új életükre, ez azonban koránt sem volt elegendő, mert a régi gazdák idegenkedve, nem egy helyen ellenségesen fogadták a telepeseket, és új életükhöz semmiféle segítséget nem nyújtottak számukra. Gyakran még a papok is távol tartották magukat a jövevényektől. – P. Kerkai és Bánáss püspök úr közös megbeszélésének az lett az eredménye, hogy az Atya 1947. nyárutóján előterjesztette elgondolását a „telepes-pasztorációról”.

Tekintettel a dolog sürgős voltára – több helyen már véres összetűzések is voltak, – Bánáss püspök úr P. Kerkai javaslatára 1947. szeptemberében esperesi kerületenként összehívta papjait, s az ő számukra tartott P. Kerkai – Meggyesi Sándorra és velem – egy-egy napos felvilágosítást az új-típusú pasztorációs módszerről, melynek lényege az volt, hogy a templom és az egyházközség lett az a hely, ahol a feszültségek enyhülhettek, a békétlenek közelebb kerülhettek egymáshoz. A papok, akik maguk is érezték a helyzet tarthatatlan voltát, nagy örömmel fogadták a felvilágosítást és az új pasztorációs módszert, melynek lényege: a teljes-körűség.

– Az egyházközségi vezető-testületbe be kell választani az újonnan jöttek legalkalmasabb képviselőit, akikben csoportjuk bízik.

– Az egyházközségi elnökséget kéthavonként váltogatják a különböző csoportok között.

– A férfiakat a templom körüli munkákban hozzák közelebb egymáshoz, így teremtve meg – a közös munkában – a barátságos légkört.

– Az asszonyokat és leányokat a Jézus Szíve Szövetség keretében aktivizálják, megteremtve az egyházközség számára a szeretet-szolgálatot, így hozzák teljesen közel őket egymáshoz.

– A gyermekek számára a Szívőárda jelenti a még szorosabb kapcsolatot játékban és gyermek-szinten adott lelkiiségben.

– A legények problémája külön megoldandó feladat, mert akkor már nem volt KALOT, melynek keretében meg lehetett volna oldani a problémákat.

A papi gyűlések követően az egyházmegyei volt Népfőiskolára – ugyancsak esperesi kerületenként – folyamatosan hívták be egy-egy napra a legértelmesebb volt KALOT-legényeket, a KALOT-legényekből lett fiatal és tekintélyes gazdákat, s megbeszélte velük a volt KALOT-titkár:

- hogyan segíthetik papjukat a telepes-pasztorációban;
- mit tehetnek a feszültség csökkentése és feloldása érdekében;
- hogyan lehetnek az új-gazdák segítségére az önálló gazdálkodási gyakorlat megszerzésében?

Ugyanakkor a legtapasztaltabb munkatársak egyike, Benárd Géza mezőgazdasági-mérnök jó barátom, végigjárta először Somogy megyét, majd megkezdte Tolna és Baranya legnagyobb községeinek meglátogatását abból a célból, hogy az újgazdáknak és gazda-legényeknek szakmai és társadalmi segítséget nyújtson, amíg a rendőrség le nem tartóztatta. – (Őt még Bánáss püspök úrnak sikerült kiszabadítania, de filmvetítő gépünket és filmjeinket soha nem kaptuk vissza a rendőrségtől.)

A telepes-pasztoráció sikeresen oldotta a társadalmi feszültségeket, a templomot és az egyházközséget a megbékélés középpontjává tette. Ez a munka egyben bevezetőül szolgált a FALU-MANRÉZA mozgalom és az u. n. SOMOGYI-KÍSÉRLET előkészítéséhez, számunkra fontos gyakorlat megszerzését jelentette a további munkához. P. Kerkai pedig megvetette az alapját új és nagy koncepciója megfogalmazásának és kibontakozásának Isten szolgálatában, mely koncepciónak ma azt a nevet adnánk: a falu újra történő evangelizálása. – Mindezzel újabb bizonyítékát adta magyar népünk iránti hallatlan szeretetének és áldozatkészségének.

VI. Előkészület a FALU-MANRÉZA MOZGALOM indítására.

A TELEPES-PASZTORÁCIÓVAL P. Kerkai megvetette új és nagy koncepciója – a falu újra történő evangelizációja – alapjait, melynek további jelentős lépése volt a FALU-MANRÉZA MOZGALOM megindítása. – Egy alkalommal – az akkor már megszüntetett KALOT mozgalomról beszélgetve – megjegyeztem P. Kerkainak, hogy – véleményem szerint – a KALOT-ban nem volt elég a lelki mély-szántás. Az Atya megkérdezte: „Te hogy formáltad volna?” Én 4-5 napos zárt lelkigyakorlatot említettem és évenként 1-2 napos rekollekciót. – „De nem volt annyi pap” – mondta P. Kerkai. „Nem is kell pap, maguk a lelkigyakorlatos-ház igazgatói adják a lelkigyakorlatot. A Püspök, ha ad, adjon papot a misézéshez, gyóntatáshoz, közös áldozáshoz. Ha nem tud, akkor a község plébánosa el tudja végezni ezeket a feladatokat.” – Harmadnapra P. Kerkai készen volt a FALU-MANRÉZA mozgalom teljes gondolatmenetével és programjával. – A KALOT feloszlása után ott álltak az egyházmegyei népfőiskolai épületek, megvoltak az egyházmegyei volt KALOT-titkárok, ezekre építve kezdtük meg 1947. őszen P. Kerkai elgondolása alapján és irányítása mellett az új mozgalom előkészítését.

P. Kerkai egy pillanatig sem titkolta a célt: a 4-5 napos lelkigyakorlatokkal parasztfiataljaink számára minél mélyebb lelki-alapozást kell biztosítani az elkövetkező idők ateista propagandája és súlyos lelki-terrorja ellen. (Maga a MANRÉZA, mint lelkigyakorlatos-ház fogalom, onnan származik, hogy Loyolai Szent Ignác, a LELEKIGYAKORLATOK szerzője, a spanyolországi baszk-föld hegyei között levő kicsiny Manréza-barlangban lakott, amíg a lelkigyakorlatok könyvét megírta.)

Az egyházmegyei volt Népfőiskolákat tehát lelkigyakorlatos-házzá kívántuk átalakítani a paraszt-legények számára. Az épületeken nem kellett változtatni: az előadó-terem, a hálóterem, az ebédlő, a konyha adott volt, csak a szórakozásra szánt helyet kellett kápolnává átalakítani ott, ahol nem volt kápolna. – Étkezéshez minden legény hozott otthonról 4-5 napra szükséges kenyeret, szalonnát, tojást, krumplit, babot-lencsét, tarhonyát, zsírt, stb.

Viszont el kellett látni a lelkigyakorlatos-házakat szentírásokkal, imakönyvekkel, lelki-olvasmányokkal a legények számára, – s ami a legfontosabb volt – ki kellett dolgozni a 4-5 napos lelkigyakorlatok programját, beszéd- és megbeszélés-vázlatokkal, a teljes lelkigyakorlat speciális liturgiáját, reggeli- és esti-, étkezési imádságait. Egyszermind meg kellett beszélni a püspökökkel, hogy a lelkigyakorlatok időtartamára papot biztosítsanak, aki naponta misézzen, a miséken rövid szentbeszédet mondjon, a legényeket meggyóntassa, és a közös szentáldozást kiszolgáltassa. Magukat a lelkigyakorlatos előadásokat a civil munkatársakkal kívántuk előadni, de teljes mértékben együtt kellett működniük a szentségeket kiszolgáltató papokkal. Éppen ezért még a papok számára is mi készítettük el a napi 5-10 perces szentbeszéd vázlatot, hogy a lelkigyakorlat teljesen egyöntetű legyen. – A Falu-Manrézák lelkigyakorlatainak szellemi előkészítését hárman kaptuk feladatul feleségemmel és Meggyesi Sándor barátunkkal, aki még a KALOT mozgalomnál volt Kerkai Atya elsőrendű munkatársa, és továbbra is – a CENTRUM SOCIALE kivételével – hozzátartozott munkáinkhoz.

A későbbi esetleges félreértések elkerülése céljából a lelkigyakorlatok teljes – lelki, szellemi, erkölcsi, liturgikus – programját P. Kerkai bemutatta a püspököknek, akik egyházmegyéjében volt FALU-MANRÉZA lelkigyakorlatos-ház, de nem emlékszem, hogy bármelyikük is kifogást emelt volna valami ellen, és valamennyien biztosították a papi segítséget a lelkigyakorlatokhoz.

A FALU-MANRÉZA lelkigyakorlatainak elmékedései a következők voltak:

- Első nap: Krisztus és az egyén.
- Második nap: Krisztus és a család.
- Harmadik nap: Krisztus és a nép, nemzet.
- Negyedik nap: Krisztus és a társadalom.
- Ötödik nap: Krisztusi közösségek: Krisztusi lét- és Élet-közösség;
Krisztusi Ige- és Igazság-közösség;
Krisztusi Asztal-közösség.

Minden nap négy elmélkedés volt, délután az első konferencia-jelleggel: Mit vétettem az egyén, a család, a nemzet, a társadalom ellen. – Utolsó délután bűnbánati liturgia és szentgyónás.

A FALU-MANRÉZA liturgiája: Lelkigyakorlatot megnyitó és elbocsátó liturgia, bűnbánati liturgia, valamint közös reggeli és esti ima, étkezés előtti és utáni ima.

A FALU-MANRÉZA szentmiséinek homíliái: Amennyiben van szentmise a lelkigyakorlatos-házban a homíliát a miséző-pap mondja, de annak vázlata is, mint említettem – a lelkigyakorlat szelleme alapján a nap témájának megfelelően – a lelkigyakorlat elmélkedéseivel együtt készült el.

A lelkigyakorlatos mozgalom előkészítéséhez tartozott a munkatársak kiképzése a parasztleányok lelkigyakorlatának vezetéséhez. Itt valójában csak áthangolásról volt szó, hiszen mindannyian gyakorlott előadók voltak, tudtak a paraszt-legények nyelvén beszélni, ugyanakkor valamennyien maguk is jó katolikusok voltak, így az áthangolás gyorsan és jól sikerült. P. Kerkai 3 napos megbeszélésre hívta össze Pestre az egyházmegyei titkárokat, ahol is eléjük terjesztette a FALU-MANRÉZA MOZGALOM feltételeit, célját és eszközeit. Mindenki kézbe kapta a teljes – minden előadás-vázlatot tartalmazó – programot, és Kerkai Atya felszólította a titkárokat, hogy másnapra készítsék el észrevételeiket. – A második nap a program és az észrevételek megvitatásával telt el, délután részleteiben és egészében szavaztunk a programról. – A harmadik napon a konkrét feladatok megbeszélése történt: megállapítottuk mindenki tennivalóját, a határidőket, a beszámolás módját és időpontját.

Mindebből látható P. Kerkai zseniális módszere: megbeszélés és hozzászólások az előterjesztés alapján, közös demokratikus döntés és határozathozatal, a határozatok könyörtelen végrehajtása és számonkérése. – Varga László jezsuita atya írta P. Kerkairól még a KALOT életében: „... Páratlan szervező tehetsége volt: alázatos, megnyerő modorú, céltudatos és gondosan tervező, szerény és nem hangoskodó, nem önmagát kereste, csak a nemzet napszámosa akart lenni... Vezérkedés nélkül tudott vezetni, magát nem kímélte, csak az ügyet szolgálta...” – Csak ezzel a módszerrel és ezzel a lelkülettel lehetett rövid idő alatt olyan elképzelhetetlen eredményeket elérni, mint P. Kerkai elért a KALOT mozgalommal, 1947-től a CENTRUM SOCIALE révén, 1948. elejétől a FALI-MANRÉSA mozgalommal. – Mert az eredmény a lelkigyakorlatos mozgalomnál nem maradt el. – 1948. januárjában tartottam meg az első – kísérleti Falu-Manrészás lelkigyakorlatot Balatonberényben. Az eredmény teljesen kielégítő volt, noha egyes előadásokat némileg módosítani kellett. Ezt követően megindultak a legény-lelkigyakorlatok minden egyházmegyei Lelkigyakorlatos-házban. Egy-egy lelkigyakorlaton általában 35-40 parasztleány vett részt nagy érdeklődéssel és komoly áhítattal. – A második negyedév folyamán P. Kerkai végiglátogatott minden Lelkigyakorlatos-házat, és nagyon meg volt elégedve. Meg is lehetett, mert – várakozáson felül – 1948-ban 12 ezer legény, 1949-ben – februári letartóztatásunk ellenére – 10 ezer legény végezte el a Falu-Manrészás lelkigyakorlatot. – (Csak az esztergomi és a váci egyházmegye nem vett részt a legény-lelkigyakorlatokban a Bíboros Úr és Pétery püspök ellenállása miatt.)

1950. elején a FALU-MANRÉZÁK becsukták kapuikat, és minden Kerkai Atya által indított és irányított mozgalom megszűnt.

Vajon mikor és kik számára nyithatnak újra kaput a FALU-MANRÉZÁK? – És hol? – És kik tartják a lelkigyakorlatokat? – Csupa, csupa kérdőjel! – Csak egy a bizonyos: Kerkai Atya ezért is imádkozik „odaát”!

VII. Előkészület a SOMOGYI-KÍSÉRLET megindításához.

A TELEPES-PASZTORÁCIÓ és a FALU-MANRÉZA MOZGALOM nagyon komoly, de csak bevezető lépések voltak P. Kerkai számára – mint többször is kijelentette – élete legnagyobb elgondolásához, melyet mi egyszerűen csak SOMOGYI-KÍSÉRLETNEK nevezünk. – Ez az elgondolás: a katolikus falvaknak és azok népének újra történő evangelizálása. – Ne feledjük: majd 20 évvel a zsinati dokumentumok megjelenése előtt! – Ennek az újra történő evangelizálásnak keretét a jezsuiták irányítása alatt álló legnagyobb hitbuzgalmi egyesület: a Jézus Szíve Szövetség adta. Alapját pedig – Kerkai Atya elgondolása szerint – a püspök személyes megbízottjának irányítása alatt megtartott „Egyházközségi Lelki-nap” képezte. – Ezt az új pasztorációs módszert kísérleteztük ki Dr. Bánáss püspök úr egyetértésével és megbízásából Somogy megyében, ezért neveztük SOMOGYI-KÍSÉRLETNEK. Azonban a nemtitkolt célja az volt, hogy az eredményes kísérlet után minden egyházmegyében megvalósítsuk.

A SOMOGYI-KÍSÉRLET igényelte a legnagyobb és legalaposabb előkészületet. Minden eddigi munka – a CENTRUM SOCIALE kivételével, mely valamennyi munka háttérét képező MŰHELY volt – a parasztlegények között és érdekében folyt. – Talán a TELEPES-PASZTORÁCIÓ volt csak eddig az, amely a falu egészét érintette. – Az „Egyházközségi Lelki-nap” viszont az egész falu megújulást célozta P. Kerkai következő megmondolása szerint.

- A Lelki-nap ünnepélyes szentmisével kezdődik, melyet a püspöki Megbízott mond. Ezen felolvassa a Püspök üzenetét a falu számára.
- Délelőtt a fiatalokkal, délután az idősekkel való foglalkozásra kerül sor.
- Mindezek után közös templomi áhítat és közös felajánlás formájában fejeződik be az egész falu sajátos ünnepét képező Lelki-nap.

Az újra történő evangelizációnak csak kiinduló pontja lehet az „Egyházközségi Lelki-nap”, további folytatást igényel. Szükséges folytatása lehet:

- a férfiak ádventi és nagyböjti lelkigyakorlatos konferenciája;
- a legények 4-5 napos Falu-Manrészás lelkigyakorlata;
- az asszonyok és lányok ugyancsak 4-5 napos lelkigyakorlata az egyházmegye női lelkigyakorlatos-házában;
- ezen kívül éves rekollekció a falu egésze számára a problémák újra történő átgondolása és aktualizálása céljából.

A SOMOGYI-KÍSÉRLET s benne az Egyházközségi Lelki-nap – sokrétű volta miatt – komoly előkészületet, új munkatársak kiképzését és a munkába való bekapcsolását igényelte. P. Kerkai új munkatársként 4-5 fiatal jezsuitát, valamint 6-8 szerzetesnővért kívánt kiválasztania a kísérlet megvalósításához.

Első lépésként 1948. májusában a magyarországi szerzetesnők küldötteit hívta össze Budapestre Kerkai Atya, már ekkor gondolva a SOMOGYI-KÍSÉRLET más egyházmegyékben történő alkalmazására is. A 3 napos megbeszélés tárgya a gyermekekkel, leányokkal, asszonyokkal való lelki foglalkozás, velük való megbeszélés tartása, lelkigyakorlatok adása, egyáltalán: az új pasztorációs módszer alkalmazása volt. Az előadások nagy részét P. Kerkai tartotta, de fontos szerep jutott Dobos Testvérnek, a Jézus Szíve Népleányok főnöknőjének, aki a péceli női lelkigyakorlatos-ház tapasztalatairól beszélt, természetesen a falusi asszonyok vonatkozásában. Érdekes színfolt volt Bárdos Lajos professzor, a híres zeneszerző és karnagy előadása, aki kórusával jelent meg, és a vallásos népének szépségéről és fontosságáról tartott előadást. Magam – többek között – a gyermekfoglalkozásban a bábjátászás szerepéről beszél-

tem. – A szerzetesnővérekkel történt megbeszélés igen sikeres volt, ezt követően – akkor már Pécelen és szűkebb körben – az asszony- és leány-lelkigyakorlatok módszereiről és lélektanáról folyt a továbbképzés.

P. Kerkai a 4-5 jezsuita munkatársat, a tanulmányaikat befejezett és még egy évet csak lelki-foglalkozással töltő – harmadik probáció – fiatalokból kívánta kiválasztani. Ezért 1948. júniusában 3 napos továbbképzést tartottunk a jezsuiták budai lelkigyakorlatos-házában ezeknél a harmadik probációt végző fiatal atyáknál. A továbbképzést – P. Kerkai irányítása mellett – Bálint Sándor és Kovrig Béla professzorokkal tartottuk. Természetesen itt is Kerkai Atya tartotta a legfőbb előadásokat, Bálint professzor a néplélekről és a népi vallásosságról, Kovrig professzor a faluról, a paraszti életformáról, ezek mai változásairól és várható válságáról tartott szociológiai előadást, magam a népiség bölcséleti és teológiai alapjairól, a népiség lélektani és szociológiai összetevőiről beszéltem. – Az érdeklődés olyan nagy volt, hogy egy nappal meg kellett toldani a továbbképzést, a novícius-mester pedig még a novíciusoknak is megengedte az előadások meghallgatását. – (Ezek a novíciusok aztán – rendi utasításra – a megváltozott hazai viszonyok miatt Nyugatra távoztak. 1975-ben – Nyugati utam alkalmával – nem eggyel találkoztam közülük, akik elmondták: milyen segítséget jelentett a nyugati magyarok pasztorációjában az 1948-as továbbképzés.)

A SOMOGYI KÍSÉRLET kibontakozásáról a későbbiek során kívánok beszélni. Most még annyit szeretnék elmondani, hogy valójában ezek a lépések – a TELEPES-PASZTORÁCIÓ; a FALU-MANRÉZA MOZGALOM; a SOMOGYI-KÍSÉRLET – koncepcióban is, eredményekben is egymást követő, jól átgondolt, nagyon megimádkozott és logikus lépések voltak. – S bizony, ma sem lenne hiába való – természetesen a mai adottságoknak, szükségleteknek és igényeknek megfelelően – ezeket a pasztorációs formákat, megfelelő zsinati tartalommal megtöltve, újjáéleszteni Isten nagyobb dicsőségére és népünk javára. A Zsinat és a pápák által annyira sürgetett újra történő evangelizálás fontos és eredményes eszközei lehetnének.

VIII. P. Kerkai imádkozó és szenvedő munkatársai.

Kerkai Atyának a KALOT virágzása idején kb. 90-100 közvetlen munkatársa volt. – Az összes munkatársak száma, tudomásom szerint, 195 volt. – persze, ez a szám a KALOT feloszlása után jelentősen lecsökkent a CENTRUM SZOCIALE munkatársaira, a FALU-MANRÉZÁK igazgatóira, a SOMOGYI-KÍSÉRLET fiatal jezsuitáira és szerzetesnőire. Végül – a letartóztatásban, elítélésben és fegyházban – egyetlen munkatársa maradtam: az Utolsó.

De a legnagyobb sikerek időszakával kapcsolatban is így ír volt Tartományfőnöke megemlékezéseiben: „A KALOTTAL kapcsolatos minden csodálatos siker Kerkai Atya nevéhez fűződik, fűződik, mert ezeket egy, az Atya eszméitől áthatott munkaközösségnek kell tulajdonítani. És ebbe a munkaközösségbe szorosan bele kell sorolnunk azokat is, akiket nem szűnt meg soha imáért ostromolni: a fizikai munkát végző szerzetes-testvéreket, további szerzetesrendek tagjait és főként a szemlélődő rendek névtelen vezeklőit!...” – És ez vonatkozik a KALOT utáni időszakra is!

Magam szem- és fültanúja voltam együttlétünk ideje alatt, hogy P. Kerkai nagyon komolyan vette ezt a lelki közösséget. Számtalanszor hangsúlyozta: „A mi munkánk, bármennyi emberi tudást és energiát fektetünk bele, semmit sem ér, ha nem biztosított a kegyelmi háttér!” – A mély-jelentésű közmondást: „Emberé a munka, Istené az áldás” – ő úgy értelmezte, hogy „Mi Isten kezébe kapaszkodva dolgozunk abban, amit sokszor végigimádkozva szükségesnek és helyesnek ítélünk, de Isten-áldását a névtelen imádkozók, és szenvedők áldozata biztosítja”. – Ezt hangsúlyozta a SOMOGYI-KÍSÉRLET előkészítésekor tartott szerzetesnői konferencián is: kifejezetten kérte a beteg és idős nővérek állandó imáját a munka sikeréért. – De erről beszélt – többek között – akkor is, amikor a jezsuita munkatársak kiképzését tartottuk a jezsuiták budai lelkigyakorlatos-házában. A novícius-mester kérte, hogy erre a 3 napos előadásorozatra a novíciusok is bejöhessenek. P. Kerkai kifejezte azt a kérését, hogy a novíciusok imával támogassák az ígéretes koncepció megvalósulását.

Be kell itt számolnom arról is, hogy kiknek az imáira, áldozataira számított leginkább Kerkai Atya. Elsőként kell említenem a jezsuita segítő-testvéreket, akik fizikai munkájukkal és imáikkal segítik a Rend munkáit. Őket igen nagyra becsülte P. Kerkai, hiszen a gyárak munkásainál lényegesen többet dolgoztak, általában napi 10-12 órát, néha még többet is. Ehhez kellett számítani a napi 2-3 óra imádságot. Nem csoda, ha hajnali 4-kor keltek, és este 10-kor jutottak ágyba. – Hozzájuk megkülönböztetetten kedves volt az Atya, munkájuk iránt megértő és hálás, eljárt időnként az étkezés utáni üdülésükre, gyakran ők voltak az elsők, akiknek beszámolt a munkákban elért sikerekről és a felmerült problémákról, nehézségekről. A testvérek ezt hálával és szeretettel viszonozták, munkájukat és imáikat felajánlották az Atya által irányított munkákért. – De ugyanígy részesei voltak munkáinknak a betegápoló és szemlélődő szerzetesnővérek is, akik ugyancsak felajánlották munkájukat, imáikat, áldozataikat. Viszonzásul P. Kerkai rendelkezésükre állt lelkigyakorlataik tartásában.

Különös szeretet kapcsolta P. Kerkait a karmelita szerzetesekhez és a szentéletű Marcell Atyához, valamint a borsodpusztai remete-ciszterekhez és apátjukhoz, Halász Piuszhoz. Gyakran meglátogatta őket, a lehetőségekhez képest anyagi támogatást is nyújtott számukra. A karmeliták és remete-ciszterek is valóságos munkatársak voltak imájuk és munkájuk révén.

A Kerkai Atyával végzett közös munka során egy évig feleségem aktív – és nem akármilyen – munkatárs volt. Utána – abban az időben még halálos – betegségben megbetegedett. Betegsége-

ge révén legaktívabb munkatársunkká vált az általa munkánkért felajánlott ima és felajánlott élet-áldozat többlet-kegyelmével. – Élet-áldozatát végül is Isten nem kívánta. (A hazánkban akkor megjelent streptomycin gyógyította az addig menthetetlen „milliáris tüdő-TBC-t”, de hónapokig élet-halál között volt, s évekig még valamilyen súlyos formában visszatért a betegség.) De P. Kerkai számára okossága, lelkesége, az eszméhez való hűsége és felajánlott áldozatai révén mindig az első számú munkatársak egyike maradt.

A „ma embere” számára, aki csak a tettek erejében hisz, és nagyon sokszor a tettek pénzzel mérhető súlyában, Kerkai Atyának ez a gondolkodásmódja, az imába és áldozatba vett hit ereje, idegen és érthetetlen. Mint Szent Pál mondja: „A világ bölcsei számára oktalanság és bolondság...” – De ugyanilyen érthetetlen Teréz Anya és leányai imádságos tevékenysége a nagyvárosok haldoklói mellett. És ugyanilyen idegen a szemlélődő trappista novícius-mester, Thomas Merton mondata, amely minden embert – tevékenyt és imádkozót – szorosán egybe-kapcsol: „Az ember nem sziget, hanem a kontinensnek része; nem tengersizem, hanem csepp az óceánból!”

Mint ahogy P. Kerkai írta 1967. április 25.-i levelében:

„A láthatatlan szereplők Krisztussal kapcsolatos gondolatai, imái, áldozatai az építőkövek az isteni műhöz, és kegyelmi hátterét képezik minden Istenért végzett munkának.” – De mostani, sokszor kilátástalannak látszó munkáinkhoz is reményt kapunk ugyanebből a levélből:

„Mi pedig rendíthetetlenül hisszük, hogy a túlsó-part titokzatos életéből is segíthetünk – a mostani hűségünk és áldozatunk arányában.”

Ő pedig hűséges és áldozatos volt mindhalálig!

IX. P. Kerkai és Dr. Bánáss László püspök bensőséges kapcsolata.

A Püspöki Kar tagjai közül több püspökhöz szoros szál fűzte P. Kerkait. Ennek oka a kölcsönös rokonszenv mellett az volt, hogy belátták P. Kerkai szociális koncepciójának szükséges voltát a katolikus magyar valóság szempontjából, s megtapasztalták ennek a koncepciónak átütő erejét. De az is erősítette a kapcsolatot, hogy látniuk kellett: P. Kerkai hallatlan erejű logikájával nagyon sokszor előre látta a dolgokat, legalább is a fejlődési tendenciákat, ezért rászorultak tanácsaira is. – A legszorosabb és legbensőségesebb szálak azonban Bánáss püspök úrral kapcsolódtak össze. Ennek okai voltak többek között a következők.

– Bánáss püspök úrnak volt a legszélesebb látóköre az egész Püspöki Karban, (a nagyon okos és nagyon széles látókörű Apor püspök úr akkor már vértanú-halált halt a szovjet golyótól), hiszen Bánáss püspök a teológiai doktorátus mellett a pápai diplomáciai akadémiai végzettséget is megszerezte. Így nemcsak az egyházi tudományokban, hanem a világ-egyház egyházpolitikai kérdéseiben is eligazodott.

– Bánáss püspök úr erdélyi volt, püspöksége előtt a nagyváradi egyházmegye prépost-kanonokja Debrecenben, így megélte és megtapasztalta a nemzeti és vallási kisebbségi sorsot. Éppen ezért a KALOT mozgalommal, mely az elesett, félreismert és mellőzött – tehát valójában „kisebbségi-sorsot élő” – paraszti réteget karolta fel, nagyon is egyetértett, és az elsők között támogatta.

– 1944-ben, a debreceni Ideiglenes Kormány idején, házigazdája volt P. Kerkainak, és minden erejével segítette a KALOT újraindulását.

Ez a kapcsolat tovább mélyült, mikor Dr. Bánáss László veszprémi püspök lett, és a teljes egyetértéssel kívül kölcsönösen segítették is egymást. P. Kerkai mindig és mindenben rendelkezésére állt Bánáss püspöknek-

– Állandóan informálta a politikai és egyházpolitikai helyzetről (1947-1948-ban én voltam köztük az állandó összekötő).

– Két ízben is ő vezette a püspökség lelkigyakorlatát.

– A fokozatosan súlyosbodó egészségi állapotú – rákos – püspök számára minden szellemi segítséget megadott: körleveleket, szentbeszédeket, előadásokat készített számára.

– A veszprémi egyházmegye területén – Somogy megyében kísérletezte új pasztorációs módszereit, a TELEPES-PASZTORÁCIÓT, a SOMOGYI-KÍSÉRLETET.

– Vállalta az új kaposvári rendház házfőnökségét, hogy személyesen irányíthassa a Somogy megyei munkákat.

– A CENTRUM SOCIALE eredményeit és minden kiadványát a püspök úr rendelkezésére bocsátotta.

– A püspök úr római útjának előkészítésekor nemcsak a referátum anyagát állította össze, hanem illegálisan Rómába utazott, hogy a Szentszéknél is, és személyesen XII. Pius pápa magántitkáránál mindent megtegyen a püspök úr látogatásának eredményessége érdekében.

Bánáss püspök úr mindezt – a maga végtelen egyszerűségében, mely az igazán nagy emberek sajátja – nagy hálával fogadta, és a maga részéről viszonzta is.

– A legmesszebbmenőkig támogatta P. Kerkai munkáit püspöksége területén.

– Az egyházmegye – első sorban Somogy – papjait P. Kerkai kérése szerint mozgósította az új pasztorációs munkákra.

– Az egyházmegyei lelkigyakorlatos-ház fenntartását anyagilag is támogatta, a parasztfiatalok lelkigyakorlataihoz mindig biztosított papokat. – Pl. amikor a Falu-Manrázás lelkigyakorlatot először próbáltam ki Balatonberényben, a szeminárium rektorát küldte le a püspök a lelkigyakorlat lelki-vezetőjének.

– A kapott információkért – cserébe – saját információit mindig megosztotta.

- A Püspöki Karon belül képviselte P. Kerkai koncepcióit, s megvédte az Atyát nem egy támadástól. (Sajnos ilyen is előfordult.)
- Rómában a Szentszékkal történt tárgyalásainál és a pápai kihallgatáskor beszámolt P. Kerkai új pasztorációs módszereiről, és a Szentatyától bizonyos anyagi támogatást is szerzett azokhoz.

Valójában a meleg és bensőséges kapcsolatuk alapja az volt, hogy mindketten „egyszerű és igaz emberek” voltak, mindketten végtelenül szerették az Egyházat és a magyar népet. s minden tettüknek ez volt a mozgató rugója. P. Kerkai egyéniségét nem kell bemutatnom, Bánáss püspök úr hasonló volt hozzá: hittel és áldozatkészséggel teli, alázatos és szeretetteljes. Amint P. Kerkainak nem volt egy felesleges holmija, ruhadarabja sem, mert halálos komolyan vette a szegénységet, ugyanúgy Bánáss püspök úr kopott, foltozott reverendában járt, és igénytelen volt a végtelenségig.

Utolsó emlékem róla:

1948. vége felé az Irgalmasok Kórházában feküdt a rák – szinte elviselhetetlen – fájdalmi között. (Tudomásom szerint nem engedte, hogy morfínnal enyhítsék kínjait.) Feleségem ugyanakkor még reménytelen állapotban feküdt a Szent János Kórházban. A püspök úr nem beszélt magáról, nem panaszkodott, hanem 6 hónapos kislányom felől érdeklődött, és feleségem miatti fájdalmamban vigasztalt.

Ma is, ha rá gondolok, úgy látom magam előtt Őt is, Kerkai Atyát is, amint a Nagy Szenvedő: Krisztus – magához öleli őket.

X. P. Kerkai kétszeri Római utazása.

P. Kerkai Római útjait csak a körülmények teljes ismeretében érthetjük meg.

1945-ben a megszálló szovjet csapatok elűzték hazánkból Angelo Rotta pápai-nunciust, így megszűnt a magyar Egyház hivatalos érintkezése Rómával. De megállapodás sem volt a magyar Püspöki Kar és az Állam között, így a valamennyire is normális vallási élet érdekében az utóbbit rendezni kellett. A Szentszék kívánsága is ez volt, erről az óhajáról 1946-ban és 1947-ben, több ízben is üzenet érkezett a Püspöki Karhoz, részben pedig P. Kerkaihoz. Az Atyához abban az irányban érkeztek üzenetek, hogy szorgalmazza egy megfelelő megegyezés létrejöttét.

P. Kerkai – annak ellenére, hogy 30 évre becsülte az „új török-hódoltságot” és tudatában volt annak, hogy a szovjet szuronyokon nyugvó kommunista hatalom előbb vagy utóbb megszegi a szerződést, még ha az létre is jönne – mégis az Egyház és az Állam között olyan megállapodáson dolgozott, mely egyenlő felek kölcsönös jóindulatán alapul. Ebben volt partnere P. Kerkainak a Püspöki Kar legtöbb tagja, élükön Dr. Bánáss veszprémi püspökkel és Dr. Czapik Gyula egri érsekkel.

Az Egyház és Állam közötti megegyezési-kísérlet tekintetében nem volt egyetértés a Püspöki Karban. Az objektív valósághoz hozzátartozik, hogy a Szentszéknel sem alakult ki egyértelmű álláspont a magyar helyzettel kapcsolatban. A Vatikánnak ugyanis Maglione bíboros halála óta nem volt államtitkára – vatikáni miniszterelnöke, – hanem két kehyettes-államtitkár intézte a Szentszék egyházpolitikai ügyeit: Msg. Montini, a későbbi VI. Pál pápa és Msg. Tardini, aki XXIII. János pápának lett bíboros-államtitkára. – Az ő felfogásuk pedig lényegesen eltért egymástól a kelet-európai problémák tekintetében: Msg. Montini az egymás jogainak kölcsönös elismerésén alapuló megegyezési-kísérlet híve volt, Msg. Tardini a keményvonalat képviselte, vagyis semmi tárgyalás, semmi megegyezési-kísérlet, hanem merev elzárkózás. – Tekintettel arra, hogy hazánk Püspöki Karában is megvolt ez a kettősség, szükségesnek látszott, hogy a Püspöki Kar képviselői – Dr. Bánáss püspök és Dr. Czapik érsek – Rómában tájékozódjanak. – P. Kerkai ezeket a tárgyalásokat előkészíteni utazott – illegálisan – két ízben Rómába: 1948. januárjában és júniusában.

Kerkai Atya – tekintettel arra, hogy illegálisan tartózkodott Rómában – a lehető legkevesebb mozgással három irányban tárgyalt, és készítette elő első ízben Dr. Bánáss püspök, másodízben Dr. Czapik érsek római útját és tárgyalásait.

Az első tárgyaló fél Msg. Montini volt. A későbbi pápa már akkor nagy érdeklődést mutatott a keleti-tömb országai iránt, remélvén, hogy egyszer megnyílik az út a kommunista világ evangelizációja felé. Éppen ezért nagy fontosságot tulajdonított P. Kerkai írásbeli és szóbeli beszámolójának. Kerkai Atya természetesen nem titkolta, hogy nem bízik a kommunisták őszinteségében és valódi tárgyalási készségükben, azt sem rejtette véka alá, hogy minimálisan 30 évben látja a kommunizmus magyarországi fennállásának időtartamát, mégis szükségesnek tartja a megállapodásra való törekvést: egyrészt a magyar Egyház rendezettebb helyzete miatt, másrészt az új-típusú pasztorációs módszerek kipróbálása és bevezetése hosszabb időt igényel.

A másik tárgyaló fél P. Jansens, a jezsuita rend általános főnöke volt. Miután végighallgatta P. Kerkai beszámolóját a hazai egyházpolitikai helyzetről és az új pasztorációs munkákról, három gondolatot vetett fel Kerkai Atyának.

Először: Az új-típusú pasztorációs módszereket helyesli, kipróbálásukat szorgalmazza, de általános bevezetésükhöz már nem látja elegendőnek az időt.

Másodszor: A kommunizmus – minden látszat ellenére – „decrescendó”-ban van, (zenei kifejezés, mely a fokozatos halkulást jelenti), bár ennek még egyelőre látható jelei egyáltalán nincsenek.

Harmadszor: A kommunizmus megszűnéséig – valószínűleg – még a 30 év is kevés, közben lesznek időszakok, amikor szinte erősödni, és kegyetlenségében fokozódni látszik.

Mindezeket túl P. Jansens felajánlotta P. Kerkainak – amennyiben kinn akar maradni – akár Rómában, akár máshol megfelelő munkakört kaphat – egyetemi katedrát, szerkesztőséget, szervezést – tetszése szerint. Ezt az Atya köszönettel visszautasította, tekintettel munkatársaira és megkezdett munkáira.

A harmadik tárgyaló fél P. Leiber jezsuita professzor volt, a Pápa magántitkára és tanácsadója. Figyelmesen végighallgatta P. Kerkai referátumát, azt írásban kérte, hogy a Szentatyának bemutathassa. Mindkét út alkalmával hosszan beszélt P. Kerkaival, megismerkedett a magyar helyzettel, Bánáss püspök és Czapik érsek római útjának jelentőségével, P. Kerkai folyamatban levő munkáival és azok kilátásával. – Hogy mindezekről valóban beszámolt a Szentatyának, az lemérhető volt azon, hogy a magyar főpapokat bíborosnak kijáró tisztelettel fogadták, referátumukat jóváhagyólag terjesztették a Szentatya elé, a Pápa pedig kihallgatásukon jóváhagyta a magyar Egyház és az Állam közötti megállapodási kísérleteket. P. Kerkai pedig – második útja alkalmával – minden munkájának jóváhagyásán túl jelentős anyagi támogatást is kapott a Szentatyától a munkák finanszírozására.

Ezzel a lelki és anyagi támogatással sikerült azt a lendületet megadni munkáinknak, mellyel – letartóztatásunkat követően még egy teljes évig – eredményesen haladtak tovább.

Legyen hála érte Istennek!

XI. P. Kerkai kaposvári házfőnöksége: a SOMOGYI-KÍSÉRLET kibontakozása.

(Új-evangelizálás majd 20 évvel a II. Vatikáni Zsinat előtt.)

A jezsuitáknál július 31. vagyis Szent Ignác napja az az időpont, amikor mindenki megkapja következő évi beosztását: a Tartományfőnök vagy meghagyja addigi munkájában, vagy más helyre, más munkakörbe helyezi. 1948. július 31.-én P. Kerkai megkapta új beosztását: az akkor alapított kaposvári rendház előjárója lett. Tekintettel azonban arra, hogy – természetesen Tartományfőnöke tudtával és beleegyezésével – Kerkai Atya ebben az időpontban illegálisan Rómában tartózkodott a Szentszéknél beszámolni a magyar egyház helyzetéről, és Dr. Czapiak egri érsek római útját előkészíteni, új beosztását csak hazatérése, sőt éves lelkigyakorlatának elvégzését követően, 1948. október elején foglalta el.

Minden jezsuita évenként 8 napos lelkigyakorlatot köteles végezni. (Kivételt képez a noviciátus első éve és a harmadik-probáció éve, amikor 30 napos lelkigyakorlatot végeznek a jezsuiták.) – P. Kerkai számára, mióta a katolikus szociális munkák irányításában dolgozott, a 8 napos lelkigyakorlatok különös jelentőséggel bírtak: nemcsak lelkiéletének megújítására fordította azt, hanem önmaga számára a következő év teljes programját átgondolta, meghatározta és – lehetőség szerint – időpontokhoz kötötte. Ezt kérte aztán havonta önmagán számon. Nem egyszer hallottam tőle: „Lelkigyakorlat nélkül ezek a munkák még csak eszembe sem jutottak volna, nemhogy megvalósításukra sor kerüljön!” – (Számunkra is évenként biztosított időt lelkigyakorlatok végzésére, sőt előtte szempontokat is adott, hogy lelkileg főleg mire koncentráljunk.) – Így kaposvári előjáróságának megkezdése előtt Nagykapornakon a rendház erdejében végezte lelkigyakorlatát Kerkai Atya. Itt nemcsak az új rendház előjáróságára készült fel, hanem a SOMOGYI-KÍSÉRLET bevezetésének és végrehajtásának lépéseit is előre végiggondolta. – Ezt követően aztán minden lépése előre kiszámított volt, ezt láttam és tapasztaltam, minthogy részt vettem a végső és közvetlen előkészítésben.

Az Egyházközségi Lelki-napok előmunkálatait már előzőleg elvégeztük. A legények részére szóló előadás és a velük való megbeszélés vázlatát Meggyesi Sándor barátunk készítette el, a férfiak számára történő előkészítés közös feladatunk volt. A leányok és asszonyok részére szóló előadások vázlatát a Jézus Szíve Népleányok főnöknője, Dobos testvér készítette, a gyermekekkel való foglalkozás előkészítése, a bábjátékok megírása újra csak rám tartozott. – Kerkai Atya beszélte meg Bánáss püspök úrral az egész Lelki-nap programját, a püspöki Megbízott által történő levezetését, ő írta meg a püspöki leiratot a Megbízott számára. – Ezek tehát jóval az előkészítés előtt készen álltak.

Miután P. Kerkai elfoglalta kaposvári munkakörét, hamarosan – október második felében – egy hétre lerendelt Kaposvárra. Feladatom volt ezen a héten – a Lelki-nap közösen összeállított „forgatókönyve” alapján – teljesen egységessé és véglegessé tenni a Lelki-nap előadás- és megbeszélés-vázlatait. Ezeket aztán esténként szigorú kritikával megbeszéltük az Atyával közösen. (Külön öröömre szolgált, hogy P. Kerkai alig talált javítani valót az átdogozott előadás-vázlatokban, a kidolgozott előadásokban.) – Végleges formában a Lelki-nap így valósult meg.

– Az előre meghirdetett vasárnapon a 9 órai szentmise elején a püspöki Megbízott felolvasta a püspök levelét, ebben üdvözetét és áldását küldi az egyházközség híveinek, a Megbízott ismerteti a Lelki-nap programját.

– A püspöki Megbízott ünnepélyes szentmisét mond, rövid szentbeszédben a lelki megújulást állítja a Lelki-nap középpontjába.

– A szentmise után a gyermekek részére bábszínház-előadást tart egy szerzetesnővér, melynek középpontjában – egy-két kacagtató jelenet között – Jézus szeretete és az érte vállalt áldozat értelme áll. A bábelőadás után a templomba vonulnak, és ott megújítják szívárdista fogadalmukat.

– Ugyancsak a szentmise után történik az ifjúsággal való foglalkozás, elején és végén közös játékkal. A legények foglalkozása KALOT mintára történik jezsuita atya irányításával, a leányoké pedig a KALÁSZ foglalkozások mintájára szerzetesnővér vezetésével. (Abban az időben még nem volt szokás a közös foglalkozás.) A foglalkozás tartalmát tekintve a lelki megújulás szükséges és lehetséges voltáról szolt, a nagy Isten-hívők és hitükről vérükkel is tanúságot tevők példájával megvilágítva a problémát, nagy költők istenes-verseivel vonzóvá téve. Ezt követte megbeszélés a megoldás lehetséges formáiról.

– Délután – a Megbízott jelenlétében – jezsuita atya konferenciát tart a férfiak számára, melyben előterjeszti a férfiak megújulási szükségességét, a lélekben megújult férfi hivatását az istentelenség felé haladó világban, majd megbeszélést tartanak a probléma nehézségeiről, a megvalósítás lehetőségeiről.

– Ugyancsak délután az asszonyok számára tart egy szerzetesnővér előadást a lelki megújulásról, a szeretetről és egymás segítségéről, mely a jövőben annyira szükséges keresztény egység alapja. Beszél a családi egységről, az asszony szerepéről annak megőrzésében. A hátra levő időben válaszol a gyakorlati kérdésekre, és beszél az asszonyok-lányok számára történő lelkigyakorlatokról, a részvétel lehetőségeiről.

– 5 órakor közös Jézus Szíve litánia, melyen egy férfi, egy asszony, egy legény, egy leány két gyermek (leány és fiú) megismétli a család és önmaga felajánlását, a plébános pedig az egyházközséget ajánlja fel Jézus Szentséges Szívének.

– Litánia után a püspöki Megbízott bezárja az Egyházközségi Lelki-napot, és áldással bocsátja el a híveket.

Az egész Egyházközségi Lelki-nap kezdetéhez és végéhez külön liturgiát kellett írnom, hogy annak segítségével is különlegessé és emlékezetessé tegye mindenki számára ezt a vasárnapot.

Október utolsó hetére elküldött Kerkai Atya Borsodpusztára a remete-ciszterekhez. Egyrészt, hogy éves lelkigyakorlatomat elvégezzem; másrészt, hogy az Egyházközségi Lelki-napot követően a falvak lelki életének intenzívvétételéről gondolkozzam. Ő ugyanis – az anyag végleges elkészülte után – a nyáron kiképzett fiatal jezsuitákkal és a szerzetesnővérekkel azonnal megkezdte a SOMOGYI-KÍSÉRLET megvalósítását. Borsodpuszta után azonnal találkoztunk Kaposvárott, és most már véglegessé tettük az egész új-típusú pasztorációt: a falu újra történő evangelizálásának metodikáját és menetrendjét. Ez így alakult.

Először: Az Egyházközségi Lelki-nap, mely megteremti az alapot a lelki megújulás további lépéseihez.

Másodszor: A Szív Szövetség keretében komoly közösségi életet kezd az egyházközség: külön csoportban a férfiak, asszonyok, fiatalok, – (ne fedjük, ekkor már nincs KALOT és KALÁSZ, csak hitbuzgalmi egyesületek) – és a gyermekek számára a Szívárda.

Harmadszor: Az egyházközség közös foglalkozásaként megalakul a „Szentírás-kör”, melynek kétheti foglalkozásaihoz rövid sokszorosított anyagot készít a kaposvári rendház.

Negyedszer: A férfiak számára nagybőjtben és ádventben 3-3 napos lelkigyakorlatos konferenciát tart egy jezsuita atya: reggel szentmise és szentbeszéd, délután litánia és szentbeszéd.

Ötödször: Az asszonyok és a fiatalok – külön a legények, külön a leányok – számára 4-5 napos bentlakásos lelkigyakorlat formájában folytatódik a lelki megújulás, a megye női és ifjúsági lelkigyakorlatos házában.

Hatodszor: Félévenként rekollekciót tartanak az egyházközségben egy jezsuita és egy szerzetesnővér segítségével, de ez csak a vasárnap délutánt veszi igénybe, melynek keretében önmagukon kérik számon az egyes csoportok a lelki megújulásban való előrehaladást.

A SOMOGYI-KÍSÉRLET keretén belül 1948. október végétől 1949. év végéig több mint 50 egyházközség tartott Lelki-napot, kb. 2500 férfi vett rész lelkigyakorlatos konferencián, 2500 legény, valamint 10 ezer asszony és leány vett részt 4-5 napos zárt lelkigyakorlaton, minden községben megalakult a „Szentírás-kör” és fellendült a vallási élet.

Tehát a Kísérlet bevált, és megvalósította a hozzáfűzött reményeket, alkalmassá vált az egész országra történő kiterjesztésre. A Kísérlet életképességét az is bizonyítja, hogy Kerkai Atya letartóztatása után még 1949. évvégéig teljes intenzitással működött a modell. – Most ne tépelődjünk azon: mi lett volna, ha... Inkább adjunk hálát Istennek, hogy adott erőt, ezt a módszert kikísérletezni. És kérjük Kerkai Atya közbenjárását, hogy újra tudjuk kezdeni ezt a munkát: a magyar falvak és az egész ország újra evangelizálását, a mai körülmények között.

XII. P. Kerkai letartóztatása és elítélése.

Előre kell bocsátanom, hogy Kerkai Atya 1945. után bármikor elhagyhatta volna az országot, római útjai alkalmával pedig a jezsuiták általános rendfőnöke mindkét ízben felajánlotta számára, hogy Rómában maradhat a Rend számára fontos munkakörben. Magam is, feleségemmel együtt, két alkalommal kaptam külföldre távozási lehetőséget tudományos munkára: egyszer Kovrig professzor révén, egyszer pedig P. Kerkai ajánlotta fel. – Az Atya három, én két nyelven beszéltem a magyaron kívül, így nyelvi akadály sem lett volna nyugati elhelyezkedésünknek. Mi azonban kölcsönösen megígértük Istennek és egymásnak, hogy – jóban-rosszban – itthon maradunk; a magyar népért élünk és élünk, ezért vállaljuk a börtönt is, ha Isten ezt szabja sorsunknak. – Minden esetre felhatalmaztuk egymást, hogy magunkról és egymásról mindent elmondhatunk az Államvédelmi Hatóságnál, de senki és semmi másról nem beszélünk.

Így következett be 1949. február 4.-én letartóztatásom, amikor nyilvánosságra került Barankovics István újságíró-politikus, a Demokrata Néppárt elnöke és Jánosi József jezsuita professzor Nyugatra történt távozása. Az Andrásí-út 60-ban történt kihallgatásom részleteit mellőzöm. Minden esetre 3 napig csak magamról beszéltem, hogy P. Kerkai – amennyiben szükségét látja – megszökhessen. Három nap után aztán róla is el kezdtem beszélni.

Közben letartóztatták Kerkai Atyát is, de amikor Kaposvárról Pestre vitték, egy teherautóval összeütköztek, az egyik ávós tiszt meghalt a baleset következtében, az életben maradt kísérő eszméletét veszítette, P. Kerkai koponyasérülés következtében ugyancsak eszméletlen volt. A tört karú és vállú sofőr éppen a fehérvári püspök autóját kérte meg, hogy küldjön Fehérvárról mentőket. P. Kerkait eszméletlen állapotban a rabkórházba szállították, ott feküdt több mint két hétig, onnan vitték át az Andrásí-út 60-ba. Így legalább megúsza a „kihallgatásokkal járó igen kellemetlen mellékkörülményeket”: a velem felvett jegyzőkönyveket – minden további nélkül – elismerte. Azonban a koponyasérülésének lettek valószínű következményei élete utolsó éveinek szenvedései és embertelen kínjai.

1949. március 2.-án szállítottak át bennünket a Margit körúti katonai ügyészségre kémkedés gyanújával. Mivel ezt nem tudták a nyakunkba varrni, 1949. április 8.-án a Fővárosi Bíróság börtönébe helyezték át a Markó utcába. Itt kaptuk meg a hamis és kiforgatott vallomások alapján „összetákoltt” vádiratot demokráciaellenes szervezkedés címén. – Ügyünket első fokon 1949. június 23.-án és augusztus 18.-án tárgyalták, mindkét alkalommal zárt tárgyaláson, nehogy a külföldi sajtó idézhesse bíróság előtti vallomásunkat, és nyilvánvalóvá váljon perünk koncepciója. – A tárgyalás tiszta cirkusz volt! Mi akármit mondhattunk, nem vették figyelembe, a hamis és elferdített vádirat képezte az ítélet alapját. Jellemző, hogy P. Kerkai bűnéül rótták fel azt is, hogy a Püspöki Kar két tagja útjának előkészítésére illegálisan Rómába távozott, holott az engedély nélküli külföldre menetel csak szabálysértés volt, nem pedig büntetés. Nekem azt rótták fel büntettként, hogy ezt elősegítettem, és hogy Kerkai Atyát kaposvári házfőnök korában az egyházpolitikai eseményekről informáltam. Ugyancsak terhünkre rótták az „ÉLET A BETŰK MÖGÖTT” szociológiai tájékoztató készítését. Persze legnagyobb bűnünk az volt, hogy rendszeres kapcsolatot tartottunk az Egyesült Államok követségének sajtó-attaséjával.

Végül is az 1946. évi VII. tc. 6. paragrafusa alapján ítélték el bennünket: P. Kerkait, mint I. rendű vádlottat 6 év kényszermunkára; engem, mint II. rendű vádlottat 2 év fegyházra, mint-hogy „a demokratikus államrend megdöntésére mással szövetkeztünk, és a véghezvitel előkészítésére más cselekményeket is elkövettünk” az indokolás szerint.

Az ítéletet a fellebbviteli bíróság – távollétünkben – 1950. tavaszán változtatás nélkül jóváhagyta. Sőt, P. Kerkait 1951-ben további 4 évre ítélték „antiszemita írás” megjelentetése miatt, mivel 1944-ben a KALOT hetilapjában egy – rosszindulattal – antiszemitának nevezhető írás jelent meg. – (Az objektív tények ismeretéhez hozzátartozik, hogy P. Kerkai közvetlenül nem irányította a lapot, de ugyanakkor a csonkoltak hadikórházának volt tábori-lelkésze, így sok teendője miatt figyelemmel sem tudta kísérni a lapban megjelenő cikkeket. „Antiszemita” felfogását pedig mi sem cáfolja jobban, minthogy rendházi szobáját üldözött zsidóknak adta át, maga pedig a fás-pincében aludt, ha a kórházból haza tudott menni a rendházba.) – Magam a 2 év fegyház letöltése után a recski kényszermunka-táborban találtam magam. De az internáló-táborok feloszlása után nem szabadulhattam, hanem előbb 2 év 8 hónapra ítélték azért, amiért annak idején letartóztattak: Barankovics István disszidálásának előmozdításáért. – Ezeket azért mondtam el, hogy nyilvánvalóvá váljon: az államhatalom nem elégedett meg az amúgy is törvénytelen ítéletekkel.

A 2 év fegyház és majdnem 3 évi recski kényszermunka-táborban eltöltött idő alatt volt időm alaposan végiggondolni, miért is volt szükség letartóztatásunkra. Azt még Barankovics István révén tudtam, hogy Rákosi véleménye szerint: „Mindszenty kellemetlen, Kerkai veszélyes!” – Letartóztatásunk és elítélésünk okaként a következőkre jutottam.

Először: Ha a kommunista hatalom a magyar Egyházat térdre akarta kényszeríteni – már pedig minden eszközzel ezt akarta, ez ma már a KOMINTERN 1947. és 1948. évi jegyzőkönyveiből nyilvánvaló – akkor Mindszenty bíboros után egy ilyen nagy-tudású, széles-látókörű, nagytapasztalatú és nagyhatású embert, mint P. Kerkai, félre kellett állítania, ki kellett vonnia a forgalomból, hogy a Püspöki Kar tanácsadó nélkül maradjon.

Másodszor: P. Kerkai letartóztatásával a FALU-MANRÉZA mozgalom és a SOMOGYI-KÍSÉRLET halálos ítéletét is meghozták, nem beszélve a Demokrata Néppárt teljes széteséséről. – Mert bár 1949-ben – a februári letartóztatásunk ellenére – mindkét mozgalom szinte zavartalanul, teljes dinamizmussal működött, 1950-re minden P. Kerkai által kezdeményezett mozgalom leállt, és szó sem lehetett, pl. a SOMOGYI-KÍSÉRLET országos általánosításáról. A CENTRUM SOCIALE – a Szociális Központ – munkája pedig az én letartóztatásom miatt azonnal megszűnt.

Harmadszor: P. Kerkai kikapcsolásával – különösen a Földművelésügyi Minisztérium vezetőgárdájának bebörtönözése után – úgy vélte a kommunista hatalom, hogy az utolsó akadály is elhárult a mezőgazdaság kényszer-kollektivizálása elől. Való igaz, hogy a KALOT és a FALU-MANRÉZÁK szellemében nevelkedett agrár-fiatalok csak az utolsó időben és jelentős kényszer hatása alatt adta be derekát a kolhozosításhoz. De a fiatalok elég jelentős hányada, különösen a kulákká nyilvánított középparasztok, így is inkább a városi proletariátus egyáltalán nem könnyű sorsát vállalta.

Itt kívánom megjegyezni, hogy az én szerepemet eltúlozta az Államvédelmi Hatóság. Tekintettel arra, hogy a főpapok közül csak kettővel – Dr. Bánáss püspök és Dr. Czapik érsek urakkal – voltam P. Kerkai révén szoros kapcsolatban, az ország papságából viszonylag igen keveset ismertem, a paraszt-fiatalokkal pedig egy-két lelkigyakorlat adása révén kerültem csak érintkezésbe, talán a Demokrata Néppárt vezetőségével volt még elég szoros a kapcsolatom az említett főpapokon kívül. – Letartóztatásom okát – feltételezett főpapi és politikai kapcsolataimon túl – az amerikai követség sajtó-attaséjának ismerete és a CENTRUM SOCIALEBAN betöltött vezető szerepem képezte.

Minden esetre örülök, hogy P. Kerkaival osztozhattam a letartóztatásban, elítélésben, és legalább 25 alkalommal lehettem vele összebilincselve. Ezért mondta nekem az Atya nem egyszer: „Mi már össze vagyunk láncolva örökre!”

XIII. P. Kerkai a börtönben.

Az 1949. augusztus 18.-i ítélelhirdetés után kivittek bennünket – újra egymáshoz bilincselve – az u. n. Gyűjtő-fogházba (BP. X. Kozma u. 13.) Háromnapi nyilvántartásba vétel és egyéb adminisztrációs eljárás után elhelyeztek bennünket a jobb csillag III. épületszárnyában, külön zárkában. Itt viszonylag nyugodtan hagytak minket, megvolt a napi séta, a heti csomag-fehérnemű beadás, a havi beszélő. Sétán – sajnos – nem találkoztunk Kerkai Atyával, de arról tudomásom volt, hogy a sétákon rendszeresen gyóntatott, lelki vigasztalást nyújtott, mint egyik társam mondta, aki P. Kerkai emeletéről került a zárkámba: „Sorba álltak séták alkalomával az Atyánál a gyónók.”

A jobb csillagban viszonylag rövid ideig maradtunk: úgy szeptember végén, október elején az értelmiségi politikai foglyokat – a háborús főbűnösöket, a papokat és a doktorátussal rendelkezőket – áttették az elkülönített és külön fallal elkerített Kisfogházba.

(A Kisfogház különben azért vált hírhedtté, mert a földszintjén volt a siralomház a halálraítéltek celláival, és a Kisfogház udvarán történtek – hajnalonként – a kivégzések. Ottlétünk alatt kb. 50 kivégzés történt, amikor is mi vallásosak hangosan imádkoztunk, a papok pedig hangosan feloldozást adtak a kivégzetteknek, hiszen akkor már nem volt börtön-lelkész.)

A valamivel több, mint félév alatt, amit a Kisfogházban töltöttünk, néhány alkalommal a sétán találkoztam a fölöttem egy emelettel elhelyezett P. Kerkaival, sőt egy alkalommal séta után Kerkai Atya zárkájába felosontam, és az esti létszámig az egész délutánt együtt töltöttük. Meggyónhattam, megáldozhattam, kölcsönösen kicserélhettük gondolatainkat, megerősödhettem addigi meggyőződésemben és magatartásomban: együtt lélegzünk, gondolkodunk és szenvedünk magyar Egyházunkért és magyar népünkért, a valamikori feltámadásért és újrakezdésért, melyet majd mások tesznek meg helyettünk. Mert mi nem bíztunk abban, hogy megérjük az újrakezdést, amint az Atya nem is érte meg földi életében...

A Kisfogházban a papok tudtak időnként misézni, ha az örök átengedték a misebort a csomagbeadásnál. P. Kerkai majdnem minden nap tudott misézni, sétákon rendszeresen gyóntatott és áldoztatott, nekem mindig küldött Eucharisziát, így a napi imán és elmélkedésen kívül szinte naponta tudtam áldozni.

1950. április közepén megkezdték a Kisfogház kiürítését. Az első transzportokban a háborús főbűnösöket, a köztársaság elleni összeesküvőket (?) és az összes papot teherautókon Vácra szállították. A maradékot – a szó szoros értelmében – rabláncra fűzték, gyalogmenetben kihajtottak bennünket a Budapest-Kispest vasútállomásra, feltuszkoltak a szegedi személyvonatra és leszállítottak bennünket a szegedi „Csillag-börtönbe”. – Ezzel szétváltak útjaink, és P. Kerkai sorsáról csak mások elbeszéléséből és utólag magától az Atyától van tudomásom.

A váci fegyház mindenkor az ország legszigorúbb fegyintézete volt. Ez különösen érvényes 1950. tavaszától, amikor az ÁVH vette át az intézetet a legsúlyosabb politikai foglyokkal és a papokkal. Azt, hogy az ávosok hogyan bántak a rabokkal, azt az Andrássy út 60-at megjártak, a recski és a különböző kényszermunka-táborokba hurcoltak jól tudják, így a váci fegyház légköre minden további nélkül elképzelhető. Ha ehhez hozzászámítjuk azt, hogy a kommunista hatalom legnagyobb ellenségeinek tartotta a váci fegyház elítélteit, akik számára még munka-lehetőséget sem biztosított, akiknek a legkisebb – valódi vagy vélt – szabálytalanságait súlyos és embertelen magánzárkával és sötétzárkával büntették, akkor elképzelhető a váci fegyház szörnyű élete. – (Én börtön-életem alatt mindkettőt többször is kipróbáltam – szentírásomért, rózsafüzéremért, ceruzámért, jegyzeteimért – de, mert nem tartott hosszú ideig,

még örültem is, hogy egy időre egyedül lehettem. Recsken azonban a fogda és a gúzsbakötés már nem volt gyermekjáték.)

P. Kerkai életének ebben a szakaszában azok az évek voltak elviselhetők, melyeket – kisebb-nagyobb megszakítással – Csávossy Elemér jezsuita atyával töltöttek egy cellában. Szigorú napirendet írtak elő a maguk számára: elmélkedéssel, közös imával, rendszeres német és francia beszélgetéssel és – ha lehetett – szentmisével, szentáldozással. Vácott a szentmisedmondásnak egyetlen lehetősége volt: ha a negyedéves csomagban szőlőt küldtek, és azt meg is kapták, a levét megerjesztették, azzal és a börtön fekete kenyérével ünnepelték az Eucharisziát. – Sétákon itt is – a lehetőség szerint – gyóntatott, áldoztatott Kerkai Atya, még a büntetést is vállalta, mert tilos volt sétán a beszélgetés, hogy sorstársainak lelki-vigasztalást nyújtson.

Az Eucharisziával kapcsolatos Kerkai Atya súlyos betegsége és fél-szemének elvesztése. – 1954-ben egy személyi- és zárka-motozás alkalmával megtalálták P. Kerkainál az Oltáriszentséget, és azt a szeme láttára meggyalázták az istentelen ávósok. Az Atya teljesen elvesztette az önkontrollját és idege felett az uralmat, őriöngeni és ordítani kezdett, hiába szállították sőtétzárkába és kötözték össze, ez az állapot 3 napig tartott egyfolytában. Végül szívinfarktussal a fegyház kórházába került, ott hozták vissza a halálból, de bal szemén a látóhártya levált, és fél-szemére megvakult. Mindez mit sem változtatott börtönbeli sorsán, a kegyetlen ávósok még embertelenebbül kezelték, mint annak előtte. Sőt, amikor 1955. végén 1956. elején a papok nagy részét szabadlábba helyezték, P. Kerkainál szóba sem jöhetett az egészségi okból történő feltételes elbocsátás. Ő csak az 1956. októberi szabadságharc alatt szabadult.

Egy rabtársa, Dr. László István újságíró, írja róla:

„A börtönben találkoztam Kerkai Atyával, örültem, hogy egy tiszta tekintetű, nagyjellemű embert láthatok időnként. Hetenként böjtölt, s akkor a kenyéradagját átküldte nekem a házimunkás rabbal. Nem volt jó sora a börtönben. A saját fülemmel hallottam egyszer, hogy az ávós tiszt gorombán mondta neki: Kerkai, amíg én itt vagyok, maga nem szabadul! – 1956. elején lehetett, amikor felülvizsgálatok voltak, és szó volt arról, hogy feltételesen kiengedik. 56. végén az eseményekkel jött ki. Sógoránál húzta meg magát a Thököly úton, betegen. Itt találkoztam vele utoljára...”

Más börtöntársai is a legnagyobb elismeréssel szóltak határozott példamutató, meg-nem alkuvo magatartásáról. Mint ahogy nekem mondta elítélésünk után: „Egész eddigi életünk magyar népünkért végzett munkában, magunkat nem kímélő erőfeszítésben, példamutató áldozathozatalban telt el. Most sem tehetünk mást! Az igazságtalan ítéletre egy válaszuk lehet csupán: a magyar nép méltóságával, és a keresztény ember hitével viselni a ránk kiszabott keresztet, kiegészítve testünkben-lelkünkben, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik!...”

És ezt tette: a szívinfarktus ellenére, a látóhártya-leválás ellenére, az ávósok kegyetlenkedései, szidalmi, káromlásai ellenére. Emelt fővel viselt el mindent. És példát adott rabtársainak az öntudatban, a kitartásban, az emberi méltóságban, a keresztény hitben, reményben és szeretetben. – Aki nem volt még letartóztatva, az el sem tudja képzelni, hogy milyen tartást ad a többieknek, ha egy rabtársuk példát mutat a töretlen emberi magatartásban. – Vácott P. Kerkai ilyen példa volt mindenki számára azzal a többlettel, hogy sugárzott belőle az Isten-hit, és az a lelkület, amit a természetfölötti élet birtoklása jelent az ember számára.

XIV. 1956. – P. Kerkai újra történő bebörtönzése.

1956. vihara kinyitotta a börtönök kapuit, és a politikai foglyok mind kiszabadultak. Többen beszámoltak már arról, hogy Vácott hogyan játszódott le ez: először hogyan vették körbe az épületet géppuskákkal és golyószórókkal, aztán hogyan hagyták ott a fegyházat az ávosok, majd hogyan szabadították ki magukat a kommunista hatalom által elítélt és hosszú éveket fegyházban töltött rabok. P. Kerkai is az utoljára szabaddá váló váci fegyencekkel hagyta el betegen a fegyházat és – igaz, hogy nem páncélos kísérettel és diadalmenetben – érkezett meg október utolsó napjaiban Budapestre, hűgának lakására. A kommunista hatalom időleges bukása azonban nem adta vissza egészségét, ezért hosszas kivizsgálásra és orvosi kezelésre szorult.

1956. novemberében találkoztam újra Kerkai Atyával. Beteg volt. A 7 és fél év megpróbáltatása nem múlt el nyomtalanul fölötte: szíve és idegzete erősen megviselt volt, fél szemére megvakult. (Mint én Recsken, így ebben is társak lettünk az Atyával.) Folyamatban volt kivizsgálása a Haynal-klinikán, de tele volt optimizmussal. Unokaöccse révén, aki az olasz követség sofőrje volt, kapcsolatba lépett az olasz követtel, de optimizmusának igazi forrása Krishna Menon indiai követ volt, akivel elsőként vette fel a kapcsolatot. – Krishna Menon, aki Cambridgeben végezte egyetemi tanulmányait – (és ott évfolyamtársa volt Dr. Kozmovszky Tibor ügyvéd barátomnak, akivel 1951-ben együtt „szabadultam” Recskre) – az ENSZ megbízásából folytatott vizsgálatot, és ehhez keresett személyes kapcsolatokat hazánkban, így került ismeretségbe Kerkai Atyával. Az Atya az indiai követtel folytatott beszélgetések következtében tele volt reménységgel, hogy Nyugat kényszeríteni fogja a Szovjetuniót hazánk elhagyására. Éppen ezért szötte a terveket a CENTRUM SZOCIALE újraindításáról, ezért aztán teljesen felháborodott, mikor megtudta, hogy nincs meg a Szociális Központ könyvtára, folyóirattára és kartotékrendszere. – A FALU-MANRÉZÁKAT már szinte újra működésben látta, a SOMOGYI-KÍSÉRLETET pedig teljes dinamizmusában az egész országra kiterjesztve. – Lehetetlennek tartotta ugyanis, hogy az Egyházra kényszerített szegényteljes „diktátum” revízióra ne kerüljön, s ebben a revízióban helyét látta a mi munkáinknak is. – Sőt, új területeket is megnyílni látott: a magyarság, mely 1956. októberében-novemberében oly ragyogó példát mutatott az önfeláldozásra, megérdemli, hogy Közép- és Kelet-Európa valláserkölcsei, kulturális és szociális centrumává válják. Ez a koncepció lelkesítette, ezért íratott tanulmányokat szakemberekkel a tudomány egész területén. – Lelkesedése magával ragadott bennünket, és írtuk a tanulmányokat, melyek valójában 1990 után lettek volna aktuálisak. Nem tudom azonban, hogy az elmúlt évtizedekben hová tűntek ezek a tanulmányok.

1957. áprilisában felszólítást kapott P. Kerkai, hogy jelentkezzen hátralevő büntetésének leltöltésére. Már 1956. végén kértük, de most fokozott erővel ismételtük kérésünket, hogy próbálja meg elhagyni az országot. Hiszen láthatja, hogy a Kádár-rendszer, a szovjet szuronyokra támaszkodva állandóan fokozza nyomást és megtorlásait, így semmi kilátás sincs arra, hogy a szovjetek végrehajtsák az ENSZ határozatot a kivonulásról. Bizonygattuk, hogy a Jezsuita Rend még megrendült egészségi állapotában is jelentős hasznát tudja venni, s talán Nyugaton többet tud tenni hazánk érdekében is, mint itthon a börtönben. A válasz mindenre csak ennyi volt: „Aki A-t mondott, mondjon B-t is!” Mert neki ez a hivatása! Amit én teljesen meg is értettem, hiszen én is itthon maradtam, pedig 1956. decemberében családostól Nyugatra tudtam volna menni. De nekem is az volt a hivatásom, ami Kerkai Atyáé...

Börtönbe való visszatérése előtt kérte, hogy ne látogassam, ne is érdeklődjek utána. – Csak halálakor jöttem rá, hogy féltett. Féltett engem az újra történő bebörtönözéstől, féltette csalá-

domat, – akkor már 3 gyermekünk volt, – hogy magukra maradnak és nélkülözni fognak. – Majd ha szabadul – mondta – jelentkezni fog.

Így valójában nem is tudok valami sokat és biztosat erről a két és fél évről. Időnkint érdeklődtem a húgánál, a húgával kapcsolatot tartó Meggyesi Sándor barátomnál. Tőlük tudtam meg, hogy először újra a Gyűjtő-fogházba került, onnan Márianosztrára vitték. Többször feküdt a börtönkórházban szívelégtelenséggel, mint utólag tudtam meg: tüdejét is megtámadta a kór. – Viszonylag jól viselte a hátralevő időt, rendszeresen tudott misézni, rabtársait most is igyekezett lelki vigasztalásban részesíteni. A börtönhatóságokkal különösebb összeütközése nem volt. Rabságának utolsó idejét Pálos Antal jezsuita atyával együtt töltötte, aki szerint kiegyensúlyozott volt, de a rá annyira jellemző optimizmust elvesztette. Igaz, hogy kezdettől fogva 30 éves „új török-hódoltságról” beszélt, de eddig élt benne titokban a remény, hogy valami „nem-remélt” dolog közbejön, és megrövidíti ezt az időt. 1956-ot ilyen „nem-remélt” dolognak tartotta, de az elbukott, s nem várható még egy ilyen fellángolás, Nyugat pedig – mint annyiszor – most is cserbenhagyott bennünket. Azokat pedig, akik 56-ban tiszta szándékkal áldozták magukat a szabadságért, kegyetlen megtorlás sújtja, a harcok áldozatairól és a sok-száz kivégzetről nem is beszélve. – Várta ugyan a szabadulást, de elhatározta, hogy fizikai munkát fog végezni, ebben is sorstársa akar lenni elbukott, eltiport magyar népének.

Így érkezett el 1959. szeptember havának vége. P. Kerkai letöltötte a teljes 10 esztendőt.

XV. P. Kerkai segéd munkás a Dunaharaszti Hajógyárban.

P. Kerkai 1959-es szabadulásáról írja P. Tüll Alajos S. J., volt jezsuita tartományfőnök, megemlékezéseiben:

„1959-ben szabadult fél szemére vakon, megviselt, sőt súlyosan sérült idegzettel. Abba a világba, mely rabsága alatt gyökeresen megváltozott, újra beleélni magát már nem tudta. Két és fél évig a MAHART (Magyar Hajózási Rt.) dunaharaszti üzemében segéd munkásként kereste mindennapi kenyerét, testi erejét magasan meghaladó terhek mozgatásával. Vállalta ezt a kemény munkás-sorsot abban a tudatban, hogy azt, amit mások elbírnak kénytelenségből, elbírja azt ő maga is önként...”

Ebben a megemlékezésben két dolog sántít. Az első, hogy „többé már nem tudta beleélni magát a gyökeresen megváltozott világba”. Hiszen mi annak idején 1948-ban nagyon is tudtuk, hogy minimum 30 évre – a jezsuita általános rendfőnök szerint: valószínűleg még többre – a világ gyökeresen meg fog változni számunkra. És mi ezt a változó magyar valóságot tudatosan vállaltuk. „Nem siránkozunk, hanem emelt fővel viselünk el mindent!” – mondta nekem az Atya többek között az ítélet után. Így a hajógyári segéd munkás-lét ennek a mentalitásnak egyik tudatos vállalása volt, amit csak mi érthetünk meg, a kívülállók soha. Legfeljebb megsejthetnek belőle valamit. – A második az, hogy P. Kerkai nem azt akarta megmutatni: „amit mások kénytelenségből bírnak el, ő elbírja azt önként is”, hanem – amint a börtönben részese akart lenni népe sorsának – ugyanúgy a „szabad életben” is részese akart lenni népe kemény és keserű munkájának.

Dunaharasztiiban egyszerű munkás-családnál lakott albérletben, általában otthon a szobájában misézett, ritkán járt el kiségiteni a plébánia templomba. Munkahelyén mindig pontosan jelent meg, munkáját jól végezte, másoknak – ha tudott – segített. A művezető időnként megkérte, hogy az írásbeli munkát segítsen elvégezni, készségesen túlórázott ezért díjazás nélkül is. Az üzemi párttitkár lépten-nyomon megalázta: munkáját kifogásolta, a művezetői irodából kilitolta, munkatársait ellene uszította. Kerkai Atya mindent szó nélkül elviselt, de a káromkodást senkitől nem tűrte el környezetében. Mikor emiatt a párttitkárral volt komoly összeütközése, munkatársai mellálltak és megvédték P. Kerkait, úgyhogy attól az időtől nem mert az Atya jelenlétében káromkodni a párttitkár. Művezetője tisztelte, még családjához is meghívta, munkatársai megbecsülték. Mikor látták, hogy egészsége romlik, lehetőség szerint a nehezebb munkát helyette elvégezték, neki a könnyebbet hagyták. Kedélyi állapota elég sokat javult a fizikai munkában.

Jezsuita társaival, különösen jezsuita öccsével, szorosán tartotta a kapcsolatot. Húgát, akinél 1956-ban lakott, időközben elvesztette, unokahúga táncdal-énekes lett, a Thököly úti lakást átalakították az unokahúg igényeinek megfelelően, így számára ott már nem maradt hely. Sógora, egy ügyvédi munkaközösség tagja, egyébként sem vette jó-néven a „priuszos jezsuita sógort”, így kapcsolata velük teljesen megszakadt. (Olyannyira, hogy P. Kerkai temetésén sem jelent meg közülük senki.) – Viszont jó kapcsolatban volt a helyi körzeti orvossal, Dr. Deér Ákossal, aki a lehetőség szerint vigyázott elhasznált szívére és idegzetére, ennek volt köszönhető, hogy dunaharaszti tartózkodása idején komoly szívbántalmai nem voltak.

P. Kerkai mindig örült látogatásainknak. Velünk mindig őszinte volt, levelei is ezt bizonyítják, melyeket csak azért nem idézem, mert annyira hármunkra tartozott. Látogatásainkkor sokat beszélgettünk, feloldódott, magáról is mindent elmondott. Így tudtam meg, hogy összes filozófiai és teológiai tanulmányait felfrissítette. Tudásszomjára jellemző, hogy Dunaharaszti-

ban 3 hónap alatt elolvasta – nem: végigtanulta – a Herder 35 ezer címszót tartalmazó kislexikonának 1952. évi kiadását, hogy teljesen tájékozott legyen minden területen, főleg a modern tudományok eredményeinek területén. – Nagy figyelemmel kísérte a II. Vatikáni Zsinat előzményeit és előkészítését, számunkra időnként összefoglalást készített a világ-egyház helyzetéről és problémáiról. Nem hagyta, hogy legyűrjék a körülmények, ő maga akart úrrá lenni – legalább szellemileg – a körülmények fölött.

A nehéz testi munka azonban tovább rongálta az amúgy is megviselt szívet. Ezért a körzeti orvos, aki gyakorló katolikus volt, figyelve szíve állapotának további romlását, két és fél év után a nehéz fizikai munka sürgős abbahagyását javasolta. Levegőváltozással egybekötve, mert ezt tette szükségessé tüdejének állapota, melyet a súlyos börtönévek megtámadtak.

Összefoglalva P. Kerkai „szabad” életének ezt a szakaszát:

Lelkileg tovább mélyült; a hazai vallási és erkölcsi-élet folyamatos és fokozatos romlását látva fokozta a népünkért való imát és áldozat-vállalást; a világ-egyház problémáira fogékonyan reagált; filozófiai és teológiai tudását újra visszanyerte, de tudományos látóköre tovább szélesedett; a fizikai munkával pedig teljesen közel akart kerülni az eltiport magyar néphez, és sorsával azonosulni, ami teljes mértékben sikerült. – Majdnem azt mondtam: ha összehasonlítjuk sorsát és magatartását másvalaki börtönviselt sorsával és magatartásával... de inkább ne hasonlítgassunk semmit!...

Így került sor 1962. tavaszán P. Kerkai újabb költözködésére.

XVI. P. Kerkai segédkertész Püspökszentlászlón.

Kerkai Atya további tartózkodási helyeként az Egyházi Szeretetszolgálatnak a Mecsek közepén fekvő Szeretet Otthonára esett a választás. A Szociális Otthonban idős szerzetesnővérek laktak, akiknek lelki gondozását jezsuita atya látta el. Ide került P. Kerkai segédkertésznek.

A Szociális Otthon közelében levő nagyvárosban laktam családommal. Elképzelhetetlen volt az örömünk, mikor megtudtuk, hogy az Atya a közelünkbe került. Gyakran meglátogattuk a Szociális Otthonban, ő is – szinte havonta – felkeresett bennünket a városban. – Akkor még csak négy gyermekünk volt, 1963. december elején született ötödik gyermekünk, akit – ugyanúgy, mint első gyermekünket – P. Kerkai keresztelt meg. – Kapcsolatunk újra elevenné vált. Nemcsak feleségem és magam számára jelentett lelki megújulást az Atyával való élő kapcsolat és a megújult lelki-vezetés, hanem gyermekeink számára is eleven élmény volt „Jenő bácsi” gyakori meglátogatása, és időnként otthonunkban való jelenléte. A Szociális Otthon lett legkedvesebb kirándulóhelyünk, s gyermekeink számára nemcsak a „Cézár ló”, a kerti kismotor és a hegyoldal pázsitján való bukfencezés jelentette a felejthetetlen élményt, hanem a „Jenő bácsival” való beszélgetések, és Ádventben a Szociális Otthon „öreg nénijeinek” bemutatott népi Betlehemes-játék, nyáron a népdalokból adott szerenád, és az otthon kertjében levő deszka-kunyhóban alvás az illatos szénán.

P. Kerkai segédkertész volt, aki ásott, ültetett, fát-vágott, és szabadidejében írta azokat a csodálatos dolgokat, melyek közül három birtokomban van. Bárcsak minden írása nálam lehetne! De legnagyobb részük nyomtalanul elveszett azokkal a tanulmányokkal együtt, melyeket megbízására különböző szakemberek 1956-os szabadulása után írtak.

Itt egészségi állapota, tüdejét tekintve, jelentősen javult. Az állandó levegőn való tartózkodás, a viszonylag könnyű fizikai munka tüdejét teljesen rendbe hozta volna, ha a maga-választotta „szoba” nem olyan minősíthetetlen. Ez a „szoba” az istállóból leválasztott kis helyiség volt, téglával burkolva, fala kb. fél méter magasságig nedves, mennyezete a gerendára szegezett vakolt nádpalló, mely helyiséget télen egy u. n. dob-kályha fűtött, már amennyire fűtésnek lehetett azt nevezni. (Télen mindig nagykabátban ültünk a szobájában beszélgetni.) Ruházata nyáron sötétkék munkaruha, télen vattakabát és nadrág, u. n. „pufajka”. Télikabátja nem volt, csak egy kopott körgallérja, a takarója pokróc, télen rá a vattakabát és a körgallér: „Tudjátok, én nem fázom soha!” – mondta sokszor. Saját maga részére semmi kivételezést nem kért, de el sem fogadott volna.

Viszont természettől beléoltott igazságérzete és az évek folyamán elmélyült szociális tudat nem engedte, hogy a másokkal szemben elkövetett igazságtalanságokat szó nélkül hagyja. Ezzel volt kapcsolatos második szívinfarktusa.

A dologhoz hozzátartozik, hogy az otthon kisegítő lakója volt – a fiaim által nagyon szeretett – szerzetes Testvér, akinek feladatai közé tartozott az Otthon részére a szállítások elvégzése. Mivel a Gondnok Nővér a szállításokat nem hangolta kellően össze, megtörtént, hogy ugyanarra a helyre naponta többször is le kellett mennie Ferenc testvérnek lovas-kocsival, vagy gyalog. Emiatt P. Kerkai többször szólt, de hiába. Nem volt elég, hogy Ferenc testvér naponta 12-14 órát dolgozott, ezek a rendszertelen szállítások tovább növelték munkáját.

1962. augusztusában a Gondnok-nővér hosszabb utazásról érkezett, a Testvér lovas-kocsival várta az autóbusznál, a Gondnok-nővér azonban egyik csomagját lent felejtette a községben levő ismerősénél. Erre késő este jött rá, ezért a sötétben gyalog akarta leküldeni a Testvért a

lent maradt csomagért. P. Kerkai ezen úgy felháborodott, amilyenek az Otthonban még soha sem látták. Magából kikelve háborgott, hogy a kommunista állam megtartja a 8 órás munkaidőt, s legfeljebb 4 túlórára kötelezhetik a dolgozókat, csak az egyházi intézményekben dolgoztatják agyon a szerencsétlen segítő-testvéreket. S ha már a Gondnok-nővér, akit kocsival vártak, lent felejtette egyik csomagját, legyen benne annyi igazságosság, hogy megvárja a másnap reggelt, amikor úgyis lemennek a faluba kocsival. De ha nincs benne igazságosság, legalább legyen benne annyi keresztényi könyörület, hogy 16 óra ledolgozott munka után nem küldi le sötétben gyalog a Testvért a csomagért. – Erre a Gondnok-nő sértődötten kijelentette, hogy jogában áll úgy intézkedni, ahogy jónak látja, P. Kerkainak egyébként sincs semmi köze a dologhoz. Ezzel leküldte a Testvért gyalog a csomagért.

P. Kerkai a felháborodástól fuldokolva hagyta el a társalgót, ahol mindez lezajlott, egész éjjel nem aludt, másnap reggel pedig a szentmise elején összeesett és elvesztette az eszméletét. Rémülten telefonált a másik jezsuita atya nekem a városba, én szívgyógyász barátommal azonnal siettem ki az Otthonba. P. Kerkai addigra ugyan visszanyerte az eszméletét, de teljesen mozgásképtelenné vált. Beszállítottuk a városba, ahol barátom még aznap teljes kivizsgálását rendelte el. A vizsgálatok eredményeképpen igen valószínűnek, szinte bizonyosnak tartotta, hogy újabb szívinfarktuson esett át Kerkai Atya.

Egy hétig nálunk feküdt és lábadozott, barátomtól minden nap injekciókat kapott, hogy szíve felerősödjön, a nyolcadik napon – gyógyszerrel ellátva – visszavittük a Szociális Otthonba. Barátom nyomatékosan felhívta az Igazgatónő és a másik jezsuita atya figyelmét P. Kerkai labilis egészségi állapotára, szívének gyengeségére: kíméljék minden izgalomtól az Atyát, ha nem akarják eltemetni, mert erősen megviselt állapotban levő szíve bármikor felmondhatja a szolgálatot.

Sajnos, nemcsak Rákosi és Kádár börtönei teszik tönkre az egészséget!...

XVII. P. Kerkait újabb megpróbáltatások érik Püspökszentlászlón.

P. Kerkai a továbbiakban viszonylag nyugodtan élt a Szociális Otthonban: végezte napi munkáját, sokat imádkozott, elég sokat írt, ha lehetett még gyakrabban találkoztunk. Néha egy-egy ismerősömet kivittem hozzá, akikről gondoltam, hogy személye vagy mondani valója érdekli az Atyát. Szívgyógyász barátom időnként meglátogatta és megvizsgálta, általában két havonként berendelte a városba EKG-ellenőrzésre.

1962. és 1963. mindannyiunk számára izgalmas esztendő volt a II. Vatikáni Zsinat miatt. P. Kerkai a legnagyobb figyelemmel kísért minden eseményt, az idős Nővéreket is állandóan tájékoztatta a Zsinat eredményeiről, és mindig imát, sok imát kért tőlük az eredményes zsinati tanácskozásokért. – A mi számunkra pedig időnként írásban készített összefoglalást a legfontosabb témákról és az azokban való előrehaladásról. Ebben az időben készített nagyon frapáns összeállítást P. Teilhard de Chardin bölcséleti és teológiai elgondolásairól. (Sajnos, ezek sem maradtak meg, csak elolvasásra adta ide.)

1962. és 63. telén megrendeztük kis családi Betlehemes-játékunkat az Otthonban, és elmondtuk Sík Sándor „Ádvent” c. oratóriumát az idős nővéreknek. 1962. és 63. nyarán családunk két-két hetet töltött a Mecsekben egy turista-szálláson, amely nem volt nagyon messze a Szociális Otthontól, így feleségemmel felváltva mentünk át szentmisére a nagyobb gyermekekkel. Néha P. Kerkai is átjött hozzánk egy-egy napra. Valójában itt láttuk először felszabadultan nevetni az Atyát, mert közös életünk eddigi során a megszakítatlan munka, a hallatlan figyelem és szinte állandó feszültség jellemezte életünket.

1963. nyarán, XXIII. János pápánk halála és temetése után idézést kapott az Atya a megyei Rendőr-főkapitányságra. Őszintén megvallom, nagyon megijedtem, mert féltettem Kerkai Atyát, és nem tudtam: milyen jellegű lesz a kihallgatás, és mit vált ki az Atyából. P. Kerkai nem ijedt meg, nyugodtan készült a találkozóra, mely a megyei kapitányság politikai osztályának nyomozó-tisztjével meglepő nyugodtan zajlott le. P. Kerkai – mint utólag elbeszélte – szinte közömbösen várta a kérdéseket, melyek személyére, személyes meggyőződésére, jezsuita kapcsolataira és miránk vonatkoztak. Semmi bántó éle nem volt a rendőrtiszt beszédének, kivéven azt, hogy milyen naivitás P. Kerkainak külföldi utazásra egyáltalán gondolnia is. (Az Atya ugyanis kéréssel fordult a Belügyminiszterhez, hogy engedjék fél évre Svájcba, gyógykezeltetni magát.) A további kérdések inkább érdeklődéssel voltak teli: milyen lehet egyáltalán egy híres jezsuita, aki 10 évet börtönben töltött; milyen érzések tölthetik el hosszú – és talán jogtalan – fogvatartása miatt? Ez az érdeklődés feszültebbé vált, amikor a Kádár-rendszerre, az 1956-os u. n. „ellenforradalomra”, P. Kerkai ezekről való nézeteire került a sor. P. Kerkai nem titkolta meggyőződését: 56-ot forradalomnak és szabadságharcnak tartja, Kádár csatlósait elítéli a bosszú-hadjárat miatt, melyet a börtönben az 56-osokkal szemben megtapasztalhatott. – „Mit szól az 56-osok amnesztiájához?” – következett a jelentős kérdés. – „Elkéstek vele! Ha nem az ENSZ kényszeríti ki az 1963-as amnesztiát, hanem 5 évvel hamarabb maga adja meg a rendszer, sokkal jelentősebb lett volna a hatása. Főleg, ha nem hoznak, és nem hajtanak végre az előző években 4-500 halálos ítéletet.” – Kapott még kérdést P. Kerkai a béke-papokról, a békepapi-mozgalomról, mellyel kapcsolatban kijelentette, hogy végtelenül sajnálja azokat, akik a saját pecsenyéjüket sütik a mozgalom révén, még inkább azokat, akiknek – kényszer hatására – megtört a gerincük. De az ítélet Istené, nem az embereké! – A Zsinat felől kérdezte még a nyomozótiszt, mire P. Kerkai a legnagyobb lelkesedéssel válaszolt, kifejtette reményét, hogy XXIII. János pápa halálával nem szakadt meg a folyamat, VI. Pál folytatja azt, és tovább halad a megkezdett úton. – A kihallgatás ugyan feszültségekkel és buktatókkal volt teli, de Kerkai Atya hú maradt önmagához, semmit sem titkolt el vé-

leményéből, és semmiféle gesztust nem tett a rendszer felé. Ez nem is tetszett a nyomozótisztnek, nem-tetszését kifejezésre is juttatta: „Újabb alkalommal más hangon fogunk beszélni!...”

Hogy mindennek volt-e valami köze az 1964. októberi eseményekhez, vagy sem, azt csak a jó Isten tudja. Az előzményekhez hozzátartozik, hogy 1964. szeptemberében – a Szentszék és hazánk kormánya közti tárgyalás eredményeképpen – több püspököt nevezett ki a Szentszék Magyarországra, köztük abba a történelmi egyházmegyébe is, ahol 1946. előtt a püspök nyaralója volt a Szociális Otthon. Történt egy alkalommal, 1964. október elején, hogy az új püspök kilátogatott Püspökszentlászlóra és a Szociális Otthonba is. Döbbenet látta, hogy P. Kerkai ott tartózkodik, akivel hosszú idő óta ismerték egymást, és – mondhatni – jóbarátságban voltak a KALOT időben. Két napra rá távirat érkezett Pestről az Egyházi Szeretetszolgálattól, hogy Kerkai Atyának öt napon belül Pannonhalmára kell költöznie a férfiszerzetesek Otthonába. P. Kerkai azonnal telefonált nekem, hogy Pannonhalmára költözik, de előbb bejön hozzánk elbúcsúzni, és tőlünk utazik. Ebből azonban nem lett semmi, mert a táviratot követő második napon maga a Szeretetszolgálat vezetője jelent meg autóval, és azonnal elvitte P. Kerkai Pannonhalmára.

Nem tudtam szabadulni a gondolattól, hogy az újonnan kinevezett Püspök számára volt olyan terhes az egyházmegye területén egy ilyen súlyos priusszal rendelkező jezsuita, hogy azonnal eltávolítottatta, ezért utána érdeklődtem, és megkérdeztem a Szolgálat vezetőjét. Ő arra hivatkozott: utasítást kapott, azt teljesítette. Hogy kitől kapta ezt az utasítást, azt ne kérdezzék tőle. – Hogy eddig miért maradhatott ott az Atya? – Szerinte továbbra is maradhatott volna, ha főnről valaki közbe nem szól.

Hát ilyen volt a büntetés kitöltése utáni „szabad élet”!...

XVIII. Pannonhalma: P. Kerkai szeretet-szolgálat a betegek és idősök között.

Pannonhalmával kapcsolatban idézzük újra P. Tüll Alajos S. J. volt jezsuita provinciálist.

„Sok lelki kín után rádöbbsent, hogy élete új nagy kanyar elé került, s akkor a tevékeny szeretet legszűkebb ösvényére lépett. Munkára jelentkezett a pannonhalmi Szociális Otthon betegosztályának vezetőjénél, Bíró Jolán Alexia nővérnél, kaposvári volt munkatársánál. – „A tevékeny szeretetet akarom gyakorolni – mondta – kérem, adjon erre lehetőséget a betegek között!” – És újra szervezkedni kezd: 3-4 öreget ültet össze, beszél nekik az Egyház és a nagyvilág eseményeiről, ahogy a rádióból, TV-ből értesül, de olyan élményszerűen és dinamizmussal, mintha nem hárman-négyen, hanem százak hallgatnák. Nem fárad bele ugyanazt elmondani újra meg újra. – Írja mások leveleit, rendbe szedi a tollbamondó kusza gondolatait. Levegőre tolja a bénákat, sétál a nehezen járókkal, elkíséri a beutaltakat a győri kórházba és rendelőintézetbe.”

Megszervezi a reggeli szentmisét a betegteremben, ő koncelebrál minden nap a betegterem áldozó-papjaival, az Eucharisziát kiszolgáltatja nekik. Minden szentmisében rövid szentbeszédet mond: készíti őket és önmagát a Nagy Szenvedővel való találkozásra. – Ezekről nem ír P. Tüll, és még egy fontos dologról hallgat: P. Kerkai újra írni kezd. Sorra veszi Ludwig Pastor: „Geschichte der Paepste” (A pápák története) köteteit, és történetbölcséleti szempontból azt vizsgálja: milyen okból és milyen következményekkel ismétlődnek meg az Egyház történetében újra meg újra hasonló történelmi jelenségek. Kerkai Atya szerint – minthogy a történelmi és társadalmi fejlődés ciklikusságának híve – egyáltalán nem mindegy, hogy hasonló történelmi vagy társadalmi jelenségre hogyan reagál az Egyház és az egyes ember. Ő az optimális reagálás lehetőségeit és valószínűségét keresi a történelmi sorsfordulókkal kapcsolatban, hogy a jövő Egyházának és embereinek legyenek megbízható fogódzópontjai az ilyen sorsfordulók bekövetkeztekor. – Ezzel a munkájával majdnem elkészül, amikor egészségi állapotában tragikus hirtelenséggel változás áll be.

Pedig közben még egy infarktuson – a Gondviselés akaratából – szerencsésen túljut. (Hányan mondhatják el magukról, hogy három szívinfarktust túléltek?!) – 1964. végén, 65. elején újabb koncepciók pert kezdeményez a kommunista hatalom a jezsuiták ellen. („Nehogy a Vatikán elbízza magát az őszi megállapodás és az új püspökök kinevezése miatt” – mondja egy kommunista ismerősöm.) Újra letartóztatják Mócsy Imre atyát, a római Gergely-egyetem volt tanárát, letartóztatják újra a bátyámat és még vagy hat jezsuitát, majd hamis vádak alapján 3-tól 8 évig terjedő büntetésre ítélik őket, egy pedig kilép a rendből és otthagyja a papságot. (Ekkor mondja az öcsém: Nálunk soha nem lehet családi-képet készíteni, mert hol az egyik bátyám ül, hol a másik.) – Hát ezzel az ügyel kapcsolatban beidézik P. Kerkait 1965. márciusában az Állam Egyházügyi Hivatalhoz. Ott a jezsuiták folyamatban levő ügyével kapcsolatban olyan gúnyos, cinikus, durva és trágár hangnemben beszéltek vele, mely „meghaladta a legocsmányabb ávós kihallgatást az Andrássy út 60-ban”, – mondta két héttel később. – A kihallgatás során idegzete újra felmondta a szolgálatot, magából kikelt, így megkapta a harmadik szívinfarktust. Eszméletlen állapotban szállították kórházba – úgy emlékszem, hogy a Széher úti egyházi kórházba – ott hozták újra vissza az életbe. Egy hét után elvitték a jezsuiták titokban működő tartományfőnökéhez, nála maradt még pár napig. 10-12 nap után került vissza újra Pannonhalmára, ahol még hetekig a kórházban feküdt.

Arról sem emlékezik meg P. Tüll, hogy amint érkeztek a zsinati határozatok, és megjelent 1967-ben a „Populorum Progressio”, a „Népek fejlődéséről” szóló híres szociális enciklika,

Kerkai Atya a számunkra – a társadalmi problémákkal foglalkozók számára – lényeges kérdést dolgozott fel: a SZOLIDARITAS problematikáját. Hogy ez mennyire döntő kérdéssé válik a 80-as évek elejére – gondoljunk, pl. „a felszabadítás teológiájára” – azt 1967-ben még senki sem sejtette, de „a testben és lélekben megtört” P. Kerkai azonnal felfogta, és teljes jelentőségében felismerte, amint a „Gaudium et spes” zsinati határozatot és a „Populorum Progressio” pápai enciklikát elolvasta. – De sokat beszélgettünk ezekről a kérdésekről! – (Ekkor már Győr és Pest között laktunk félúton, így gyakrabban látogattuk, levelezésünk is élénkebb lett, egy alkalommal pedig a mátrai papi üdülőből – a Stellából – Pannonhalmára visszatérőben nálunk is töltött 2-3 napot az Atya.) – Erről a problémáról szóló jelentős tanulmánya: „A szolidaritás, mint a keresztény remény alapja” teljesen a modern keresztény szociológia és teológia szellemében született.

Sajnos, és igen nagy veszteség, hogy sem ez, sem a Pastor munkája alapján készült történetbölcseleti elemzése – hogy a többi írásáról ne is beszéljek – nem maradt fenn. Milyen másképpen indulhattunk volna a 90-es évek szellemi emelkedőinek, és milyen útravalót vihettünk volna magunkkal megújult mozgalmainkba az ezredfordulóra ezeknek birtokában Egyházunk és Hazánk javára!

Pannonhalma Kerkai Atya számára a „teljes eljelentéktelenedés” időszaka. Hiába tudja, hogy mit kellene tennie a magyar Egyháznak, hiába látja a sorsforduló biztos fogódzópontjait, hiába látja a vallás-erkölcsi csődből kivetető utat, a SZOLIDARITÁS döntő jelentőségét a szociális problémák megoldásában! Szavát már nem tudja hallatni sem személyesen, sem mozgalmain keresztül. Mert szavát elnémították egy életre, mozgalmi megszűntek a kommunista hatalom végéig. De vajon lesznek-e még, akik folytatják munkáját, megvalósítják álmait?! – Sajnos, devalválódnak gondolatai, ő maga teljesen jelentéktelenné válik. De ezt nemcsak elviseli, hanem tudatosan vállalja is. S nem marad más számára, mint a szolgáló szeretet és az áldozat. S mindezt vállalja a magyar népért...

XIX. „Kiegészíteni Krisztus szenvedéseit!” – P. Kerkai súlyos betegségei.

1968. szeptemberében – Csehszlovákia megszállásakor – egyik reggel eszméletlen állapotban találták szobájában. Azonnal Győrbe szállították. Engem is értesítettek: én még aznap felke-
restem. Egyedül feküdt egy kétágyas szobában, szeme nyitva, a beszédre egyáltalán nem reagált, csak lélegzete mutatta, hogy él. Az osztályos orvos kérdésekre kitérő választ adott: még semmit sem tudni! – Két nap múlva feleségemmel együtt mentünk látogatására, de a kis kórteremben senkit sem találtunk: mindkettőnket elfogott a sírás... Aztán megkerestem a nővért, nála érdeklődtem. Alig akartuk elhinni, mikor mondta, hogy eszméletre tért Kerkai Atya, és áttették egy négyágyas kórterembe. De beszélő-képességét elvesztette. Boldogan mentünk hozzá, megismert bennünket és örült nekünk, írásban kért, hogy számoljunk be minderről: gyerekekről, magunkról. Egy jó félórát voltunk nála, boldogan jöttünk el, és egész úton hazáig imádkoztunk. Én aztán kétszer voltam még nála, Győrben, de az orvosok nem tudták megállapítani, hogy mi volt az oka az egésznek: agyvérzés?... agyergörcs?... ki tudja! – Később – halála után – jutott eszembe a letartóztatásakor ért koponyasérülése: minden bizonnyal az volt az oka ennek is, az előzményeknek is, a következő tragikus eseményeknek is.

Legközelebb Pannonhalmán látogattuk meg mind a ketten. Őszi verőfény volt november 15.-én, névnapját köszöntöttük. Nagyon örültünk egymásnak. Akkor mutatott be minket Endrédy Vendel zirci apát úrnak, mint legjobb barátait. – November 25.-én aztán leesett az első hó és február végéig megmaradt. Soha ilyen fehér Karácsonyunk nem volt. És mi hálát adtunk a Karácsonyi Kisdednek, hogy megtartotta nekünk az Atyát.

P. Kerkai utolsó betegségéről így számol be P. Tüll Alajos, volt jezsuita tartományfőnök-
„1969. május 7.-én agyergörcs éri. Orvosunk, Kardas József atya, vissza akarja hozni a kómából. Egyszerre riadt tiltakozás hallatszik P. Kerkai tudatalattijának mélyéből: Csak semmi extrát!... Semmi kórház, semmi operáció!... Hagyjatok meghalni!... – Nyilván attól félt, hogy megkülönböztetett elbánásban kívánjuk részesíteni, az ilyesmiről pedig soha hallani sem akart. A szegények sorsánál különbet soha nem volt hajlandó elviselni... Ő aztán igazán komolyan vette a szegénységet, a szabad választást jó és balsors között... dicsőség és dicstelenség között... kellemes élet és a szenvedés között... és mindig a nehezebbet választotta. – Az agyergörcs – (vagy agyelzáródás? – ki tudja!) – után hosszú és eredménytelen vizsgálatnak és kezelésnek vetik alá Győrben. Az orvosok azt sem tudják egyértelműen megállapítani, hogy történt-e agyvérzés, vagy sem. A föltételezett diagnózis szerint a vissza-visszatérő agyergörcsök következtében agyállománya elhalóban van. A folyamat feltartóztathatatlan, visszafordíthatatlan és végleges. – Visszakerül Pannonhalmára. Teljesen megvakul, megnémul, megbénul. Súlyos betegségében soha semmire sem panaszkodott, tehetetlenségében kérni valója soha sem akadt, mindent elfogadott. Egyszerű, természetes magatartása, lelkének derűje és jósága szeretetreméltóvá tette még ilyen állapotában is, és megkönnyítette az ápolók legkínosabb tennivalóit. Ekkor mondta az egyik fiatal leány-ápoló: Olyan, mintha az édestestvérünk lenne!...”

Némileg ki kell egészítenem Tüll Atya beszámolóját. Súlyos betegségében – Győrött is, Pannonhalmán is – általában kéthetenként meglátogattam egyedül, vagy feleségemmel közösen. Bátyám évfolyamtársa, Hevenesi János jezsuita atya, aki P. Kerkaitól vette át a betegtermi misézést, legalább hetenként egyszer beszámolt P. Kerkai állapotáról, felolvasta neki leveleinket, mert minden héten írtam Kerkai Atyának. Az Atya minden alkalommal, amikor meglátogattuk, azonnal megismert bennünket, gyakran még a nevünket is kimondta. Kérdéseinkre bólintással, vagy fejrázással válaszolt, tudatában volt mindennek. Végighallgatta beszámoló-

inkat, együtt imádkozott velünk. Órákat töltöttünk mellette, mindig úgy indultunk tőle, hogy a vonatot még éppen elérjük. – Így teltek a hónapok...

1970. november 6-án P. Hevenesi táviratozott, hogy menjek, ha még élve akarom látni Atyát. Azonnal utaztam. Tehát halála előtt két nappal nála voltam, az egész éjszakát vele töltöttem. Eszméletén volt, azonnal megismert. Úgy kulcsolta kezét a kezembe, mint amikor egymáshoz voltunk bilincselve. Kérte, hogy imádkozzunk együtt. A „De profundis” után a „Te Deum”-ot mondtam el füléhez hajolva. Ajkát mozgatva együtt mondta velem az imákat. A „Magnificat” imádkozása közben nyugodtan elaludt. Én pedig ott ültem mellette, a kezét fogva, egészen hajnalig. Az első vonattal utaztam haza, mert reggel dolgoznom kellett menni.

1970. november 8-án szólította magához az Úr hűséges szolgáját, aki nemcsak érte élt és dolgozott, hanem „kiegészítette testében, ami Krisztus szenvedéséből hiányzott”. Meghalt 66 éves korában, szerzetesi hivatásának 47-ik, papsága 37-ik évében.

Álljon itt Kerkai Jenő jezsuita atya lelki végrendelete:

„Lelkemet eltölti a Szentlélek és a pápák jóvoltából megfiatalodott és megszépült Egyház tudata. Átérezem, hogy számomra az Egyház legfölségesebb jelensége a Jézus-Társaság, és hogy ebbe boldogító hivatást kaptam. Életem-halálom egyetlen szerelmének most is a magyar népet és a magyar hazát tekintem, az előkészületi évekkkel, a szervező munkákkal, a börtön szenvedéseivel és az eljelentéktelenedés szíves vállalásával... Vigasztaló tudat, hogy odaátról is lehet hatékonyan folytatni a földi életfeladat szolgálatát. Bízom a magyarság nagy jövőjében történelmének transzcendens aranyfedezete miatt... A volt és leendő munkatársakért imáiban igyekszem őszintén és gyakran megemlékezni, mindig fogok értük imádkozni... Élni és halni mindig készen: Kerkai Jenő S. J.”

XX. „Szivárvány havasán...” – P. Kerkai temetése.

P. Kerkai haláláról és temetésének időpontjáról Tüll Atya táviratilag értesített. A temetés számomra életem legszomorúbb napja volt. Hiszek az Örökéletben, és mégis csupa fájdalmat jelentett a szertartás. Kerkai Atya, akivel legalább huszonöt-ször voltam összebilincselve, és aki mindig azt mondta nekem: „Mi már örökre össze vagyunk láncolva!...” fizikailag nem volt többé, és én úgy éreztem, hogy abból a „mi közös bilincsünkből” most már egy életre eltávozott. Hogy fogok ezután élni?...

Az állomáson P. Hevenesi várt bennünket, és vitt volna ebédelni fel a Szociális Otthonba. De mi a temetőbe mentünk, és feleségemmel órákig imádkoztunk a temető halottas-kápolnájában, ahol Atyánk fel volt ravatalozva. Imádkoztunk, és – nem szégyellem bevallani – sírtunk...

Tüll Atya végezte a temetési szertartást. De amikor azt mondta: „kihunytt fáklya... elaludt mécses...” én szerettem volna odakiáltani: „a fáklya ég!... a mécses lobog!...” Ha másutt nem, az én szívemben, az enyéim szívében, és nem alszik ki soha. De a koporsóra hulló hantok mintha a mi szívünkön dobogtak volna. – Aztán mindenki elment, csak ketten maradtunk feleségemmel, fogtuk egymás kezét: most már árvák maradtunk. – Aztán elénekelttem az igazi búcsúztatót, Kerkai Atya kedves népdalát:

*„Szivárvány havasán felnyílt rozmaring szál.
Haj! Nem találja helyét, el akar bujdosni.
Haj! Ki kell onnan venni, új helyre kell tenni!
Haj! Ki kell onnan venni, új helyre kell tenni!”*

Először lázongtam a szívemben: miért kellett 66 éves korában meghalnia, amikor ez egy jesusitánál nem jelent öregkort? És miért csak 45 éves koráig dolgozhatott, amikor mások talán 80 éves korukig élnek, és végig tudnak dolgozni? – Aztán megnyugodtam: ha valaki teljesítette élete hivatását, és elérte az Isten atyai Szeretete által megálmodott tökéletességet, akkor Isten őt magához veszi, legyen 25 vagy 80 éves, vagy akár 66. Áldott legyen az Ő neve!

P. Kerkai haláláról csak egy sor jelent meg az Új Emberben. Aztán hosszú-hosszú hallgatás. Csak a Kanadában megjelenő „A Szív” 1985. évi 10. és 11. száma emlékezik meg róla halála 15. évfordulója alkalmából. Aztán újra a kanadai „A Szív” 1989. márciusi száma közöl megemlékezést P. Kerkairól, de az is hézagos, és munkái közül csak a KALOT-ra szorítkozik, nagy koncepciójáról: a CENTRUM SOCIALE-ről, és az abból kinövő TELEPES-PASZTORÁCIÓ-ról, a FALU-MANRÉZA mozgalomról, és a falu újra-evangelizálását célzó SOMOGYI-KÍSÉRLETRŐL hallgat, mintha nem is lett volna. Sőt! P. Varga László – a harmincas évek közepétől partnere a katolikus szociális mozgalmakban – megemlékezésében egyenesen szemére veti P. Kerkainak, hogy itthon maradt, vállalva a börtön súlyos megpróbáltatásait, az eljelentéktelenedés és a betegség súlyos keresztjét. Holott: „Bizonyára remek apostoli munkát végzett volna Nyugaton a menekültek körében, ha annak idején hallgat rám.” – Hozzáteszi ugyan a végén: „Rajta is beteljesült a magyar végzet törvénye: itthon tenni nem, csak meghalni van esély. Isten azonban nem hal meg, és majd eljön az idő, amikor a szabad hazában ragyogni fog hősi életének példája.”

De mit tudja azt az országból kimenekült, és nyugaton a magyarok körében híres szerkesztővé és konferenciázóvá vált P. Varga László, hogy milyen tett volt vállalni Rákosi és Kádár börtöneit, ott félig megvakulni, szívében és idegileg megrokkanni?... Milyen tett volt együtt lenni a magyar nép feláldozott fiaival a börtönökben, és gyóntatni-áldoztatni, vigasztalni őket?...

Milyen tett volt eljelenítelenedni, és a szerzetesházukból kiüldözött öreg szerzetesek tucatjait ápolni, előkészíteni őket a halálra és eltemetni őket?... Milyen tett volt ilyen állapotban tartani bennünk a lelket, bizonyítani, hogy mindennek van értelme, mert az isteni nagy Ökonómiában minden áldozatnak megvan a kegyelmi értéke és a maga helye?... Milyen nagy tett negyven évig agyonhallgatva lenni, teljesen elfelejtve lenni, utána pedig megjelenni egy újságban úgy, mint aki „szövetséget akart kötni az ördöggel? – Ő, aki mindig csak az Egyház és a magyar nép ügyét szolgálta?...

Heinrich Böll, a Nobel-díjas német regényíró egyik híres regényének („Haus ohne Hüter”) magyar címe: MAGUKRA MARADTAK. – Bizony, Kerkai Atya halálával mi is magunkra maradtunk! De hisszük, hogy hazánkról soha nem lehet elmondani: „Heimat ohne Hüter”! Magyarország soha nem maradhat magára, „mert odaátról is lehet hatékonyan folytatni a földi feladat szolgálatát” – írja búcsúzóul P. Kerkai.

Az élet törvénye ugyan a halál, mert a magnak előbb el kell halnia a földben, hogy bőséges termést hozhasson. Éppen ezért a sírjára tűzött kereszt nem Kerkai Atya élete sikertelenségének szimbóluma, hanem a Nagy Szenvedő: Krisztus hűséges követésének bizonyítéka és jel arra, hogy

P. Kerkai Jenő S. J.
élt 1904-től 1970-ig
népéért és hazájáért
itt a földön

Hálával és szeretettel:
Utolsó Munkatársai

Befejezés.

Drága Barátaim!

Amikor megrendülten, de a keresztyén reménnyel eltelve állok Kerkai Atya sírja mellett temetésének 20. évfordulóján, Szent Pál szavai jutnak eszembe a Római Levélből: „Ki szakíthat el bennünket Krisztus szeretetétől?...”

Mi, akik végigéltük Rákosi börtöneit és a „recski poklot”, bizony felsorolhatnánk az Apostol nyomán rengeteg mindent, ami elszakíthatott volna ettől a mindent átölelő és mindent betöltő Szeretettől: „Gyötrelmet és szorongattatást, veszélyt és üldöztetést, éhséget és ruhátlanságot...”, mert bizony mi is sokszor ott jártunk „a magasság és mélység, a múlt és jelen, az élet és a halál” határmezsgyéjén, de – hála a Mindenhatónak – mindez nem tudott elszakítani Krisztus és egymás szeretetétől.

Kerkai Atya jezsuita szerzetes-pap volt: lelki-atyánk és munkánk irányítója, munkatársunk és sorstársunk, barátunk és nekem – utolsó munkatársának – rabtársam és a közös bilincs hordozója. Amint Krisztus földi életében körüljárt jót cselekedvén és hirdetvén az Isten Országát, úgy élt közöttünk magyar Hazánkban Kerkai Atya: hirdette az Isten Országát a magyar nép számára, alapította a Népfőiskolákat és a Falu-manrézákat, kereste és felkarolta azt, „ami elveszett” és „kiegészítette testében Krisztus szenvedéseit”. – Rá aztán valóban vonatkoznak Krisztusszavai: Ahol én vagyok, ott kell lennie szolgálóknak is!...” – És ugyanúgy vonatkozik rá a hegyi-beszéd mondata a nyolc boldogságról: „Boldogok, akik üldözést szenvednek az igazságért, mert övék a mennyek országa!”

Egyszer mindannyian – előbb, vagy utóbb – eljutunk életünk végén a Halálhoz. Sokan úgy gondolják, hogy a Halál a félelmetes, sötét Alagút, amelyről nem tudni, hogy egyáltalán vezet-e valahová?! – Drága Kerkai Atya! Te tudod, hogy a Halál csak innen a földi életből nézve sötét Alagút. Te tudod, hogy a másik vége az Örökkévalóságba fut, ahol Krisztus várt rád az ő segítő- és szenvedő-társára. Te hallottad a krisztusi szavakat: Jöjj, Atyám áldotta! Vedd birtokodba a kezdettől fogva neked készített helyet!” – Neked nincs szükséged semmi földi rehabilitációra és jóvátételre, mert „Krisztus dicsőségében örökre gazdagon részesülsz, és Ő letöröl szemedről minden könnyet, mert színről-színre látod Istenünket”, amint a szentmisében imádkozzuk.

Egy évvel ezelőtt legnagyobb gyermekem koporsója mellett álltam, akit Kerkai Atya keresz-telt, és az jutott eszembe Krisztus szenvedéselőtti búcsúbeszédéből: „Rövid idő és nem láttok engem, ismét rövid idő és újra láttok engem, mert az Atyához megyek!” – Most újra ezek a sorok jutnak az eszembe. – Kerkai Atya! Temetésed 20. évfordulóján ezt tudom mondani mindannyiunk nevében:

„Néhány év és újra látunk Téged Isten örök Országában. De addig élj közöttünk lelked szeretetével, és könyörögj Krisztusnál érettünk, hogy társaid tudjunk lenni a népünkért végzett munkában, és követni tudjunk Téged a népünkért hozott áldozatban. Hogy mindnyájan – Újra csak Szent Pál szavai jutnak eszembe – „Amíg élünk, az Úrnak éljünk, és ha meghalunk, az Úrnak haljunk meg!” – Ugye barátaim, most már mindnyájan tudjuk egy szívvel kiáltani: „Ki szakíthat el bennünket Krisztus szeretetétől?!...” – Ámen.

Pannonhalma, 1990. november 10.

FÜGGELÉK.

Kerkai Jenő jezsuita atyáról szóló megemlékezéseim csak a vele együtt eltöltött és azt követő időkről szólnak. Úgy vélem: nem hiábavaló, ha az Atya életútját – és a KALOT történetét – megpróbálom röviden összefoglalni.

1904. november 9-én született – a ma Csesztreg községhez tarozó – Kerkaújfaluban. Apja, Czinder Jenő, molnár volt a Kerka-patak partján. (Czinder apai őse két évszázada vándorolt be Hollandiából.) Négyéves korától az érettségiig, 1923-ig – Zalaegerszegen lakott anyai nagyszüleinél. Életét és szellemiségét a családon kívül ez a legkatolikusabb megye – Zala – és az ősi Göcsej-vidék határozta meg: nyolc dédszülője közül hat innen származott. – Középis-kolai tanulmányai befejeztével édesapja még nem egyezett bele abba, hogy a Jézus Társaságba – a jezsuita rendbe – belépjen, ezért papi tanulmányait szülei költségén Innsbruck jezsuita egyetemén kezdte meg. Miután szülei beleegyezését elnyerte, 1928-ban Érden megkezdte novíciusi éveit. Bölcséleti tanulmányait Szegeden végezte a Rend főiskoláján 1925-1928 között. Utána 3 évig a Kalocsai Internátusban volt nevelő-tanár. Tanulmányait Innsbruckban folytatta a teológiával, itt szentelték pappá 1934-ben. Tanulmányai végeztével filozófiából és teológiából doktorált.

Magas tanulmányi eredménye következtében Szegeden az egyházmegyei Szemináriumban a teológusok prefektusa és dogma-tanár lett. – Tudása magas-szintű volt, előadásai azonban egyszerűek, de kiválóak. Tanítványai rajongtak érte, maga azonban állandóan tanult: tanulta a néprajzot, sorra vette a népi írókat. Élete folyamán mindenki természetesnek vette, hogy az egyházi tudományok mellett mindenben tájékozott. – Tudásszomjára jellemző, hogy 1959. szeptemberi szabadulása után 3 hónap alatt végigtanulta a Herder 35 000 címszót tartalmazó Kislexikonának 1952. évi kiadását. Pannonhalmi éveiben pedig feldolgozta Pastor: A PÁPASÁG TÖRTÉNETE c. óriási egyház-szociológiai munkáját.

Már fiatal korában megragadta XIII. Leo pápa „Rerum novarum” enciklikája, mely az első szociális pápai körlevél volt. Innsbrucki másodéves teológus korában jelent meg a „Quadragesimo anno”, a második szociális enciklika, ez csak fokozta a szociális kérdés iránti érdeklődését. Annál is inkább, mert P. Nell-Breuning szociál-filozófus, a frankfurti teológia jezsuita professzora, az enciklika főmunkatársa, időnként előadásokat tartott Innsbruckban. A „Quadragesimo anno” döntő fordulatot jelentett P. Kerkai életében. Teljes érdeklődését és tudását a hazai szociális kérdés felé fordította, és Varga László jezsuitával együtt Magyarországon elsőként kereste a szociális kérdés keresztény megoldását. P. Varga László a városok proletariátusa felé fordult, P. Kerkai pedig az egész magyar parasztfiatalság felé.

Kerkai Atya már eddig is érdeklődött a magyar parasztság problémái iránt, már eddig is látta, hogy a haza fő ereje a – még viszonylag érintetlen – parasztságban van. A falu népe alkotja az ország lakosságának több, mint a felét, a falu adja az értelmiség legértékesebb utánpótlását. Viszont éppen a paraszt a legkiszolgáltatottabb, másodrendű – hátrányos helyzetű – állampolgára a hazának. Nem valami paraszt-romantika vezette P. Kerkait, éppen ezért meggyőződésévé vált, hogy a parasztságot mindenre meg kell tanítani az élet egész területén, öntudatra kell ébreszteni, hogy megmaradjon magyarnak és kereszténynek. – Pedig P. Kerkai akkor még nem is ismerte mindazokat a vallási, kulturális és társadalmi értékeket, melyeket a parasztság hordoz, de lélekben már úgy elkötelezte magát egy egész életre a parasztfiatalság mellett, hogy teljes őszinteséggel írhatta lelki-végrendeletében: „Életem-halálom egyetlen szerelmének most is a magyar népet és a magyar hazát tekintem...”

Kerkai Atya optimizmusára jellemző, hogy az egész KALOT mozgalmat két „ingyenmunkatárssal”: Dr. Farkas Györggyel és Ugrin Józseffel – akik az 1946. évi feloszlásig teljes erővel dolgoztak a KALOT mozgalomért, és hűségesen kitartottak mellette – kezdte el 1935-ben a szegedi tanya-világban. Istenen kívül, aki bőségesen árasztotta kegyelmét az „új vetésre”, Glattfelder Gyula csanádi püspök, – pedig nehezen engedte el az Atyát a szegedi szemináriumból – és a jezsuita Tartományfőnök sietett segítségére. Megkapták a jezsuiták szegedi nyaralóját népfőiskola céljára, s a még Innsbruckban született négyes jelszó:

- Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önérzetes magyart! – itt kezdett valóra válni a Szeged-környéki parasztleányok lelkében.

S a „jó mag” „jó földbe” hullott: a parasztfiatalság, akivel addig jószerivel alig törődtek, se-reglett a KALOT zászlaja alá. – Még 10 év sem telt el, s már félmillió Kalot-legény, 20 népfőiskola volt a hazában; a Szentatya brévében méltatta a KALOT követésre méltó példáját; a Püspöki Kar elismerte a KALOT eredményeit, és papjait biztatta a KALOT támogatására; az állam vezetősége – első sorban gróf Teleki Pál miniszterelnök – felismerte a KALOT jelentőségét és lehetőség szerint támogatta.

Közben 1938-39-ben harmadik szerzetesi próbaévet töltötte P. Kerkai a budapesti Manrézában, egyben a novíciustester segítője és – távollétében – helyettese volt. Ekkor a KALOT Országos Központja már Budapestre költözött, s ott több mint 25 fő munkatárs közöttük a helyettes: P. Nagy Töhötöm jezsuita – dolgozott. Ezekhez járultak az egyházmegyei titkárok, kezdetben 10 főhivatású titkár és mellettük ugyancsak 10 egyházmegyei pap-összekötő, akik száma az ország megnagyobbodásával 15-15 főre emelkedett. Hozzájuk kell számítani a Népfőiskolák igazgatóit és népfőiskolámként 3-5 főfoglalkozású tanárt. (A KALOT vezetőinek és irányítóinak legmagasabb létszáma 194 fő volt.)

1941-ben hazánk belekényszerült a II. Világháborúba, s a háború évről-évre mindinkább kiszélesedett. Fölmerült a kérdés: tegyenek-e lépéseket, hogy a KALOT vezetőségét a katonai szolgálat alól felmentessék? A központi-, az egyházmegyei- és a népfőiskolai-vezetőség – P. Kerkai javaslatára („Ha már a KALOT mozgalom tagjait egymás után hívják be katonának, mi sem lehetünk kényelmes szemlélői az országot sújtó vész helyzetnek és az életveszélynek!...” – egységesen úgy döntött, hogy nem kívánják felmentetni magukat a katonai szolgálat alól, ha behívót kapnak. A „sors” furcsa fítoraként éppen P. Kerkait hívták be elsőként, tábori-lelkésznek. (Rajta kívül – az utolsó szörnyű időkig – alig néhány munkatársat, s a titkárok közül – tudomásom szerint – csak egyetlen egy lett a háború halálos áldozata.) – Mintha csak későbbi életére akarta volna előkészíteni a Gondviselés az Atyát ezzel a katonai szolgálattal: a csonkolt katonai kórházába kapott beosztást a Margit-szigetre. Mindig megrendült lélekkel beszélt a kar- vagy láb nélküli fiatal és idősebb katonákról, parasztokról és munkásokról, akik között nem egy volt, akinek mindkét karját vagy mindkét lábát elrabolta a szörnyű háború. És akiken senki sem tudott segíteni. Akiknek a lelkéhez olyan nehéz – sokszor szinte lehetetlen – volt hozzáférni. – „Amikor rájöttem – mondta egyszer súlyos betegségében – hogy testemben ki kell egészítenem szenvedéseiket, (Szent Pál mondja: „Testemben ki kell egészítenem Krisztus szenvedéseit...” Kol 1. 24.) akkor tudtam csak igazán szeretettel közelni szenvedő magyar testvéreimhez. S akkor sejtettem meg, hogy talán ők képviselik legjobban jövőnk sorsunkat. A KALOT mozgalomét is, az enyémet is...” – A teljesen és végleg rokkantak szolgálatában nem volt munkaidő. (Hogy hányat mentett meg az öngyilkosságtól, azt csak a jó Isten tudja!) Ilyen körülmények között a KALOT ügyeinek intézésére mindig kevesebb ideje maradt.

Pedig a KALOT mozgalmat két oldalról is nagy veszély fenyegette. Egyik a „VOLKSBUIND” rohamos terjedése és agresszív fellépése volt. Ennek az ellensúlyozására a

KALOT megindította a nemzetiségi tagozatot, mely ideiglenesen gátat vetet a Volksbund terjedésének, főleg a papok és az egyházi iskolák tanítói segítségével. Bár a német tagozat véglegesen nem tudta megoldani a problémát, de enyhítette. Pedig a németek erősen támogatták a Volksbundot, és időnként a német követség iparkodott nyomást gyakorolni a Kultuszminisztériumon keresztül a KALOT-ra. Ezt a próbálkozást azonban a Püspöki Kar és a megyék vezetősége visszautasította. – Nagyobb és súlyosabb problémát jelentett a LEVENTE egyesület privilegizált volta, mely a KALOT-ot létében fenyegette. A LEVENTE ugyanis – a német Hitler-Jugend mintájára és nyilas hatásra – minden ifjúsági egyesületet be akart kezelni, mint ahogy a Magyar Cserkészszövetséget sikerült is. Ez utóbbi problémát – hosszas és kemény küzdelem árán – sikerült olyan formában megoldani, hogy a KALOT csatlakozott ugyan a LEVENTE egyesülethez, de önállósága, országos és egyházi vezetősége, valamint népfőiskolái érintetlenül megmaradtak. A LEVENTE viszont – a csatlakozás fejében – átvette a KALOT teljes programját. Tehát a KALOT-központ továbbra is működtette különböző osztályait, a LEVENTE pedig foglalkozásait, összes rendezvényeit az egész országban a KALOT által rendelkezésre bocsátott anyagból, műsorokból volt köteles megtartani.

Mikor a csonkoltak kórházát Nyugatra telepítették, P. Kerkai levetette a katonacsákót és az aranyrojtos cingulumot, illegalitásba vonult, és – akkori legbensőbb munkatársával, Meggyesi Sándorral – átszökött a frontvonalon, Dunaföldvárnál átkelt a Dunán, és Debrecenbe ment, hogy az Ideiglenes Nemzeti Kormányánál kieszközölje a KALOT működésének engedélyezését. Ez Dr. Bánáss László debreceni prépost-plebános, a későbbi veszprémi püspök, és Dr. Ravasz László református püspök segítségével sikerült is.

A KALOT mozgalomban szinte mindent újra kellett kezdeni 1944. telén, 1945. koratavaszán: végigjárni az ország falvait, és összeszedni a maradék Kalot-legényeket; pótolni a maghalt és fogságban levő titkárokat; a népfőiskolákat visszaszerezni és eredeti feladatuknak megfelelő állapotba hozni. És mindenütt feloldani a kétségbeesést, eloszlatni a depressziót, új távlatot nyitni az eltiport magyar nép és a legázolt magyar falu előtt. – A legnagyobb segítséget XII. Pius pápa jelentette, aki 1948. közepéig két alkalommal küldött jelentős támogatást: egyszer 1946-ban Nagy Töhötöm jezsuita atyával, másodszor pedig magával P. Kerkaival, 1948-as római útja alkalmával.

1946. tavaszán tragikus változás állt be a KALOT életében: a kommunista belügyminiszter – valótlan és hamis vádak alapján – feloszlatta a KALOT mozgalmat, s vele szinte valamennyi egyházi egyesületet. Az ügy előzményét P. Kerkai 1949. év eleji letartóztatása során az Andrássy út 60-ban tudta meg Décsi ÁVH-s alezredestől. – A Király utcában (később Majakovszki utcának nevezték el) két szovjet katonatiszt valószínűleg ittas állapotban – összeveszett, s a nézeteltérés odáig fajult, hogy fegyvert rántottak és az egyik agyonlőtte a másikat. Ezt a tényt az ÁVH úgy közölte, hogy „egy Kalot-egyenruhát viselő egyén az utca egyik padlásáról lelőtte a szovjet tisztet, s utána öngyilkosságot követett el.” P. Kerkai felvilágosította Décsit, hogy a KALOT-nak soha nem volt egyenruhája, az illető fiatalember pedig csak 1944. előtt volt Kalot-tag, 1945-ben a Szociáldemokrata Pártba lépett be. "Ha már valamit be akartak tiltani, miért nem a Szociáldemokrata Pártot tiltották be?"- Décsi cinikusan válaszolt, hogy mindezt ők nagyon jól tudták, de nekik a KALOT és a katolikus egyesületek betiltása volt a cél, és – ugye – "a cél szentesíti az eszközt!..."

Minden esetre a KALOT végérvényesen megszűnt, és bár a Püspöki Kar erélyes tiltakozására engedélyezték a Katolikus Parasztiifjúsági Szövetség – KPSZ – előkészítő bizottságának működését, P. Kerkai nem bízott a Szövetség létrejövetelében. Valóban, az alapszabálytervezetet három ízben is visszadobta a kommunista Belügyminisztérium. – Az Atya azonban nem veszített Istenbe vetett bizalmából. A prófétaalkú apostol megkapta bizalma jutalmát: 15

évvel a II. Vatikáni Zsinat előtt villant fel lelkében az új hivatás, mely a 10 éves Kalotmunkára épült: a magyar falu újra történő evangelizálása. Új igehirdetés azokkal a módszerekkel, melyet a KALOT mozgalomban kísérletezett ki.

– Szociális Központ – a CENTRUM SOCIALE – a szellemi MŰHELY, ahol az új gondolatok megszületnek, formát kapnak, és ezek a formák a gyakorlati kipróbáláshoz elkészülnek;
– Falu-manrézák, a parasztfiatalok lelkigyakorlatos házai, ahol a legények 5 napos zárt lelkigyakorlatot végeznek, így vértetik fel magukat az ateista kommunizmus lelki-terrorja ellen;
– Somogyi-kísérlet, vagyis a falu újra történő evangelizálásának kísérleti megvalósítása, melynek keretében egyházközségi lelki-napokon készülnek a lelki magújulásra, majd adventi és nagybőjti lelkigyakorlatokat tartanak, az asszonyok és fiatalok pedig zárt lelkigyakorlatot, végül félévénként megújuló rekollekciós- napokon erősítik magukat a megismert jóban.

Közben – a Szentszék kívánságára – az egyházpolitikai kérdések megoldásának elősegítésében is munkálkodott Kerkai Atya. Ennek érdekében Bánáss püspök és Czapik érsek urak római útját előkészítendő – 1948-ban, két ízben járt illegálisan Rómában, ahonnan mindkét esetben irányvonalának rendi és szentszéki jóváhagyásával tért vissza. Mert – s ezt nyomatékkal kell hangsúlyoznom – Kerkai Jenő az egyenlőség alapján álló „modus vivendi”-re törekedett az Egyház és Állam között, olyan megállapodásra, mely keresztény toleranciával, de megalkuvás nélkül rendezi a függőben levő kérdéseket. Kerkai Atya nem egyszer kijelentette, hogy „minimum 30 éves új török-hódoltság” következik, s ezt olyannyira komolyan vette, hogy kivívta a „három hónapokban számolók” komoly neheztelését. – De távlatokban gondolkodott, és tudta, hogy „aki időt nyer, életet nyer”. Az újra-evangelizálás munkájának – bármennyire is beváltak a kísérletek – az egész országra való kiterjesztése még éveket igényelt, ezeket az éveket akarta megnyerni a „modus vivendi”-vel. Tisztában volt a kommunizmus merev egyházellenességével, tudta, hogyha történik is megállapodás, azt a kommunista államhatalom hamarosan felrúgja. De remélte, hogy a Szociális Központ, a Falu-manrézák és a falvak újraevangelizálása komoly alapot jelent a kommunista ateizmus elleni védekezésben. A munkák országos kibontakozásához szükséges néhány év azonban már nem adatott meg, 1949. februárjában letartóztatták utolsó munkatársával együtt.

x x x

Két dologról szeretnék még beszámolni P. Kerkai életéből: 1956. végéről és 1968. nyárutójáról.

1956. október végén betegen szabadult a börtönből, és több hetes kivizsgáláson esett át. Bal szemén a látóhártya levált, így fél-szemére megvakult. Első szívinfarktusa miatt a Haynal-klinikai kivizsgálást követően szíverősítő injekció-kúrán esett át. Állandóan idegnyugtató és altató szedésére szorult, de így is naponta – több részletben – csak 4-5 órát tudott aludni. Azonban így – beteg testtel is – szelleme sértetlen maradt, állandóan figyelte az eseményeket, optimizmusa újra fellángolt. – „Lehet, hogy Isten megkönyörül rajtunk, és megrövidíti megpróbáltatásaink idejét?! – És a szovjet kegyetlen legázolás ellenére, a hazaiak véres bosszúállása ellenére mégis csak lesz kibontakozás?!”

Két dolog töltötte el bizalommal. Egyik a munkás-tanácsok határozott állásfoglalása a Kádár-rendszer ellen. Ennek ismeretében két rendtársa is segítségére volt: Bátyám, P. Takáts Sándor, aki akkor a MOM-ban volt vasesztergályos, s az ottani munkástanács küldötte a vasasszakszervezetben, s egy ideig a vasasszakszervezet titkára, és P. Rózsa Elemér, aki a MÁVAG munkástanácsának küldötte volt ugyancsak a vasasszakszervezetben. (Meg is kapták a maguk büntetését: Bátyám 1957-ben 3, majd 1965-ben 4 és fél évet; P. Rózsa pedig

1965-ben 8 évet.) – Ezek a jezsuiták hetenként beszámoltak P. Kerkainak, aki tanácsaival látta el őket. Rajtuk kívül a budapesti munkástanács egyes tagjai is felkeresték.

Reményeinek másik forrása az ENSZ volt. Börtönbeli és internált társam, Dr. Kozmovszky Tibor ügyvéd, Cambridge-ben egyetemista társa, 1956-ban pedig gépkocsivezetője volt az indiai KRISHNA MENON nagykövetnek, akit az ENSZ bízott meg a magyar helyzetmegfigyelésével és arról való beszámolással. Dr. Kozmovszky több ízben elvitte a Nagykövetet P. Kerkaihoz, az Atya – ismeretei szerint – részletesen tájékoztatta az ENSZ-diplomatát helyzetünkről, 56. előzményeiről, a munkástanácsok és szabad-szakszervezetek működéséről, a tudomására jutott atrocitásokról, stb. – (Még egy diplomáciai kapcsolata volt P. Kerkainak ebben az időben: az olasz nagykövettel is – bár lazább – kapcsolatba került unokaöccse révén, aki a diplomácia vezetőjének sofőrje volt.) – Valóban: az ENSZ elmarasztalta a Szovjetuniót, kötelezte hazánk elhagyására, és az 56-os magyar eseményeket napirendjén tartotta egészen az 1963-as részleges amnesztiáig.

1968. nyárutó súlyos megpróbáltatás volt P. Kerkai számára. A PRÁGAI TAVASZ újabb lelkesedéssel és optimizmussal töltötte el. Különösen az imponált neki, hogy a csehek nem fegyverrel akarták kivívni a szabadságukat. Remélte, hogy lassú, de erőteljes folyamat indul meg, s ennek következményei nem maradnak el a többi „csatlós” országban sem. – Az újabb erőszakos beavatkozás mélyen letörte az Atyát, annál is inkább, mert Magyarországot is bele-rángatták az agresszióba. Attól félt, hogy amit a világ előtt 1956. eredményezett számunkra, azt 1968. mind lerombolta. – Ennek a lelkiállapotnak volt következménye az 1968. szeptemberi eszmélet-vesztés, melyet aztán – félévre rá – követett a végleges egészségi összeomlás.

Úgy vélem, mindezzel ki kellett egészítenem Kerkai Jenő jezsuita atyáról szóló megemlékezésemet. Csak így válik teljessé az az életút, melyet hazánk – bátran kimondhatjuk – legnagyobb szociális apostola életének 66 éve alatt megtett, Isten nagyobb dicsőségére és szeretett magyar népe javára.

I. sz.MELLÉKLET. LEHETNEK-E KIS NÉPEK NAGY NEMZETEK?

P. Kerkai Jenő S. J. hagyatékából.

I. Lehetnek-e kis népek nagy nemzetek?

1. Dánia

valamikor a normann-viking birodalmat jelentette a grönlandi eszkimótelepektől a kelet-európai Kievig, délen Konstantinápolyig. Egy időben Anglia és Észak-Németország is hozzátartozott.

Mikor kb. 100 évvel ezelőtt Schleswig-Holsteint is elvesztette, a történelmi naplemente hangulatában így érezte a nép: számukra már csak a végállomás, a sírgödör következik!

Ekkor áll a szárnyszegett nép elé a prófétalelkű protestáns Grundtvig püspök.

Amikor egy nép a legmélyebbre zuhan – mondta – akkor ütött számára a legmagasabb emelkedés órája! Dánok, éljetez dánul, a dán népi kultúra szellemében! Alapítsatok népfőiskolákat! Szövetkezzetek! S mindezt a vallás-erkölcsi megújulás talajából sarjasszatok elő!

Dánia talpra állt. Az egész világ tisztelettel tekint a „kicsi nagyságra”, mert a szövetkezett egyéni parasztgazdaságok s a vele kapcsolatos népi öntudatnak mintaképe lett.

2. Irország.

Akárcsak Dánia, s jóval kisebb, mint hazánk. Lakossága kelta eredetű. Szívóssága a zsidókéval vetekszik. Az V. századtól kezdve katolikus ország.

VIII. Henrik az íreket is el akarta szakítani az Egyháztól, s később az angolszász birodalomba igyekeztek őket beolvasztani. – Vagyonekobbzással nyomorba döntötték, börtönbe vetették, politikai jogaiktól megfosztották őket – mindhiába. O’Conneltől De Valeráig véres szabadságharcokat vívtak. Tömegesen Észak-Amerikába vándoroltak, sokan, mint deportáltak, Ausztráliába kerültek. De a zászlón két szó mindig ott ragyogott: katolikus hitünket és emberi szabadságunkat soha el nem hagyjuk.

S mi lett az eredmény? De Valera 1937-ben az angol koronára tett hűségesküt is eltörölte, sőt 1947-ben a brit nemzetközösségből is kiléptek. Viszont két nagy birodalomban: Az Egyesült-államokban és Ausztráliában az ír származásúak folyton növekvő szerepet játszanak.

3. Svájc

csupa hegy és háromféle nép: német, francia és olasz. Gyógyhelyei, sportközpontjai, órái világhírűek. Történelme tiszteletet parancsoló. Már 1300 körül szabadságharcot vív a Habsburg uralommal szemben. Uri, Schwiz és Unterwalden, három kis tartomány szövetsége lett később 25 kanton kiindulópontja.

Minden svájci ember szíve közepébe van írva sajátos demokratikus életformájuk szeretete. Az ország semleges, de minden svájci ember, polgár kiképzett katona. Lakásán tartja katonai felszerelését, s amikor a németek, nemzeti szocialisták fenyegették őket, inkább akartak hegyi partizán-harcokban felmorzsolódní, mint bármely zsarnokság előtt fejet hajtani.

II. Mi a nagy népek életének titkos hajtóereje?

1. Az angolszász birodalmakban

érdemes megfigyelni: mi ragyog az ifjúság színe-java képzeletvilágában, s mi lappang az átlag-polgár érzésvilágának mélyén? – A British Empire keretei között az angolok gazdasági vezetést igényelnek a különböző politikájú és fajú népek érdekszövetségében. – Az Egyesült-államok pedig az egész földkerekségen a dollár segítségével tör hegemoniára.

2. Franciaország

a világmozgató nagy gondolatok indítója. Klodvig Galliában tett pontot a népvándorlás viharzó folyamatára a kereszténység felvételével. Legutóbb a francia forradalom határozta meg az utána-jövő nemzedék világnézetét. Napóleon gloire-ja még Goethét is elbűvölte.

3. A Szovjetunió

ötágú csillagának sugárzásával az öt világrész felé jelképezi a világ-forradalmat, és nemcsak az egész emberiségnek ígér megváltást, hanem felségjelvényeit elküldi a holdra és a csillagokra is.

4. A régi nagy történelmet-formáló egyéniségeket

is egy nagy gondolat, érzés töltötte el. Nagy Sándor a hellenizmust vitte az ázsiai birodalmak szellemi életébe, ahogyan nevelőjétől, Arisztotelésztől tanulta. – A három mongoloid üstökös szintén hajtotta valami: Atila az Isten-ostorának érezte magát. Dzsingisz-kán a Csendes-óceántól a Fekete-tengerig a politikai fegyelem és a vallási türelem birodalmának ura volt. Timur Lenk pedig kifejezetten az igazságosságot hangoztatta, mint uralmi célt.

Tudósok, művészek, próféták, apostolok és szentek életművében is megtalálhaunk egy mindent besugárzó fény- és erőforrást!

III. Kicsikben és nagyokban közös: a fölismert élethivatás tudata.

1. A névtelen hőslélkű édesanyát és a világhírű államférfit, maroknyi szívós népeket és ősi kultúrárt hordozó birodalmakat közös tényező jelleméz: hivatást kaptak, küldetést érznek, föladatakat látnak, célokat követnek.

A Teremtő Isten műve csak úgy van befejezve, ahogyan a magban a fa. A Megváltó Isten műve csak úgy lezárt, kész egész, mint az akkumulátorban a közvilágítás. Az emberi akarat sokféle hivatása nélkül Isten művei nem teljesednek be.

2. Minden ember és minden nép hivatást kap az isteni Gondviselés világában. Ha hivatását teljesíti is, akkor kiválasztott emberré, választott néppé lesz.

A választottakra vigyáz az Isten: olyanok, „mint a víz mellé ültetett fa”. A hivatásukhoz hűtleneket tovasöpri a vihar, „mint az országút porát”.

A magyarság eddigi nagy hivatása csak előjátéka az eljövendő még nagyobbak, még nagy-szerűbbnek.

IV. Milyen forrásokból ismerhető fel a magyar hivatás?

Egy-egy élethivatás körvonalai megmutatkoznak néha felvillanó meglátás fényében; máskor meg a tudatalattiból feltörő megérzés nyomán. Ehhez kapcsolódhat a transzcendens világból eligazító fény és erő. – Mégis, a leggyakrabban a körülmények, adottságok, mint meghatározó tényezők jelzik a hivatás útját egyének és közösségek számára egyaránt.

A két megismerési mód össze is fonódhat. „Die Stimme der Zeit ist die Stimme Gottes” – mondja Faulhaber bíboros. („Az idők szava, az Isten szava”.)

1. tényező: a jelenkort alakító történelmi erők hatása.

a) A bolsevizmus. – Jellemzi az ateizmus, a kollektívizmus; szemben az elsatnyult vallásos hittal, beteg individualizmussal és politikai szétesettséggel. – Marx kidolgozta a szocialisták proletár-mozgalmának közgazdasági és társadalmi elméletét. – Lenin felvázolta a hatalom megszerzésének stratégiáját és taktikáját. – Sztálin megmutatta a hatalom megtartásának módszerét.

b) A szocializmus, mint földrengés jelzi a közeledő kor jellegét. Elméletben eredetileg azonos a bolsevizmussal (Internacionálé), de célját evolúcióval akarja elérni revolúció helyett. – Százéves útja sokféle revizionizmusra hallgatott.

c) A szabadkőművesség, mint tűzvész égeti a hagyományos örök értékeket. Szellemi előfutáiraival és fegyvertárával – Tolsztoj találóan Isten nélküli vallásnak nevezi.

d) A kapitalizmus liberális formája, mint hatalmas vízáradás termékenyítőleg hatott, de széles sávban rombolt is a szerzési ösztön fékezetlenségével. Jellemzi, hogy a termelésben, más kézeben van a tőke, és más kéz szolgáltatja a munkát.

e) A nacionalizmus, mint vihar fölkorbácsolja a népek szenvedélyeit. Ha helyes világnézettel találkozik, szinte kimeríthetetlen alkotóerő. Ha hamis irányba rohan: halálos veszedelem.

f) A kereszténység szociális mozgalmi, mint természeti erők csendes működése a végtelen égbolt horizontja alatt.

A kereszténység nem jelent vulkánt, csak a föld természetes melegét; nem jelent földrengést, csak ütemes mozgást; tűzvészt sem, csak a tűzhelyek és gépek és a napsugár tüzeit; nem vízáradást, csak éltető esőt és folyót; vihart sem, csak tavaszi, nyári szellőt.

Csendes, csodálatos, nem szenzációs.

A meghamisított álkereszténység, az elalkudott fél-kereszténység, a magunt fél-kereszténység korszakát forradalmi időszakok követik, amelyek vértanúkat teremtenek s megrendítő élményt: milyen rettenetes a kereszténytelen út végállomása! (Még csak a villámok látszanak, utána a robajló döngés következik és csak a végén az orkánló zivatar – mondta Nietzsche.)

2. tényező: a történelmi múlt mindmáig ható eseményei.

a) Szent István királyunk államalapító tevékenysége.

Szociális talajból teljes-értékű kultúrát (a misztikumtól a politikumig) alakított. Kelet népét a nyugati – nem bizánci – élet áramkörébe kapcsolta be. – Halála előtt a szent-koronát, országának jelképét, az Ég Királynőjének ajánlotta fel. Ez a „magyar misztérium”. Egyetlen ország a miénk, amelyet kanonizált szent – mégpedig a legelső – alapított, és amelynek alapítója a Nagyasszonyra hagyta népét.

b) Tragikus történelmi feladatok vállalása.

Iszonyatos túlerővel szemben kiállni, mint a sárkány-mesékben: véres porba hullás Muhinál, Mohácsnál – igen gyors talpra állás: még IV. Béla idejében „szenvédélyes országépítés”.

c) Szabadságharcaink ébren tartó ereje:

A nemesek az aranybulláért; a jobbágyok az ősi szabadságjogokért. – 150 éves török-rabság után Rákóczi sodrásával győzelmes harcok. – Széchenyi ugyan a hatalmasabb egyéniség, mind világnézetileg, mind jellemileg, de Kossuth volt a megsebzett magyar lélek szenvedélyes kiáltása. (A magyar természet igénye: Széchenyi realizmusa Kossuth romantikájával.)

3. tényező: az etnológiai környezet hatása.

A magyarság szláv és pravoszláv népek tengerében latin kultúrájú nem-szláv, nem-német, nem-pravoszláv lakosságával valóságos hídfőállás. – Legősibb nyugati kultúr-úttjai Róma és Párizs felé; később a németek felé (Bécs, Berlin), még később az angolszászok felé (London, Washington).

Az Árpádok a nyugati szellem mellett lényegesen erősítették a keleti etnikumot: jászok, kunok, besenyők befogadásával.

4. tényező: a geográfiai és klimatikus viszonyok népformáló ereje (milió-hatás)

Magyar hazánk nem csupa hegy, mint Svájc, nem is sztyeppe-Hortobágy, hanem a kárpáti havasok, a dunántúli dombok és a nagy magyar Alföld arányos együttese.

Nem hosszú a tikkasztó meleg és a 20 fokos hideg; a négy évszak egyenlően elosztott egyensúlyban van.

Talaja és napsugara, széljárása és esője a gyümölcs zamatában, a hús ízében, a búza sikérjében és az ember temperamentumában csapódik le. – A millió formálta ember viszont formálja a miliót a természeti adottságok szerint (gazdasági, technikai kultúra).

5. tényező: a biológiai és pszichikai adottságok.

a) Biológiai adottságok: mint élettani örökség nemcsak az egyének, hanem a népközösségek életében is lényeges meghatározó tényező.

A magyarság egyik összetevő eleme a finn-ugor népcsoport az Ural-hegység nyugati lejtőin. Halász, vadász, földművelő, békés, nyugodt természetű. Jézus születése idején nem sejtette, hogy valamikor építőköve lesz az „antemurale christianitatis”-nak (a falak-előtti kereszténységnek). A finn-ugor ág vérségileg europid, nyelvcsalád szempontjából ural-altáji.

A második őshazában, Lebediában, a Fekete-tenger, Don-kanyar és a Volga közti pusztaságokban századokig él együtt török-tatár népcsoportokkal. Csak állattenyésztők, szilaj lovasnépek. Ez az ág vérségileg mongoloid, nyelvcsalád szempontjából ural-altáji.

A finn-ugor és a török-tatár nép-csoportok összeolvadása adja a magyarság biológiai alapanyagát, már a harmadik őshaza, a moldvai őshaza, a moldvai Etelköz korszaka előtt. Mindhárom őshazában gyakori érintkezés történt germán és szláv elemekkel.

Végleges hazánkban régi népek maradványait és keresztény szlávokat találtak. A kelta, illír, római, hun, avar hagyaték nemcsak múzeumi látványosság, hanem átöröklődő génekben is él tovább.

Az új hazában a török-tatár elemek erősödtek az árpád-kori hatalmas arányú betelepítésekkel, de a tatárjárás és török hódoltság is a mongoloid jelleget fokozta. A későbbi német, szláv, román, zsidó keveredés sem szüntette meg az alapjelletet.

Mindebből együttesen adódik egy olyan biológiai képlet, amely az egész földkerekségen csak hazánkban található. Magyarország az egyetlen állam Európában, amelynek népe vérségileg europid és mongoloid keverék – Európa és Ázsia együttese! – nyelvileg pedig az ural-altáji népcsaládhoz tartozik. (Finnország népe is ural-altáji, de europid.)

A magyarság hagyományos meggyőződése, hogy a nemzethez-tartozás alapvető szempontjának nem a vérségi vagy a nyelvi kapcsolatot kell tekinteni, hanem a sorsközösség-vállalását a magyar nemzettel. Persze, mégis létparancs, hogy vérségileg és nyelvileg magyarok tartsák kezükben a nemzet sorsának szálait túlnyomó többségben.

A névelemzés – az egységes népszigetek partjain túl – tudománytalan, mert sokszor előfordul, hogy a –vics és –er nevűt székely vagy magyar anya szülte, a Varga meg Nagy mögött pedig a névadás köde távlatában svábföldi Schuster vagy természetes regáti román ős imbolyog. – Olyan vállalkozás a név-boncolgatás, mint amiről Kant beszél: az egyik feji a bakkecskét, a másik meg a rostát tartja alája.

b) A pszichológiai adottságokat rendszerint a biológiai tényezők, másrészt főként a milió határozza meg.

A magyarságban az ellentétes tényezők egyensúlyban vannak:

A végtelen kék ég misztikuma és a mindennapi élet realizmusának értéke egyaránt jellemzi. – Küzdés és béke képességének egyensúlya. – A tekintély kemény kezének és az egyéni szabadságnak egyforma szeretete. („Előbb volt parlamentünk, mint székünk” – mondta Teleki Pál.)

Kinyílt lélek mind az általános emberi, mind a sajátosan népi iránt. A japánok nagy példát mutattak a legmodernebb kultúra és az ősi hagyományok egybeölelésére: s ők a magyar rokon-mentalitású népeket tartják számon.

Történelmi tragédiák, téves nevelési módszerek a lélektani adottságok egyensúlyát megbont-
hatják!

6. tényező: világnézet, életfelfogás, alapérzés.

Ahogy szónok és művész, államférfi, kereskedő vagy hadvezér a helyzet gyors felismeréséből meg tudja fogalmazni a mondani- és tennivalókat, úgy kell a magyar hivatást is megállapítani a különböző tényezők egybefogó látásából.

A magyarság hivatása: az új világegységben legteljesebb értékű kultúra szilárd támpontja legyen Magyarország – különösen a szomszéd és rokon népek felé.

Más színezetű megfogalmazások:

a keresztény állameszme megvalósítása a XX. század végén;

modern minta-ország legyen;

Hungariam per Mariam Cordi Christi Regis (Mária által Krisztus Szíve szerinti Magyarországot);

a reakciómentes kereszténység találkozása az ateizmusmentes szocializmussal;

valódi kereszténység, legmagasabb-rendű humanizmus, legfejlettebb szocializmus.

Ez a mi magyar gondolatvilágunk hófödte csúcsa, ahonnan ráláthatunk hegyrendszerekre, völgyekre, égre... Ez a mi Hórebünk.

Rátalálni a belső léttörvények alapforrására olyan, mint az energiafölszabadítás az atomfizikában. Ez a magyar egzisztencializmus! – Így kell indulni államéletünk második évezredébe a kereszténység harmadik évezredének hajnalán!

VI. A magyar hivatást a világegység keretei közt kell keresni támpontként.

1. A világ belső törvényszerűséggel halad – a differenciálódás korszaka után – a nagy egységek integrálódása felé. Végül is a teljes világegység felé akár államcsoportok, akár világállam alakjában.

Vagy evolúció, vagy revolúció útján megvalósul a világegység.

2. A magyarság jelentsen szilárd támpontot a világegységben: a tartó oszlopok szilárd alapon nyugszanak; a légi egységeknek gyülekező és kiinduló támpontok kellenek. Hazánk legyen sok nép számára találkozóhely, s egyben elinduló bázis eszmei és mozgalmi áramlatok számára a szomszéd és rokon népek felé.

VII. Magyar hivatás: A legteljesebb értékű kultúra kiépítése.

A legteljesebb értékű kultúra a „bölcseleti-publitisztika” nyelvén Jaques Maritain-nél a „l’Humanisme integrale”-nak – „teljes értékű humanizmusnak” nevezhető.

A szent-páli teológia nyelvén Corpus Christi integrum-nak, amely a Corpus Christi culturale, valamint a Corpus Christi Mysticum és Corpus Christi sociale egysége.

Legteljesebb kultúra a csorbítatlan kereszténység, mert a legősibb ázsiai (sumér, kínai, indiai), afrikai (egyiptomi) és európai (görög, római) kultúrák örök-értékű vallási, szellemi és szociális igazságait egyesíti magában.

1. A Corpus Christi Mysticum

a történeti Krisztus folytatása a világ végéig. Az Istenember Krisztusé, aki az egész emberiség természetes életében is, de főként az emberiség természetfeletti életében bontakozik ki a történelem végnapjáig.

Ebben a sugárzó fókusz, dinamikus gócpont az Ecclesia Catholica Romana, mint a Corpus Christi Mysticum magja, főként kegyelmileg élő tagjaiban. Ezt a magot veszik körül a jó-hiszemű és jó-akaratú emberek tömegei vallásra és fajra való tekintet nélkül.

A római katolikus Egyház őrzője és szétsugárzója mindazoknak a természetes és természetfeletti igazságoknak, amelyek a depositum fidei-ben foglaltatnak. Ezek jelentik az alapot az emberhez méltó vallás-erkölcsi, kulturális és szociális élet fölépítéséhez.

A Corpus Christi Mysticum intézményei a Vatikántól kezdve a legkisebb plébániának épületéig; mozgalmi pedig a harmadrendektől a lelkigyakorlatos mozgalmakig, amennyiben mindezek a természetfölötti, isteni élet szétárasztását mozdítják elő.

A Corpus Christi Mysticum a Megtestesülés folytatása a történelemben a kegyelmi élet területén.

De a kulturális és szociális élet is lényegesen összefügg az örök Krisztussal. Ezért joggal beszélhetünk „per analogiam”:

2. Corpus Christi culturale-ról.

A Második Isteni Személy: a Logosz, az örök Krisztus a tudományok és művészetek, vagyis a kulturális élet alaptörvényeit öröktől fogva kitervezte, és az időben elindította. Amennyiben ezek az örök gondolatok valósulnak meg a történelmi kulturális életben – az örök Krisztus inkarnációját, megjelenési formáját, a Corpus Christi culturale-t jelentik.

A Corpus Christi culturale felöleli az ember szellemi kultúrájának teljes frontszélességét, mind az általános emberit, mind a sajátosan népi kultúrát.

Az általános emberi kultúra magában foglalja az alapvető szellemi, a szakirányú és a technikai kultúrát, alanyi és tárgyi vonatkozásban egyaránt.

A sajátosan népi kultúrák az egyes népközösségek sajátos biológiai és milió-hatására születnek meg, mind a nyelvi, mind a ritmikus s mind a képzőművészetek területén, de a szakrális és profán hagyományok alakjában is. A népi kultúra lényeges jelentőségét igazolja: az isteni teremtő művészet nem sematizáló egyoldalúsága, valamint az egészséges és nagy alkotásra alkalmas egyéni és közösségi élet törvénye. (Homérosz, Dante Shakespeare, Petőfi, Bartók Kodály: valamennyi a népit emelte klasszikus magasságba!)

3. A Corpus Christi sociale

jelenti térben és időben azoknak a léttörvényeknek érvényesülését, incarnatio-ját, amelyeket Krisztus – az örök Krisztus – elgondolt a társadalmi, gazdasági és államelméletre vonatkozólag.

a) Társadalmi síkon: hogy a legkisebb szerepű ember is joggal érezhesse magát teljes-értékű embernek a közösségben: hogy minden egyén megkapja az egyenlő starthoz-állás lehetőségét az egyenlő kifutási lehetőségekkel együtt, s hogy az egymásközi viszonyban a szolidaritási szolgálat érvényesüljön (egy mindenkiért, mindenki egyért). A család és a hivatási szervezetek a természet rendjének formációi.

b) Gazdasági síkon: az anyagiak arra szolgáljanak, hogy minél több ember minél többoldalú legnagyobb fokú kibontakozása valósuljon meg. Ehhez szükséges, hogy a szabad kezdeményezés lehetősége (minél több önálló egzisztencia) minél nagyobb mértékben biztosítva legyen, de határok közé szorítottan a közösségi érdekek szempontja által; s ennek következtében a munkanélküli jövedelem szerepe fokozatosan megszűnjék. (Annyi szabadság, amennyi lehetséges, s annyi megkötöttség, amennyi szükséges: iustitia socialis.)

c.) Állami síkon: bármely államforma mellett – amelyet a többség szabadon választ – érvényesülni kell a demokratikus elvnek mind az államvezetésben, mind pedig abban, hogy biztosított legyen a kulturális, társadalmi és gazdasági egzisztencia.

E három síkon, együttesen valósul meg a Corpus Christi sociale.

VIII. A Corpus Christi integrum alkotóelemeinek kölcsönhatása és a velük szembenálló tényezők: a magyar hivatás szempontjából.

1. A Corpus Christi integrum

a teljes skálájú emberi életnek teológiai és bölcséleti rövid összefoglalása; valóságos totális világszemlélet kifejezője pozitív szempontból.

A Corpus Christi Mysticumban a megváltás erőibe kapcsolódó ember kultúra-alkotó természetes vágya és szociális kereteket építő természetes akarata felfokozódik, s ennek következtében a szakrális gyökéretű kultúréletet s az ilyen jellegű szociális kereteket egyrészt örökérvényű, másrészt időhöz szabott törvényszerűségek szerint formálja. A megváltás energiái az emberiség Krisztus előtti világában is működtek.

A kultúrák bölcsőjét a vallás ringatta, s a klasszikus kultúralkotások hódolte csúcsai is a vallás kék ege alatt tündökölnék. Csodáljuk meg a néger spirituálét vagy Beethoven Missa Solemnisét; a székely népdalokat és Kodály Psalmus hungaricusát!

Tehát a Corpus Christi culturale és sociale akkor életerős, ha a Corpus Christi Mysticum talajában gyökerezik. – A Corpus Christi Mysticum pedig akkor biztosított, ha a Corpus Christi culturale és sociale veszi körül. – E kölcsönös egymásra-hatás nélkül lassan, de biztosan mindhárom elcsenevészsedik.

2. A világosság és sötétség harca

szinte minden nagy gondolkodó eszmevilágában otthonos, de a keresztény teológiának is alapvető tanítása.

Maga az Istenember jelentette ki, hogy látta a Sátánt az égből lehullani; a Sátán, aki gyilkos és hazug. Őt emlegeti Szent Pál, mint „mysterium iniquitatis”-t. Őt látja Szent János, mint Antikrisztust; Őt nevezte Loyolai Szent Ignác „inimicus naturae humanae”-nak (az emberi természet ellenségének).

a) A Corpus Antichristi mysticum áll szemben a Corpus Christi Mysticummal.

A misztika természetfölötti világa helyett a mítoszok lidércfényes világába vezet, akár az anyag, akár a vér mítoszával.

A Krisztus utáni új vallások is mítoszt hajszolnak, főként a keresztény szekták. Sőt az Egyház életében is szerepet kapnak a mítoszok: a csökönyös konzervativizmus, rozsdás formalizmus, álmisztikák alakjában. Így sokszor tanúi lehetünk a misztikum és mítikum kölcsönös átsugárzásának.

b) A Corpus Antichristi culturale vagy elszakítja a kultúréletet a szakrális őstevénytől, vagy laicizált szellemiségével szembe is fordul a szülői házzal, sőt kultúr-fetiszizmusba esik s ezen az úton lassan dekadens, végül degenerált kultúrává züllik.

Antikrisztusi jelenség, ha csak általános emberi kultúrát akarunk sajátos népi nélkül; vagy belebolondulunk a sajátosan népibe elzárkózva az általános emberitől.

c) A Corpus Antichristi sociale megmutatkozhat a társadalmi, gazdasági és államélet területén.

Ha egyének vagy rétegek között válaszfalak merednek, szakadékok támadnak (indiai páriák, magyar jobbágyok).

Ha az ember lesz a gép szolgája; ha az anyag nem kifejleszti, hanem satnyulttá teszi az embert.

Tipikusan antikrisztusi jelenség, ha a közösségben az egyik kenyérből sem lakhat jól, a másik csömört kap a tortától. De az is kiáltóan antikrisztusi, ha az egyik ember, egyik réteg, egyik ország, egyik világrész a másik hatalmának kezében eszközzé süllyed.

Döbbenetesen antikrisztusi, ha az Istenember utolsó-ítéleti beszéde hatástalan egyéni és közösségi vonatkozásban, s nem mozdul a lelkiismeret az éhezők, ruhátlanok, otthontalanok, betegek és rabok, egyének és népek megsegítésére.

Antikrisztusi az is, ha a Sátánt szenteltvízes kegyességgel fehérre akarjuk mosni, egy a fejlődés gyermekkori, időleges életformáját örök isteni törvényszerűségnek merjük feltüntetni.

Antikrisztusi, ha valaki a kultúra fénye helyett a műveletlenség sötétségét pártolja. (Elég a parasztnak, ha annyira fejlett az esze, hogy az eső elől az eresz alá áll...)

És elsősorban antikrisztusi, ha az államelméletben a demokrácia helyett zsarnokság érvényesül, akár az első század Nérójával, akár a huszadik század Hitlerével.

3. A magyarság adottságainál fogva

hivatva van olyan élet kifejllesztésére, amelyben a Corpus Antichristi integrum a minimumra csökken, és a Corpus Christi integrum a maximális fejlettséget éri el.

Ez nem matematikai levezetés, sem geometriai ábrázolás, hanem a magyarság létét meghatározó tényezők összességéből felénk sugárzó valóság.

Tízmilliós emberközösség közel százezer négyzetkilométeres területen alkalmas példát mutathat be, hogy a most öntudatra ébredők tanulmányozzák, merre induljanak, s az eltévelyedettek megszemléljék, mit veszítettek.

a) Az egymás szomszédságában élés az isteni Gondviselés adta valóság, ilyen közelségben akaratlanul is hatottunk és hatunk egymásra. S jelenleg egyazon totális történelmi áramlat hatósugarába kerültünk. – Ne azt keressük, ami elválaszt, hanem ami összeköt: közös történelmi időszakok, azonos hit. Ki kell irtani magunkból a sovinszta becsmérlő hajlamot.

Egyoldalú Nyugat-kultusz helyett első sorban a szomszédok értékeit ismerjük meg: előbb Varsót, aztán Párizst.

Hazánk sem szláv, sem pravoszláv, sem német – éppen ezért csoport-féltékenység nélkül szerepelhet, mint kikristályosodási központ.

Ha a magyarság kiépíti a legteljesebb értékű emberi kultúrát, a legtávolabbi népek is érdeklődéssel és elismeréssel tekinthetnek rá, még inkább a szomszéd népek. Különösen, ha bennünk a szolgálat érzületét tapasztalják, a hegemoniára való törekvés uralmi szempontja helyett.

A kulturális és szociális életformák kölcsönös bemutatása lényeges feladat. De még jelentősebb a vallási egység szolgálata a keresztény közösségek között, főként Erdélyen át Románia, Bulgária és Jugoszlávia felé.

Ez a folyamat lassan meghozza a politikai egységbe szerveződés korszakát, a Kelet-európai Államszövetséget.

b) A magyarság előkészül a rokon népekhez való küldetésre.

Magyarország az egyetlen állam a világon, amelynek népe vérségileg europid és mongoloid keverék, nyelvileg pedig urál-altáji. Honfoglalásakor az itt talált népelemek az europid elemet, az árpád-kori keleti telepítések pedig a mongoloid jelleget erősítették.

Szent István akaratából a magyarság ezer éven át szinte kizárólagosan az europid népekkel élt szoros kapcsolatban, minek folytán a kereszténység valósággal az idegzetébe íródott.

Ütött a magyarság számára a történelmi óra, hogy hivatását kövesse vérségi rokonai, a mongoloid népek felé, a nyelvi rokonai, az urál-altáji nyelvcsalád népei felé.

Mongoloid fajú, urál-altáji nyelvű népek együttesen az emberiség többmilliárdos családjának igen jelentős része: a török-tatár, mandzsu népeket régebben a dzsungáriai Irtisz folyóval kapcsolatban emlegették (Kirgisztán és Mongólia közti vidék), ahonnan a viharzó ázsiai erők forgószél módjára száguldották végig mind a két világrészt; azután a történelmi kínai falon kívül

és belül mongol-mandzsú szerepre terelődött a figyelem. Később Észak- és Dél-Amerika indiánjairól lett köztudomású, hogy Alaszkától a Tűzföldre a Bering szoros – azóta elsüllyedt – szárazföldi hidján vándoroltak át a mongoloid népcsalád fiai, és alapították meg a mexikói aztékokat, a perui inka kultúrát, utóbb a paraguayi redukciók csodáját. Ma már számontartja a tudomány nemcsak Vietnám és Thaiföld hátsó-indiai 30-40 milliós mongoloid népeit s Tibetet, ahol Körösi Csoma Sándor székelyes szívóssággal írta rokon népének első nyelvtanát és szótárát, hanem a mezopotámiai (Irak) sumér népet, amelynek fővárosa Úr volt, már 4500 évvel Krisztus előtt, az eddig föltárt legősibb magas kultúrával.

De a magyarságot legmondosabban két helyen tartják számon, mint nagyra-becsülést érdemlő rokonságot, rokon-népet: az egyik ágon az Északi Fény országa, Finnország, mongoloid ágon pedig a Felkelő Nap Birodalma, Japán. Szellemi inasakadtságra vall, hogy részünkről oly csekély mozdulat a válasz.

Mit kaphatunk mi a rokonnépektől?

A velünk való közösség felemelő öntudatát az „árva, rokontalan nép” bénító melankóliája helyett.

Sajátos népi kultúránk száradó gyökérzetének fölfrissítését. Ahogyan nyelvészeink, költőink a múlt században klasszikus kifejező eszközzé tették ősi urál-altáji nyelvünket, most Bartók és Kodály szemünk előtt vitte végbe ugyanezt ősi zenei- és dalkultúránkkal. Sívárgunk a népi kultúra többi területének hivatott mesterei után.

Várunk a rokon népektől termékenyítő szellemi ráhatást a mély emberi bölcsesség tekintetében, és gyümölcsöző szociális kapcsolatokat.

Mit adhatunk a rokonnépeknek?

Nagyjelentőségű tények lenyűgöző példaadását: bemutatva a teljes-értékű emberi kultúrát a misztikumtól a politikumig.

Megmutatjuk nekik klasszikus magasságba emelt népi kultúránkat, azokkal az ősi hajszálgökökkel együtt, amelyek közös talajból táplálkoznak.

Mi vagyunk hivatva a nyugati kultúrát magunkon átszűrve feljűk továbbítani, s az ő keleti kultúrkincseiket közel hozni: küldetésűnkhez tartozik.

De a hősies lendűletű totális jellegű vallási ráhatás lesz a legmagasztosabb hivatásunk. Ha majd a finnekkel a vallási egység kereteit építgetjűk, s az ő emberi heroizmusukat magunkévá tesszűk; ha majd egy-két magyar ember elmegy a legközelebbi rokonnépekhez: vogulok, osztjűk halászfaluiba, hogy kiháló félben levő legközelebbi ugor hozzátartozóinknak megadjuk a végtisztességet; ha lesz magyar kéz, amely a Volga-menti mordvinok között meggyűjtja az örökmécesest – ez olyan romantika lesz, amely megcáfolja jellemzűnket: a magyarok a valóságnak meghaltak és álmaiknak élnek. Ezek az álmok ugyanis a valóságról szólnak.

Ha majd nemcsak papok és apácák, hanem orvosok és mérnökök, művészek és tudósok, szakmunkások és parasztok is egy frontban több ezren – anélkül, hogy őket imperializmussal gyanúsítanák – dolgoznak a mongol-mandzsú-japán missziókban, akkor lesz újból naggya a magyar, mert államéletének második évezredéhez az első évezred előkészűlet volt csupán: elindítűja lett az új világegységben az Urál-altáji Népek Kultúr-szövetségének!

X X X

II. sz. Melléklet. SZERELME A MAGYAR NÉP VOLT

Száz éve született Kerkai Jenő.

A XX. századi „félbe-maradt”, de inkább derékba-tört magyar keresztény reformkor talán legjelentősebb kezdeményezésének, a parasztfjúság műveltségének, szakmai fejlődését és szakmai és lelki-szellemi öntudatosulását egyszerre szolgálni akaró Katolikus Agrárfjúsági Legényegyletek Országos Tanácsának (KALOT) volt az „atyja”. Ha lehet egy mozgalmat igazán „haladónak” nevezni, akkor a KALOT és benne Kerkai páter törekvései valóban a magyar társadalom szociális haladását, fejlődést szolgálták.

Sorsában kifejeződik az u. n. „népi demokrácia” igazi jellege. Már 1949. február 7-én letartóztatták, és 10 év múlva emberi roncsként engedték csak „szabadon”. Azok, akik magukat „haladóknak” hirdetik, valójában félték attól, aki igazán haladó volt.

Kerkai Jenő ugyanis 1946-ban, a KALOT nagygyűlésén hirdethette, hogy „a szociális tano-
kon nem elég állni, hanem azokon haladni is kell”. De 10 évvel előbb, a KALOT indulásakor valóságos forradalmi elszántság kellett ahhoz, hogy a parasztfjúság beálljon a szociális igazságosság munkájába. Ezen a nagy találkozón ezeröttszáz falu képviselői lehettek jelen. A mozgalom harmincötezer főnyi vezető réteget képezett ki. Jelentős részben ennek volt tulajdonítható, hogy a magyar falut nem öntötte el a barna és zöld (náci és nyilas) ár, mert a KALOT építette elsősorban a védőgátat. „A mozgalom sem hízélgésre, sem elvfeledésre nem hajlandó. Nem akarjuk mozgalmunk sorsát bármely politikai párt szekeréhez kötni. Reakció-
sok csak akkor leszünk, ha Isten elveszi az eszünket.” Hát igen, ez volt a baj! Ezért kellett már 1946-ban Rajk Lászlónak feloszlatnia a KALOT-ot, Kerkait pedig élőhalottá gyötörni a börtönben.

Igazán egyik sem sikerült. Egyrészt az a nemzedék, amelyet a KALOT megérintett, mindvégig a magyar vidék szakmai és erkölcsi elitje maradt. Másrészt Kerkai Jenőnek, a jezsuita szerzetesnek életszentségét, egyházhűségét és hazaszeretetét nem tudták megtörni. A XX. század egyik legnagyobb magyar katolikus egyénisége száz évvel ezelőtt 1904. november 9-én Kerkaújfalun született. Egész életében legnagyobb szerelme – ahogy halálos ágyán is vallotta – a magyar nép volt. A pannonhalmi szociális otthonban hunyt el 1970. november 8-án.

(ÚJ EMBER. Rosdy.)

X X X

III. MELLÉKLET. SOMOGYI KÍSÉRLET

Páter Kerkai – Aki kitartott a halálra ítélt nép mellett

Az első cikk, amely Kerkai Jenő (1904 – 1970) jezsuita szerzetes rehabilitálását javasolta Magyarországon, 1989-ben a Magyar Nemzetben jelent meg. a KALOT mozgalom alapítójának nevét azóta általános iskola, szociális kör és szociológiai intézet viseli, szülőfalujában szobor emlékeztet alakjára. – Ám az emlékezetben mintha még nem történt volna meg a rehabilitációja.

Kerkai Jenő születésének századik évfordulója 2004 végén volt. A jelek szerint Magyarország elfelejtette egyik legnagyobb, több százezer embert megszólító, mozgósító társadalmi szervezetének alapítóját; hátat fordított Kerkai Jenő életművének. Az individualizálódó, az egyéni érdekek előtérbe állítása miatt széteső társadalom nem tud mit kezdeni a közösség egészségéért tenni kész mozgalommal. A Katolikus Agrárfiújsági Legényegyletek Országos Testülete igen súlyos szellemi-lelki és társadalmi problémákra kínált meglepően hatékony megoldást a maga korában: Új tartalommal töltötte meg a helyenként kiüresedő barokkos jámborságot, a formálissá szegényedő katolicizmust, valamint felemelte és összefogta a vidéki parasztfiújság hatalmas tömegeit. Nem kell különösebben bonyolult bizonyítás annak igazolására, hogy a KALOT jelszavai – Krisztusibb embert! Műveltebb falut! Életerős népet! Önérzetes magyart! – az eszmék aktuál-politikai piacán nem okvetlenül a legkelendőbbek manapság.

Kerkai Jenő a ma Csesztreghez tartozó Kerkaújfalun született, édesapja molnár volt. Nagyszülei nevelték Zalaegerszegen, és már az érettségi után azonnal Jézus Társasága tagjai közé akart belépni, szülei akaratából előbb az innsbrucki egyetem teológiai fakultására iratkozott be. Hamarosan családjá is megenyhült, és a tehetséges fiatalember 1924-ben megkezdte a jezsuiták érdi házában novíciuséveit. Tanulmányait végül Innsbruckban fejezte be, ott is szentelték pappá. Amikor 1935. nyarán visszatért Magyarországra, már körvonalazódtak elképzelései a parasztfiúk összefogásáról. Szerzetestársával, a szintén Innsbruckban tanuló Nagy Töhötömmel határozott elképzeléseket alakítottak ki az új mozgalomról.

Kerkai mindenekelőtt meg akart ismerkedni a falusi fiatalokkal. Háromnapos lelkigyakorlatra, „tanfolyamra” hívta össze a Szeged környéki tanyák ifjúságát a jezsuiták szegedi nyaralójába. Két munkatársat szemelt ki először maga mellé: Farkas Györgyöt és Ugrin Józsefet. „Jöjjenek, segítsenek nekem felemelni a magyar népet!” – invitálta őket a később népellenes bűncselekménnyel letartóztatott jezsuita. Kerkai tökéletesen értett a társadalom különböző rétegeinek nyelvén. Miközben a nagyszemináriumban prefektus volt, és dogmát tanított, a társadalom legegyszerűbb, legnincstelenebb rétegének szervezett elmélkedéseket. 1936-ban 417 fiatal fordult meg a jezsuiták nyaralójában. 1938-ban mintegy kilencezer.

És ezek a lelkigyakorlatok roppant népszerűvé tették a formálódó szervezetet. A KALOT munkatársainak kiváló szervezőképessége pillanatok alatt nagy, országos mozgalmat hozott létre. Önálló újságot adtak ki a parasztfiataloknak, először csak egyet, majd egyre többet, s hamarosan nyolc időszak kiadvány segítette a szervezett életet, amelyek szerkesztését a sajtóosztályon keresztül oldották meg. 1938-ban létrehozták a műsorközpontot, amely mintegy 3500 falut látott el színdarabokkal, ismeretterjesztő előadásokkal. A könyvosztály KALOT-kiadványokat és a népi írók műveit terjesztette. Könyvtár-alapítási modelleket dolgoztak ki, és szorgalmazták, hogy a KALOT egyesületek önálló kis gyűjteményeket működtessenek. Az 1942. év végéig 229 énekkart, 52 zenekart, 81 sportosztályt működtettek. Hat év leforgása alatt a KALOT meghatározó szervezőerejévé vált a vidék kulturális életének.

A hatalmas munka eredményeként a szervezet megdöbbentő gyorsasággal terebélyesedett. Az eucharisztikus világkongresszuson – 1938-ban – már harmincezer KALOT legény vonult fel a Hősök terén, de a bejegyzett tagok száma kétezer helyi egyesületben ekkor már százötvenezer fölött volt. Hamarosan a Jézus Társasága vezetői is felismerték a mozgalom páratlan jelentőségét, és Kerkai Jenőt, mint a KALOT elnökét minden egyéb rendi kötelezettsége alól felmentették, hogy teljes erejét a parasztfiatalok felemelésének szentelhesse.

A bámulatosan merész terv sikerült: pár éven belül egy csaknem az egész ország területén működő, keresztény-szociális elveket valló hatalmas társadalmi szervezet, amely egységbe tömörítette, szellemileg és lelkileg képezte a parasztfiatalokat, s így hatékonyan tudott gátat szabni az ateizmus terjedésének. A helyi szervezeteket világi és egyházi elnök irányította; az ifjúsági elnök egy népfőiskolát végzett parasztleány volt. 1940-tól 1946-ig működtek a KALOT bentlakásos tanfolyamai, a népfőiskolák. A kertészeti tanfolyamok egy évig tartottak, a telepes-képző tíz hónapig. Az ifjúsági vezetőket háromhetes rövid tanfolyamon készítették elő feladataikra. A szegedi kereteit kinövő szervezet központját Nagy Töhötöm 1938-ban Budapestre helyezte.

A KALOT szervezetét eleinte még a háborús évek sem tudták szétzilálni. Kerkai Jenőt ugyan tábori lelkésznek hívták be, és a Margit szigeten működő katonai kórházban, a csonkoltak között teljesített lelkipásztori szolgálatot, de a többi vezetőt a legutolsó időkig nem mozgósították. Annál inkább a tagságot. A mozgalom azonban tovább működött.

A KALOT nyilvánvaló befolyását a század nagy diktatúrái nem nézhatték jó szemmel, és az egészséges társadalmi fejlődésért küzdő szervezet sem támogathatott totalitárius rendszereket. Kerkai katona lelkészi szolgálata alatta rendházban levő szobáját zsidó üldözötteknek adta át, és ha a rendházban kellett megszállnia, a pincében aludt. A nyilas hatalomátvétel után hamarosan be is tiltották a KALOT működését, Kerkai Jenő ellen elfogatóparancsot adtak ki. A csonkoltak katonai kórházának nyugatra való telepítése után Kerkai illegalitásba vonult, és legfelső munkatársával, Meggyesi Sándorral Dunaföldvárnál átkelt a fronton. Úgy gondolta, ezzel lehetővé teszi, hogy mozgalma a szovjet megszállás ellenére is működhessen.

Az egyházi vezetés azonban – legfőképpen Mindszenty bíboros – nem tartotta megengedhetőnek a kommunistákkal való együttműködést. És történelem végső soron ezt az álláspontot igazolta, hiszen a háború után páratlan gyorsasággal újraszerveződött KALOT mozgalmat 1946. július 4-én Rajk László belügyminiszter feloszlatta koholt vádak alapján. Hiába volt az előrelátás, diplomáciai készség, nyitottság. A kommunista propagandagépezet irányítói szűk látókörű ostobaságukban két részeg szovjet katona gyilkossággal végződő lövöldözését akarták egy volt KALOT tag nyakába varrni. A korabeli híradások szerint a „merénylő” KALOT egyenruhát viselt. Csakhogy a KALOT-nak soha sem volt egyenruhája...

A szovjet katona temetése már a megszállók nyomatókos politikai demonstrációja volt. A sírnál Szviridov szovjet főparancsnok mondott beszédet, a kormány sajnálkozását Szakasits Árpád tolmácsolta. Mivel a szovjet katonai vezetés az összes katolikus ifjúsági egyesület feloszlátását követelte, Nagy Ferenc miniszterelnöknek sem volt választása. A 708 ezer embert megalázó, cinikus eljárás miatt Mindszenty bíboros a miniszterelnöknél tiltakozott, természetesen eredmény nélkül. A katolikus társadalmi egyesületeket 1946. nyarán feloszlatták.

A lehetőségek szűkültek, ám az egész életében tevékeny Kerkai Jenő nem roppant bele a kényszerű várakozásba: megszervezte a jezsuiták Szociális Központját, amelyet az egyetemes rendi gyűlés írt elő az egyes rendtartományoknak, valamint létrehozta a Falu-Manréza mozgalmat, amely az egyházmegyei ingatlanokban szervezett szociális tartalmú lelkigyakorlatokat

jelentett. Ezen kívül a rend kaposvári házának vezetője lett, és ebben a minőségben fogott hozzá a megyén belül egy szociális-pasztorációs modell kidolgozásába. Ez volt a „SOMOGYI KÍSÉRLET”

Ez a mély lelkiéletet élő ember tisztában volt a napi politikai helyzettel és a magyarországi szovjet megszállás következményeivel. 1948-ban írta egyik levelében: Sokan biztatnak, hogy szökjem ki. De ezt nem teszem. Ha már halálra van ítélve népünk, álljunk mellette, és haljunk meg vele. Rómába invitálta Jansens jezsuita generális is. Kerkai azonban itthon maradt. Hamarosan le is tartóztatták, és ezzel megkezdődött huszonegy évig tartó kálváriája.

Az elő megpróbáltatás éppen akkor várt rá, amikor 1949. februárjában az ÁVH-s autó Kaposvárról Budapestre szállította. Súlyos közlekedési baleset történt, a személyautó teherautóval ütközött, az egyik ÁVH-s kísérő meghalt, a másik eszméletét veszítette. A sofőr válla kificamodott, karja eltört. Kerkai Jenő is eszméletlenül feküdt az úton. A sofőr leintette az első arra haladó személyautót, hogy segítséget kérjen. A megállított jármű a székesfehérvári püspök autója volt... Kerkai Jenőt egyenesen a rabkórházba szállították.

Két tárgyalást tartottak, természetesen zárt ajtók mögött. 1949. június 23-án, majd augusztus 18-án. A vád Kerkai Jenővel és hűséges munkatársával, Takáts Ágostonnal szemben a demokratikus államrend megdöntésére irányuló összeesküvés. Az elsőrendű vádlott Kerkai Jenő hat év kényszermunkát kapott. Ez az ítélet azonban kevésnek bizonyult, ezért – antiszemita irat megjelentetésének vádjával – megtoldották további négy esztendővel. A nagy rosszindulattal kifogásolt cikket egyébként nem Kerkai írta, sőt a megjelenéséről sem tudott. A vétke annyi volt, hogy az írás a KALOT lapjában jelent meg, amikor Kerkai katonalelkészi szolgálata miatt nem tudott a szervezet vezetésével foglalkozni... És hiába szabadult ki 1956. októberében a váci fegyházból: a forradalom leverése után le kellett töltenie mind a tíz évet!

A börtönben történt legnagyobb tragédia, amely Kerkai egészségének megroppanásához vezetett, egy 1954-es motozás volt. A váci fegyházban az embertelen börtönőrök nem engedélyezték a papok számára, hogy misézzenek. Ennek ellenére többen kijátszották a rendelkezéseket. A negyedévenként kapott csomagban szőlőt, vagy mazsolás kalácsot kértek szeretteiktől. A szemek levét titokban kisajtolták és megerjesztették, s ezzel a borral, valamint a börtön fekete kenyérével ünnepelték az eucharisziát. Kerkai atya magánál tartotta, és jól elrejtette az oltáriszentséget, de a motozás alkalmával megtaláltál nála. A szadista örök, hogy még jobban megkínózzák az elítéltet, elvették az oltáriszentséget, és a szemé láttára meggyalázták. Kerkai Jenő idegrendszere a legszentebbet ért inzultus láttán felmondta a szolgálatot. Örjöngeni kezdett. Megverték, megkötözték, három napra sötétzárkába zárták, mindhiába. A szörnyű katasztrófa vége szívinfarktus lett. A klinikai halál állapotából hozták vissza, és – látóhártya leválás miatt – fél szemére megvakult.

Amikor 1956-ban kiszabadult, megromlott egészsége ellenére is tele volt tervekkel, még kivizsgálásokra járt, de már tervezte a Szociális Központ és a Falu-Manréza újrarendezését. Elgondolásaiból persze nem lett semmi, és 1957. áprilisában felszólítást kapott, hogy haladéktalanul jelentkezzen hátralevő büntetésének letöltésére. Hiába kérelmelték barátai, hogy meneküljön nyugatra, Kerkai inkább az elvállalt keserves út végigjárását választotta. – 1959. szeptemberében szabadult.

A megtört és súlyos beteg ember a MAHART egyik üzemében lett segédmunkás. A legkeményebb fizikai munkát végezte, és egyszerű munkáscsaládnál lakott albérletben. A nehéz munka tovább rongálta egészségét, ezért végül kénytelen volt engedni orvosai szelíd unszolásának, és elköltözött, hogy a püspökszentlászlói szociális otthon segédkertésze legyen. Szobá-

ját a volt istállóból választották le, a legnagyobb egyszerűségben és szegénységben, visszahúzódva töltötte napjait. De itt sem maradhatott sokáig: 1964-ben váratlanul Pannonhalmára, a férfi szerzetesek szociális otthonába kellett költöznie.

A hatalom azonban még mindig tartott a súlyos beteg, két infarktuson átesett Kerkai pátértől. 1965. márciusában az Állami Egyházügyi Hivatal rendelte be, hogy a jezsuiták ellen indított eljárásba bevonják. Az ÁEH-n történtek súlyosan megviselték. Ez felért a legocsmányabb ávós kihallgatással – vallotta később. Idegei ismét felmondták a szolgálatot, eszméletét veszítette, és harmadszor is szívinfarktust kapott. Kórházba szállították, majd visszakerült Pannonhalmára.

Az utolsó években súlyos betegséggel küszködve is dolgozott, írt, segített a szociális otthon nála is betegebb és elesettebb lakóin. Kevéssel a halála előtt vetette papírra az alábbi vallomást: „Életem-halálom egyetlen szerelmének most is a magyar népet és hazát tekintem. Az előkészületi évekkel, a szervezőmunkákkal, a börtön szenvedéseivel és az eljelentéktelenedés szíves vállalásával. Vigasztaló tudat, hogy odaátról is lehet hatékonyan folytatni a földi életfeladat szolgálatát.”

A folytatásnak ez a lehetősége 1970. november 8-án adatott meg számára...

(Magyar Nemzet. 2005. február 12. FAY.)

x x x

Tartalom

Bevezetés.....	2
I. Hogyan lettünk P. Kerkai munkatársai.....	4
II. A CENTRUM SOCIALE megindítása P. Kerkai irányítása mellett.....	6
III. Parlamenti választások 1947. augusztusában.....	8
IV. Az ÉLET A BETŰK MÖGÖTT időszakos szociológiai áttekintés megjelentetése.....	10
V. A TELEPES-PASZTORÁCIÓ, mint új szociális és lelkipásztori feladat.....	12
VI. Előkészület a FALU-MANRÉZA MOZGALOM indítására.....	14
VII. Előkészület a SOMOGYI-KÍSÉRLET megindításához.....	17
VIII. P. Kerkai imádkozó és szenvedő munkatársai.....	19
IX. P. Kerkai és Dr. Bánáss László püspök bensőséges kapcsolata.....	21
X. P. Kerkai kétszeri Római utazása.....	23
XI. P. Kerkai kaposvári házfőnöksége: a SOMOGYI-KÍSÉRLET kibontakozása.....	25
XII. P. Kerkai letartóztatása és elítélése.....	28
XIII. P. Kerkai a börtönben.....	31
XIV. 1956. – P. Kerkai újra történő bebörtönzése.....	33
XV. P. Kerkai segéd munkás a Dunaharaszti Hajógyárban.....	35
XVI. P. Kerkai segédkertész Püspökszentlászlón.....	37
XVII. P. Kerkait újabb megpróbáltatások érik Püspökszentlászlón.....	39
XVIII. Pannonhalma: P. Kerkai szeretet-szolgálat a betegek és idősek között.....	41
XIX. „Kiegészíteni Krisztus szenvedéseit!” – P. Kerkai súlyos betegségei.....	43
XX. „Szivárvány havasán...” – P. Kerkai temetése.....	45
Befejezés.....	47
FÜGGELÉK.....	48
I. SZ.MELLÉKLET. LEHETNEK-E KIS NÉPEK NAGY NEMZETEK?.....	53
I. Lehetnek-e kis népek nagy nemzetek?.....	53
1. Dánia.....	53
2. Írország.....	53
3. Svájc.....	53
II. Mi a nagy népek életének titkos hajtóereje?.....	54
1. Az angolszász birodalmakban.....	54
2. Franciaország.....	54
3. A Szovjetunió.....	54
4. A régi nagy történelmet-formáló egyéniségeket.....	54
III. Kicsikben és nagyokban közös: a fölismert élethivatás tudata.....	54
IV. Milyen forrásokból ismerhető fel a magyar hivatás?.....	55
1. tényező: a jelenkort alakító történelmi erők hatása.....	55
2. tényező: a történelmi múlt mindmáig ható eseményei.....	56
3. tényező: az etnológiai környezet hatása.....	56
4. tényező: a geográfiai és klimatikus viszonyok népformáló ereje (milió-hatás).....	56
5. tényező: a biológiai és pszichikai adottságok.....	56
6. tényező: világnézet, életfelfogás, alapézés.....	58
VI. A magyar hivatást a világegység keretei közt kell keresni támpontként.....	58
VII. Magyar hivatás: A legteljesebb értékű kultúra kiépítése.....	58
1. A Corpus Christi Mysticum.....	59

2. Corpus Christi culturale-ról.....	59
3. A Corpus Christi sociale	60
VIII. A Corpus Christi integrum alkotóelemeinek kölcsönhatása és a velük szembenálló tényezők: a magyar hivatás szempontjából.....	60
1. A Corpus Christi integrum	60
2. A világosság és sötétség harca	61
3. A magyarság adottságainál fogva	62
II. sz. Melléklet. SZERELME A MAGYAR NÉP VOLT	65
III. MELLÉKLET. SOMOGYI KÍSÉRLET	66